



ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (*Πύργος Ηλείας*)

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ &  
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

(*πρώην Τμήμα Μουσειολογίας, Μουσειογραφίας & Σχεδιασμού Εκθέσεων*)

(Πτυχιακή Εργασία)

**Η διδακτική της Ιστορίας στη δευτεροβάθμια  
εκπαίδευση και ο εκπαιδευτικός ρόλος των  
Μουσείων Γενικής και Τοπικής Ιστορίας.**

*Μουσείο Πέλλας.*

Σπουδάστρια: Πασχαλίνα Παλιάκου

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Αικατερίνη Αλεξοπούλου

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2015



**TECHNOLOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTION OF WESTERN GREECE**  
**SCHOOL OF MANAGEMENT AND ECONOMICS (Pyrgos Ileias)**  
**DEPARTMENT OF MANAGEMENT, ECONOMICS AND COMMUNICATION OF**  
**CULTURAL & TOURIST UNITS**

*(formerly Department of Museology, Museography & Design Exhibition)*

**(Graduation Project)**

**The teaching of history in secondary education  
and the educational role of museums General  
and Local History.**

*Museum of Pella.*

**STUDENT: Paschalina Paliakou**

**SURVEILLANCE PROFESSOR: Aikaterini Alexopoulou**

**THESSALONIKH 2015**

Υπεύθυνη Δήλωση: Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην πτυχιακή εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος σπουδών του Τμήματος Διοίκησης, Οικονομίας και Επικοινωνίας Πολιτιστικών και Τουριστικών Μονάδων του Α.Τ.Ε.Ι. Δυτικής Ελλάδας.

Copyright © ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ ΠΑΛΙΑΙΚΟΥ, [2015] Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Statutory Declaration: *I certify that I am the author of this thesis and that any assistance that I had to prepare for, is fully recognized and refers to the thesis. Also I mention any sources from which I made use of data, ideas or words, whether relating directly or paraphrased. Also, I certify that this thesis prepared by myself specifically for the requirements of the Department of Curriculum Management, Economics and Communication Culture and Tourism Units Technological Educational institute of Western Greece.*

Copyright © PASCHALINA PALIAIKOY, [2015] All rights reserved.

## ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

---

Αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις ειλικρινείς και θερμές ευχαριστίες μου σε όσους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση αυτής της συγγραφής, κυρίως στην φιλόλογο και εκπαιδευτικό κα. Κατερίνα Ευσταθίου για την πολύτιμη βοήθεια της σχετικά με το υλικό και με την διευθέτηση της εργασίας. Στην οικογένειά μου και τους φίλους μου για τη στήριξη, τη συμπαράσταση και την κατανόησή τους.

# ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

---

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	04
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	06
ABSTRACT.....	08
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	10
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	15
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	16
<b>Μέρος Α':</b> Η διδακτική της Ιστορίας στην Α' τάξη Γενικού Λυκείου.....	22
<i>A.1.Η διάρθρωση της ύλης και οι εκπαιδευτικοί στόχοι του μαθήματος.....</i>	<i>23</i>
<i>A.2.Οι διδακτικές μέθοδοι και το προτεινόμενο συνοδευτικό εποπτικό και αρχειακό υλικό.....</i>	<i>29</i>
<i>A.3.Διδακτικό εγχειρίδιο: Αρχαία Πέλλα.....</i>	<i>34</i>
<b>Μέρος Β':</b> Η συμβολή των Μουσείων Γενικής και Τοπικής Ιστορίας στη μάθηση και στη διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης.....	37
<i>B.1.Τα Μουσεία Γενικής και Τοπικής Ιστορίας στην Ελλάδα.....</i>	<i>38</i>
<i>B.2.Τα Μουσεία και ο ρόλος τους στην εμπέδωση της ιστορικής γνώσης – Μουσείο Πέλλας.....</i>	<i>47</i>
<i>B.3 Δειγματική Διδακτική Προσέγγιση μέσα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας.....</i>	<i>59</i>
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	78
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	83
<i>Βιβλία.....</i>	<i>83</i>
<i>Αρθρογραφία .....</i>	<i>84</i>
<i>Συνέδρια.....</i>	<i>84</i>
<i>Διαδίκτυο.....</i>	<i>85</i>
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	87

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

---

Στα πλαίσια ολοκλήρωσης των σπουδών μου για την απόκτηση πτυχιακού διπλώματος του τμήματος Μουσειολογίας Μουσειογραφίας και Σχεδιασμού Εκθέσεων συμπεριλαμβάνεται και η εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

Η βιβλιογραφική έρευνα αφορά αφενός την διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας, της Α' τάξης Γενικού Λυκείου, εστιάζοντας στα κεφάλαια που σχετίζονται ιστορικά με την Αρχαία Πέλλα και αφετέρου τη συμβολή των μουσειακών ιδρυμάτων στη διαδικασία της εκπαίδευσης συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης.

Στην Εισαγωγή αναφέρεται σύμφωνα με το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα το ποιος θα πρέπει να διδάσκει Ιστορία στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο και Λύκειο). Κατά πλειοψηφία ο κλάδος των φιλολόγων έχει αναλάβει την εργασία αυτή, εκτός από περιπτώσεις σχολείων που διαθέτουν καθηγητή/τρια ιστορίας ή φιλόλογο που είτε έχει εξειδίκευση σε ιστορικά θέματα είτε στην διδακτική του συγκεκριμένου μαθήματος. Θίγονται ζητήματα που σχετίζονται με το Αναλυτικό Πρόγραμμα και το Επιμορφωτικό Πρόγραμμα Σπουδών, τη διδακτική των εκπαιδευτικών και, τέλος, τη λειτουργία των Μουσείων που σχετίζεται με τα παραπάνω θέματα.

Ειδικότερα, η εργασία διαρθρώνεται σε δύο επιμέρους ενότητες. Στην πρώτη ενότητα μελετώνται ζητήματα, όπως η σχολική ύλη του μαθήματος της Ιστορίας στην Α' τάξη του Γενικού Λυκείου, οι εκπαιδευτικοί στόχοι, οι διδακτικές μέθοδοι, το προτεινόμενο συνοδευτικό εποπτικό και το αρχαιακό υλικό. Τέλος, σχολιάζονται οι ενότητες του σχολικού βιβλίου που αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα σχετικά με το Φίλιππο το Β' και τον Μέγα Αλέξανδρο. Στο σημείο αυτό γίνεται και η σύνδεση με την Αρχαία Πέλλα, τον αρχαιολογικό χώρο και το Μουσείο της Πέλλας.

Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζονται τα είδη Μουσείων στην Ελλάδα. Μελετάται ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας ενός Μουσείου, η πρόσβαση και η χρήση του από τον εκάστοτε επισκέπτη, η επικοινωνία, οι νέες τεχνολογίες, οι δημόσιες σχέσεις που καλείται να έχει το ίδρυμα αυτό, καθώς και οι χορηγίες του σε συνδυασμό με τα πρακτικά του Αρχαιολογικού Μουσείου της Πέλλας και τον τρόπο οργάνωσής του. Μουσείο και Σχολείο μαζί συμβάλλουν ενεργά στην κριτική σκέψη των μαθητών/τριών της Α' Λυκείου. Παρουσιάζονται θέματα σχετικά με την δια βίου μάθηση στον χώρο του Μουσείου καθώς και θέματα επισκεψιμότητας και αντιμετώπισης των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Πάνω στη σχέση Μουσείου και

Σχολείου παρουσιάζεται το εκπαιδευτικό μέρος της συγγραφής. Πρόκειται για το σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος με φύλλα εργασίας για μαθητές/τριες.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την παρουσίαση του μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος για τους μαθητές και τις μαθήτριες και η ανάλυση όλων των παραπάνω, είναι ιδιαίτερα σημαντικά και αφορούν τη διαπίστωση της σημασίας του ρόλου που δύνανται να διαδραματίσουν τα Μουσεία γενικής και τοπικής Ιστορίας στην εμπέδωση της ιστορικής γνώσης των μαθητών/τριών πρωτίστως, αλλά και των κατοίκων, των τοπικών κοινωνιών και ευρύτερα της πατρίδας μας.

**Λέξεις Κλειδιά:** Διδακτική της Ιστορίας, Μουσεία Γενικής/Τοπικής Ιστορίας, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

## ABSTRACT

---

In my studies of integration frames for obtaining graduate degree of Section Museology and Museography Design Exhibition including the preparation of this thesis.

The bibliographical research refers both the teaching of History, A' class of High School, focusing on the chapters related historically with Ancient Pella and contribute of museum institutions in the process of education contributing to the development of critical thinking.

In the preamble referred about whom Greek educational system who should teach History in Secondary Education. Majority of the branch of philologists have undertaken this work, except for the cases schools have history teachers or philologist who either has specialized in historical subjects or in teaching the particular course. Raised issues related to the Curriculum and Training Curriculum, teaching teachers and finally, operation of museums related to the above topics.

In particular, the work is divided into two subsections. The first section issues are studied, such as the school curriculum of the course of history in the first grade of High School, learning objectives, teaching methods, the proposed accompanying visual and archival material. Finally, we discussed the components of the textbook which refer to historical facts about Philip II and Alexander the Great. At this point it becomes the connection with Ancient Pella, archaeological site and museum of Pella.

The second section presents the types of Museums in Greece. Considering about how is the organization and operation of a museum, the access and use by each visitor, communication, new technologies, public relations called to have this foundation and sponsorship in conjunction with the minutes of the Archaeological Museum of Pella and how s organization. Museum and School together contribute actively to the critical thinking of students of A' class at High School. Presented issues related to lifelong learning in the Museum and visitation issues and treatment of people with disabilities. Over the relation Museum and School presents the educational part of the specification. They are planning an educational program with worksheets for students.

The conclusions that result from the presentation of museology education program for the students and the resolution from above, are particularly important and they concern the ascertainment of important role the museums haveabout the



strengthening of general and local historical knowledge of students, not only of students but also of residents in the local societies and widely our country.

**Keywords:** Teaching History, Museums of General/Local History, Secondary Education.

## ΠΡΟΛΟΓΟΣ

---

Τις τελευταίες δεκαετίες γίνονται αλλαγές στο πεδίο της Διδακτικής Μεθοδολογίας της Ιστορίας. Όλο και περισσότερες είναι οι ερευνητικές μελέτες και οι συζητήσεις για το θέμα αυτό. Μεγάλη μερίδα κυρίως των ιστορικών στρέφει το ερευνητικό της ενδιαφέρον στις διαδικασίες με τις οποίες γίνεται η μάθηση, στον τρόπο που συγκροτείται η ιστορική σκέψη καθώς και στους μηχανισμούς μάθησης και μνήμης, όχι μόνο των μαθητών/τριών, αλλά και των εκπαιδευτικών. Φαίνεται ότι το ενδιαφέρον μελέτης έχει αρχίσει να απομακρύνεται ολοένα και περισσότερο από τα Αναλυτικά Προγράμματα και τα Διδακτικά Εγχειρίδια.

Το μάθημα της Ιστορίας είναι το πιο πολυσυζητημένο μάθημα στην Εκπαίδευση και ειδικά στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Επιδέχεται συνέχεια κριτικές και αλλαγές. Οι κριτικές δεν είναι πάντα καλοπροαίρετες και οι αλλαγές ή οι ανανεώσεις αφορούν το αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος, το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων και τις μεθόδους διδασκαλίας. Οι μέθοδοι του μαθήματος σε κάθε περίπτωση διαφέρουν, επειδή αφορούν την ξεχωριστή προσωπικότητα, την ιδιοσυγκρασία και τις εκπαιδευτικές γνώσεις του/της εκάστοτε εκπαιδευτικού.

Για τον λόγο αυτό επέλεξα να αναπτύξω το θέμα μου γύρω από την Διδακτική της Ιστορίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μελετώντας συγχρόνως και τον εκπαιδευτικό ρόλο των Μουσείων. Απομόνωσα καταρχάς από όλες τις τάξεις του Γενικού Λυκείου την Α' τάξη, γιατί θεωρείται τάξη ορόσημο, καθώς είναι μια μεταβατική χρονιά για τους μαθητές και τις μαθήτριες που εισέρχονται σε έναν νέο θεσμό για αυτούς, στο σύστημα του Λυκείου. Έπειτα, από τα μαθήματα της τάξης αυτής, προσφερόταν το μάθημα της Ιστορίας Γενικής Παιδείας, *«Ιστορία του Αρχαίου Κόσμου – από τους προϊστορικούς πολιτισμούς της Ανατολής έως την εποχή του Ιουστινιανού»*, επειδή σχετίζεται άμεσα και με τη διδακτική και με τα τοπικά Μουσεία.

Είναι γεγονός, βέβαια, ότι η μουσειακή επίσκεψη δημιουργεί μια σειρά προσδοκιών και βασίζεται εξ ολοκλήρου στην ελεύθερη επιθυμία και επιλογή του ατόμου για μάθηση. Όταν όμως πρόκειται για μαθητές/τριες, τότε είναι σαφές ότι η επίσκεψη σε κάποιο Μουσείο γίνεται στο πλαίσιο κάποιου μαθήματος ή κάποιας εκπαιδευτικής δραστηριότητας. Για το λόγο αυτό η προσέγγιση επιβάλλεται να είναι τέτοια ώστε και να μην απωθεί τους μαθητές και τις μαθήτριες, αλλά αντίθετα να

προσελκύει το ενδιαφέρον τους, ξεπερνώντας τις παραδοσιακές τυποποιημένες και ανιαρές πρακτικές.

Γενικά, είναι αποδεκτό ότι η διδασκαλία είναι ιδιαίτερα καθοριστική για το σύνολο των βασικών γνώσεων και της τεχνογνωσίας, όπως η ανάγνωση, η γραφή, οι αριθμητικές πράξεις, η επίλυση προβλημάτων και οι στρατηγικές μάθησης, ενώ οι τρόποι διδασκαλίας επηρεάζουν το επίπεδο στο οποίο φθάνουν οι μαθητές/τριες<sup>1</sup>. Ακριβώς για τους παραπάνω λόγους, η διδασκαλία που θα προηγηθεί της επίσκεψης σ' ένα Μουσείο θα ήταν καλό να στηριχθεί σε πρακτικές που θα κινητοποιήσουν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών, που θα τους επιτρέψει να διαπιστώσουν μέσα από τη μουσειακή εμπειρία τη συνέχεια του πολιτισμού τους.

Στο κύριο μέρος της συγγραφής παρουσιάζεται και εξετάζεται αναλυτικά το ιστορικό, κοινωνικό και επιστημολογικό πλαίσιο, όπως έχει οριστεί σχετικά με την Διδακτική της Ιστορίας. Το πώς τα παιδιά κατευθύνονται, ώστε να εισέλθουν στην επιστήμη της ιστορίας κι αν τελικά το πετυχαίνουν. Τα στάδια που περνούν μέσα από την ερμηνεία του παρελθόντος, την κατεύθυνση που έχουν από τους δασκάλους/ τις δασκάλες και τους καθηγητές/ τις καθηγήτριες στα σχολεία, καθώς και τα ερεθίσματα, που εισπράττουν, όταν η μάθηση περνάει στο χώρο του Μουσείου.

Στόχος του Μουσείου είναι να «επικοινωνήσει» με τους επισκέπτες του, να τους παρουσιάσει τις συλλογές του με εύληπτο τρόπο και να τους επιτρέψει να εξερευνήσουν το ευρύτερο επιστημονικό, πολιτιστικό και κοινωνικό πλαίσιο των αντικειμένων που εκτίθενται. Παράλληλα, με την ενεργή εμπλοκή του επισκέπτη – εκπαιδευόμενου σε διαφορετικές δραστηριότητες επιδιώκει να τον εμπνεύσει και να του δώσει κατευθύνσεις, ώστε να κάνει τη μάθηση και την αναζήτηση μέρος της ζωής του. Συνεπώς, οι διαδικασίες μάθησης μέσα στο Μουσείο προάγουν το μοντέλο της ανοικτής και δια βίου εκπαίδευσης<sup>2</sup>.

Συνδυάζοντας, λοιπόν, τα παραπάνω, στόχος της παρούσας μελέτης είναι να παρουσιαστεί ο τρόπος διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας στην Α' Λυκείου,

---

1

Jean - Noël Foulin & Serge Mouchon, (2002), *Εκπαιδευτική ψυχολογία*, μετάφραση: Μαρίνα Φανιουδάκη, Αθήνα: Μεταίχμιο, σ. 105.

2

Cannon-Brookes & Hooper-Greenhill (1992), αναφέρονται σε Werner Schweibenz (1998), The "Virtual Museum": New Perspectives For Museums to Present Objects and Information Using the Inteenet as a Knowledge Base and Communication System, School of Information Science, University of Saarland, Germany.

αναδεικνύοντας ταυτόχρονα τον ξεχωριστό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει το Μουσείο της Πέλλας, την εκπαιδευτική του συνεισφορά τόσο ως προς τους έφηβους μαθητές όσο και ως προς τους ενήλικους στο πλαίσιο της δια βίου εκπαίδευσης, χρησιμοποιώντας το συγκεκριμένο Μουσείο ως τυπικό παράδειγμα τέτοιου είδους πρακτικών.

Στο σημείο αυτό θεωρώ ιδιαίτερα σημαντικό να αναφερθώ στην έρευνα «Οι αντιλήψεις των καθηγητών για το μάθημα της Ιστορίας στο Λύκειο: Πρόγραμμα Σπουδών - Διδακτική Μεθοδολογία - Αξιολόγηση του μαθήματος – Επιμόρφωση»<sup>3</sup> του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Απομόνωσα την Ερώτηση 79 διότι εντύπωση μου έκαναν οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών. Όσοι από τους καθηγητές και τις καθηγήτριες απάντησαν στην ερώτηση αυτή, η οποία ζητά ένα γενικό σχόλιο για το μάθημα της Ιστορίας στο σχολείο και ιδιαίτερα στο Λύκειο, αναφέρθηκαν στα εξής κυρίως ζητήματα:

(α) σχετικά με τα ΒΙΒΛΙΑ, αρκετοί καθηγητές/τριες ζητούν αλλαγές στο σύστημα, ενώ δεν είναι λίγοι εκείνοι που ζητούν αλλαγές στα βιβλία. Ορισμένοι ζητούν «κατανοητά βιβλία» ή «βιβλία με καλύτερη αφήγηση» ή και βιβλία «πλούσια σε πηγές». Μερικοί εκτιμούν ότι τα βιβλία «είναι κακογραμμένα», ότι «απαιτείται άμεση αλλαγή των σχολικών βιβλίων» και ότι πρέπει «να μειωθεί η ύλη των βιβλίων». Άλλοι, πολύ λιγότεροι, είναι ευχαριστημένοι από τα βιβλία, διότι «τα βιβλία σήμερα πλέον καλύπτουν ιστορικές περιόδους που στο παρελθόν ήταν άγνωστες» ή διότι «είναι καλογραμμένα», ενώ ορισμένοι προβαίνουν σε σύγκριση συγκεκριμένου βιβλίου με τα προηγούμενα και το βρίσκουν καλύτερο από αυτά. Η υπερβολική, πάντως, έμφαση που δίνεται στα βιβλία, υποδηλώνει ότι δεν αντιμετωπίζονται από τους διδάσκοντες ως εργαλεία ή ως μέσα διδασκαλίας αλλά ως επίκεντρο της διδασκαλίας, άποψη που ενισχύεται οπωσδήποτε από το γεγονός ότι δεν υπάρχουν εναλλακτικές επιλογές λόγω του ενός βιβλίου για κάθε μάθημα και τάξη.

(β) σχετικά με τη ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ, συνολικά 97 καθηγητές/τριες, από το σύνολο των συμμετεχόντων στην έρευνα, σχολιάζουν αρνητικά τις ακολουθούμενες πρακτικές διδασκαλίας στο μάθημα της Ιστορίας μέσα στην τάξη. Ειδικότερα, ζητούν «αποφυγή της παραδοσιακής διδασκαλίας», «αλλαγές στη διδακτική και στη συμμετοχή των μαθητών/τριών», «ανάγκη διδασκαλίας με σύγχρονο τρόπο, χρήση

<sup>3</sup>

[http://www.pi-schools.gr/download/programs/erevnes/erevni\\_istor\\_lykeio/erevna.pdf](http://www.pi-schools.gr/download/programs/erevnes/erevni_istor_lykeio/erevna.pdf) [πρόσβαση 22/2/2015].

περισσότερων εικόνων και χρήση τεχνολογίας». Εκσυγχρονισμό της διδασκαλίας ζητούν 63 καθηγητές/τριες, ενώ 20 δίνουν έμφαση στην αναγκαιότητα της διδακτικής αξιοποίησης του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Λίγοι είναι εκείνοι που ζητούν περισσότερες επισκέψεις στα Μουσεία και κατάργηση του ενός βιβλίου. Ακόμη λιγότεροι αναφέρονται στην ανάγκη πολυπρισματικής προσέγγισης των ιστορικών θεμάτων με την αξιοποίηση πηγών που παρουσιάζουν διαφορετικές.

(γ) σχετικά με τους ΣΚΟΠΟΥΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, μερικοί/ες καθηγητές/τριες (συνολικά 22) αναφέρονται στους σκοπούς του μαθήματος της Ιστορίας και τονίζουν, μεταξύ άλλων, ότι «το μάθημα της Ιστορίας απαιτεί κριτική προσέγγιση», «αφορά την ιστορική συνείδηση», «διαμορφώνει την εθνική παράδοση», «μας δίνει την πορεία του Έλληνα μέσα στον χρόνο», «οι λαοί που ξεχνούν την Ιστορία τους σβήνουν», «είναι εθνοκεντρικός ο χαρακτήρας της Ιστορίας», «μαθαίνουμε για τους άλλους λαούς», «το μάθημα της Ιστορίας διαμορφώνει ενεργούς και υπεύθυνους πολίτες», «στο μάθημα της Ιστορίας μας δίνεται η ευκαιρία να κάνουμε συγκρίσεις των γεγονότων του παρελθόντος με το παρόν». Υπενθυμίζεται ότι στο ζήτημα των στόχων του μαθήματος έχουν ήδη εκφράσει τις απόψεις τους και στην ερώτηση 58, όπου όμως επέλεξαν μεταξύ στόχων που τους δόθηκαν έτοιμοι από το Ερωτηματολόγιο στην ερώτηση 79 αναπτύσσουν και άλλες δικές τους απόψεις, πέραν των επιλογών της ερώτησης 58.

(δ) σχετικά με τους ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ, ικανός αριθμός (123 ερωτηθέντες) καθηγητών/τριών αναφέρθηκαν στις δυσκολίες των μαθητών/τριών σχετικά με το μάθημα της Ιστορίας στο σχολείο. Συγκεκριμένα αναφέρουν ότι: «το μάθημα είναι πολύ απαιτητικό», «οι μαθητές/τριες το φοβούνται», «το μάθημα δυσκολεύει ιδιαίτερα τους μαθητές/ τις μαθήτριες», «είναι για τους μαθητές και τις μαθήτριες κάτι αναγκαίο και απωθητικό». Επισημαίνουν, ωστόσο, μερικοί και ανεπάρκεια μαθητών/τριών στην προσέγγιση των ιστορικών θεμάτων. Σχολιάστηκε, επίσης, από ορισμένους η έλλειψη ενδιαφέροντος από την πλευρά των μαθητών/τριών για το μάθημα. Ειδικότερα, τονίζουν ότι: «δεν υπάρχει ενδιαφέρον από τους μαθητές/ τις μαθήτριες» «λόγω των κακών βιβλίων καθίσταται μη ελκυστικό το μάθημα για τους μαθητές/ τις μαθήτριες», «οι μαθητές/τριες δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του μαθήματος», «οι μαθητές/τριες διαβάζουν μόνο για τις εξετάσεις».

Βλέπουμε ότι μέσα από τις απαντήσεις που έδωσαν οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι θεωρούν ότι «το μάθημα της Ιστορίας είναι δύσκολο και ανιαρό για τους

μαθητές και τις μαθήτριες, που έχουν μεγάλο άγχος για τις εξετάσεις του μαθήματος», οι αλλαγές και οι νέες προσεγγίσεις θα πρέπει να εστιάζουν στο «να γίνει πιο ελκυστικό το μάθημα για τους μαθητές και τις μαθήτριες» και «να μειωθεί η διδακτέα ύλη». Επομένως, αυτό κυρίως που δυσχεραίνει περισσότερο την ενσωμάτωση στην εκπαιδευτική διαδικασία της επαφής με τα Μουσεία είναι ότι όλοι, μαθητές/τριες και καθηγητές/τριες, θεωρούν αδύνατη τη συνύπαρξη τέτοιου είδους δραστηριοτήτων με την ταυτόχρονη κάλυψη της διδακτέας ύλης.

Για τον λόγο αυτό πρέπει να υπάρξει οπωσδήποτε αναθεώρηση του εκπαιδευτικού συστήματος του Σχολείου και των Μουσείων. Τα νέα εκπαιδευτικά προγράμματα ήδη σχεδιάζονται ολοένα και περισσότερο στηριγμένα στις νέες τεχνολογίες με τρόπο ώστε ν' ανταποκρίνονται στις σύγχρονες συνθήκες που επέβαλε η ηλεκτρονική τεχνολογία και αφορούν διευρυμένους μαθησιακούς στόχους τόσο ως προς την κάλυψη της διδακτέας ύλης όσο και στην ανάπτυξη γραμματισμών. Κύριο μέλημα είναι να επιτευχθεί η ενεργή συμμετοχή των μαθητών/τριών βιώνοντας ένα ευχάριστο κλίμα ψυχαγωγίας που να κρατά, όσο αυτό είναι δυνατόν, αμείωτο το ενδιαφέρον τους. Οι μαθητές/τριες καλούνται μέσα από τις δραστηριότητες των μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων να μάθουν αλλά και να αναπτύξουν δεξιότητες.

Στο σημείο αυτό, τονίζεται ξανά ότι η συνεργασία Σχολείου και Μουσείου κρίνεται απαραίτητη.

## ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

---

Α. Π. Αναλυτικό Πρόγραμμα

Π. Σ. Πρόγραμμα Σπουδών

Ε. Π. Σ. Επιμορφωτικό Πρόγραμμα Σπουδών

Μ. Α. Μέγας Αλέξανδρος

ΣΧ. Β. Σχολικό Βιβλίο

Α. μ. Ε. Α. Άτομα με Ειδικές Ανάγκες

Δ. Φ. Διδάκτωρ Φιλοσοφίας

Π. Ι. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Τ. Α. Π. Α. Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων

Ε. Σ. Π. Α. Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς

Τ. Π. Ε. Τεχνολογία Πληροφορίας και Επικοινωνίας στην εκπαίδευση

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

---

Η σύγχρονη Ιστορία έχει ως στόχο να εξετάζει το γεγονός στην ολότητά του. Όπως το αποτύπωσε ο F. Braudel, «είναι συνολική, είναι άθροισμα όλων των δυνατών ιστοριών, σύνολο ειδικοτήτων και απόψεων του σήμερα, του χθες και του αύριο».

Τις τελευταίες δεκαετίες γίνονται αλλαγές στο πεδίο της Διδακτικής Μεθοδολογίας της Ιστορίας. Όλο και περισσότερες είναι οι ερευνητικές μελέτες και οι συζητήσεις για το θέμα αυτό. Μεγάλη μερίδα των ιστορικών, κυρίως, στρέφει το ερευνητικό της ενδιαφέρον στις διαδικασίες με τις οποίες γίνεται η μάθηση, στον τρόπο που συγκροτείται η ιστορική σκέψη καθώς και στους μηχανισμούς μάθησης και μνήμης, όχι μόνο των μαθητών/τριών, αλλά και των εκπαιδευτικών. Φαίνεται λοιπόν όπως προαναφέρθηκε ότι το ενδιαφέρον μελέτης έχει αρχίσει να απομακρύνεται ολοένα και περισσότερο από τα Αναλυτικά Προγράμματα και τα Διδακτικά Εγχειρίδια.

Στα ελληνικά δεδομένα των τελευταίων ετών κυριαρχούν τρία (3) στάδια διδασκαλίας:

- Η πρόσκτηση γνώσεων με αυτενέργεια, παρατήρηση, και υποβοήθηση του εκπαιδευτικού.
- Η επεξεργασία της νέας γνώσης με διασαφήσεις, κρίσεις και συγκρίσεις και συναγωγή συμπερασμάτων.
- Η εμπέδωση με ασκήσεις, εργασίες, προβλήματα, εφαρμογές.

Το μάθημα της Ιστορίας στην Ελλάδα γίνεται κυρίως από Φιλολόγους ελληνικής γλώσσας σε πρώτη ανάθεση, αλλά και από καθηγητές/τριες Ξενόγλωσσης φιλολογίας σε δεύτερη ανάθεση, παρόλο που υφίσταται χωριστός κλάδος καθηγητών/τριών της Ιστορίας με γνώσεις στην διδακτική του μαθήματος.

Οι φιλόλογοι αυτοί, έχουν στο ενεργητικό τους ένα ευρύ φάσμα γλωσσικών και ανθρωπιστικών μαθημάτων (όπως Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Νέα Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Λατινικά, Φιλοσοφία, Ψυχολογία, Ιστορία και στην περίπτωση των καθηγητών/τριών ξένης φιλολογίας, το κύριο αντικείμενό τους είναι η διδασκαλία της ξένης γλώσσας).

Βέβαια, όταν στα εκάστοτε σχολεία γίνεται η κατανομή των μαθημάτων από τους Συλλόγους των διδασκόντων, σε πολλές περιπτώσεις, αλλά όχι πάντα,



λαμβάνεται υπόψη η τυχόν εξειδίκευση των φιλολόγων σε σχέση με το Τμήμα του Πανεπιστημίου από το οποίο αποφοίτησαν, καθώς και η διδακτική εμπειρία τους στο συγκεκριμένο αντικείμενο. Ωστόσο, πολύ συχνά συμβαίνει, λόγω των ειδικών συνθηκών κάθε σχολείου, να μη διδάσκεται το μάθημα της Ιστορίας από αποφοίτους των Ιστορικών Τμημάτων των Πανεπιστημίων. Επιπλέον, τα πανεπιστημιακά τμήματα της Ιστορίας και γενικά τα τμήματα των Φιλοσοφικών Σχολών δεν προσφέρουν επαρκή μαθήματα διδακτικής της Ιστορίας στους φοιτητές τους. Ουσιαστικά, η όλη διαδικασία κατανομής των μαθημάτων επαφίεται στην «εσωτερική διαφοροποίηση του σώματος των φιλολόγων, η οποία θα επιφέρει μηχανιστικά την αντιστοιχία πανεπιστημιακού πτυχίου και διδασκόμενων μαθημάτων στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος σπουδών...»<sup>4</sup>.

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα (Α. Π.) από τη σχολική χρονιά 2011-2012, το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού σε συνεργασία με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, διοργάνωσε μία σειρά Προγραμμάτων Επιμόρφωσης και Ενημέρωσης στελεχών της εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών τόσο της Δημοτικής όσο και της Μέσης Εκπαίδευσης. Στόχοι του Επιμορφωτικού Προγράμματος της Ιστορίας ήταν αρχικά οι εκπαιδευτικοί να γνωρίσουν το νέο Πρόγραμμα Σπουδών (Π. Σ.) της Ιστορίας, τη φιλοσοφία, τη δομή, τους σκοπούς και τους στόχους του, καθώς και τη διασύνδεσή του με τις βασικές αρχές του νέου Α.Π. (ανθρώπινο και δημοκρατικό σχολείο, συνεκτικό και επαρκές σώμα γνώσεων, ανάπτυξη στάσεων και συμπεριφορών που χαρακτηρίζουν το δημοκρατικό πολίτη και κομβικές ιδιότητες και δεξιότητες που απαιτούνται στην κοινωνία του 21<sup>ου</sup> αιώνα).

Με αυτόν τον τρόπο, επιδιώκεται οι εκπαιδευτικοί να ενισχύουν τις γνώσεις τους σε θέματα διδακτικής μεθοδολογίας της Ιστορίας, να παράγουν εκπαιδευτικό υλικό συμβατό με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών της Ιστορίας και τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα και να αξιοποιήσουν το υλικό αυτό στη διδακτική πράξη.

Βασικός σκοπός του Α. Π. είναι η δημιουργία Ιστορικής Σκέψης και Ιστορικής Συνείδησης στους μαθητές/ στις μαθήτριες, οι οποίοι/ες μέσα από την σωστή διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας, καλούνται να διαμορφώσουν σωστή κρίση και ανοιχτό μυαλό. Να είναι δεκτικοί στις προκλήσεις, πρόθυμοι να αναγνωρίσουν το δικαίωμα των άλλων -και συνεπώς του εαυτού τους- στη διαφορετικότητα, να αναζητούν και να δημιουργούν ως ενήμεροι και ώριμοι πολίτες.

<sup>4</sup>

Κόκκινος, Γ. (2006), *Διδακτικές προσεγγίσεις στο μάθημα της ιστορίας*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Σύμμαχος των εκπαιδευτικών θα πρέπει να γίνει και η λεγόμενη «Νέα Ιστορία». Η εμφάνιση αυτής γίνεται τη δεκαετία του 1970 στη Δυτική και Βόρεια Ευρώπη. Η Νέα Ιστορία, χωρίς να αρνείται τη σημασία της χρονολόγησης και της ιστορικής γνώσης, προσπαθεί να συνδυάσει την παροχή ιστορικών γνώσεων με την παροχή μέσων που επιτρέπουν στους μαθητές και στις μαθήτριες να αναπτύξουν ιστορική σκέψη και συνείδηση. Δηλαδή, το μάθημα της Ιστορίας είναι περισσότερο προσανατολισμένο στη μάθηση τρόπων ανάλυσης, ερμηνείας και σύνθεσης των τεκμηρίων που οι μαθητές/τριες αντλούν μέσα από τη μελέτη των πρωτογενών και δευτερογενών πηγών. Δίνεται έμφαση στις βιωματικές μεθόδους διδασκαλίας και στη διαδικαστική γνώση.

Για να ορίσει κάποιος τη Διδακτική μπορεί να πει ότι είναι η οργάνωση των διαδικασιών της διδασκαλίας - μάθησης με την έννοια της επιλογής και αξιολόγησης περιεχομένων, στόχων και μεθόδων. Αντικείμενό της είναι το «τι» και «για ποιο σκοπό» οφείλει να διδαχθεί κάτι. Πέραν αυτού, προσφέρει το θεωρητικό υπόβαθρο για την αιτιολόγηση των επιλογών μας, ως προς τα περιεχόμενα και τους στόχους που αυτά εμπεριέχουν, καθώς και το θεωρητικό υπόβαθρο για την επιλογή των μεθόδων διδασκαλίας<sup>5</sup>.

Η Διδακτική της Ιστορίας, στο σημείο σύγκλισης πολλών επιστημονικών πεδίων, χωρίς αυτό να περιορίζει την αυτονομία της, διαμορφώνει ένα ιδιαίτερο βλέμμα. Ακολουθώντας αμφίδρομη πορεία, από τη θεωρία στην εμπειρική έρευνα και το αντίστροφο, μελετά και αναλύει με τρόπο συνεκτικό τη διπλή δραστηριότητα που συντελείται στην τάξη, τη διδασκαλία και τη μάθηση, και επιχειρεί να την κάνει περισσότερο ορατή<sup>6</sup>.

Η ιστορική μάθηση θα πρέπει να επιτυγχάνεται μέσα από την εξέταση των τεκμηρίων, μέσα από τη γλώσσα που χρησιμοποιούσαν κατά το παρελθόν, μέσα από την αφήγηση και μέσα από τη φαντασία. Στην επίτευξη του στόχου αυτού, σημαντικό ρόλο έχουν τα Μουσεία πάσης φύσεως.

Στην Ελλάδα η έννοια του Μουσείου ορίζεται ως εξής: «ως Μουσείο νοείται ο οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με ή χωρίς ίδια νομική προσωπικότητα που αποκτά, δέχεται, φυλάσσει, συντηρεί, καταγράφει, τεκμηριώνει, ερευνά,

---

5

Κοντάκος, Α. Γκόβαρης, Χ. (2006), «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ. 3η Διδακτική στην εκπαίδευση ενηλίκων» <http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/2529/779.pdf>, Αθήνα, σ. 3 [πρόσβαση 26/02/2015].

6

Κόκκινος, Γ. & Κάββουρα, Θ. (2011), *Διδακτική της ιστορίας*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

ερμηνεύει και, κυρίως, εκθέτει και προβάλλει στο κοινό συλλογές αρχαιολογικών, καλλιτεχνικών, εθνολογικών ή άλλων υλικών μαρτυριών του ανθρώπου με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση, την ψυχαγωγία. Ως Μουσεία μπορούν να θεωρηθούν επίσης υπηρεσίες ή οργανισμοί που έχουν παρεμφερείς σκοπούς και λειτουργίες, όπως τα Μουσεία ανοικτού χώρου»<sup>7</sup>.

Παρόλα αυτά, οι έρευνες κοινού δείχνουν πως υπάρχουν ομάδες επισκεπτών που κατά παράδοση δεν επισκέπτονται τα Μουσεία<sup>8</sup>. Αυτοί είναι, μεταξύ άλλων, άνθρωποι με ειδικές ανάγκες, από διαφορετικό πολιτιστικό και κοινωνικό υπόβαθρο, έφηβοι και ηλικιωμένοι. Έτσι, είναι απαραίτητο για το Μουσείο να αναζητήσει διόδους επικοινωνίας και ανάπτυξης σχέσεων με αυτούς τους ανθρώπους, ώστε να μεταβεί από το μοντέλο του κοινωνικού αποκλεισμού στο μοντέλο κοινωνικής ένταξης<sup>9</sup>. Η διάθεση συνεργασίας και η προθυμία του να δραστηριοποιηθεί με διάφορες κοινωνικές ομάδες είναι αυτό που χαρακτηρίζει τη νέα προσέγγιση του νέου «ανοικτού» Μουσείου<sup>10</sup>. Η συνεργασία αυτή με την κοινωνία μπορεί να πάρει διάφορες μορφές, από την πρόσκληση για συμμετοχή του κοινού στην οργάνωση μιας έκθεσης και τη «μεταφορά» του Μουσείου στην κοινότητα μέχρι τη χρήση του διαδικτύου ως μέσο γενικευμένης προσέγγισης του κοινού, τόσο στο εσωτερικό μιας χώρας όσο και στο διεθνή χώρο.

Στο πρώτο μέρος και στο πρώτο κεφάλαιο, με επίκεντρο την Α' τάξη, γίνεται παρουσίαση της σχολικής ύλης του μαθήματος της Ιστορίας. Το πώς διαρθρώνονται τα επιμέρους κεφάλαια και ποιοι οι εκπαιδευτικοί στόχοι που καλούνται να επιτύχουν οι μαθητές/τριες με την καθοδήγηση των καθηγητών/τριών τους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, κεντρικό θέμα είναι το περιεχόμενο του σχ. β.. Παρουσιάζονται οι διδακτικές μέθοδοι και το προτεινόμενο συνοδευτικό εποπτικό και αρχαιακό υλικό.

7

«Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» παράγραφος 1, άρθρο 45, του Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ 153 Α')

8

Μουσούρη, Θ. (1999β), «Μουσεία για όλους; Προγράμματα προσέγγισης στο διεθνή χώρο», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, **73**, σ. 65-69.

9

DCMS, (2000), «Learning Power of Museums», London, <http://www.tourisminsights.info/ONLINEPUB/DCMS/DCMS.htm>, [accessed 15/2/2015].

10

Merriman N. (1999) «Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, **72**, σ. 43-46.

Δεν θα ήταν δυνατόν να μην γίνει αναφορά στην αξιοποίηση των ιστορικών πηγών. Είναι αποδεδειγμένο από έρευνες ότι οι μαθητές/τριες ανταποκρίνονται στις πηγές (φωτογραφίες, βιογραφίες, άρθρα ή και γελοιογραφίες) θετικά και τις κατανοούν ευκολότερα<sup>11</sup>.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο επέλεξα την Πέλλα, που είναι ο τόπος καταγωγής μου, ώστε να εξεταστούν οι σχολικές ενότητες που αφορούν τα ιστορικά γεγονότα σχετικά με την ιστορία της πόλης, η οποία είναι ιδιαίτερα σημαντική έχοντας αφήσει τα αποτυπώματά της στο πέρασμα των χρόνων.

Περνώντας στο δεύτερο μέρος, ασχολούμαι με τα Μουσεία με τον τρόπο λειτουργίας και συνεισφοράς τους στην εκπαίδευση. Στο χώρο του Μουσείου, η μάθηση βασίζεται κυρίως σε πραγματικά αντικείμενα – έργα τέχνης, αντικείμενα καθημερινής χρήσης, τεχνουργήματα, επιστημονικά είδη, έγγραφα, κτίρια, κ. ά..

Στο πρώτο κεφάλαιο παραθέτω τα είδη των ελληνικών Μουσείων, καθώς και τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας, την πρόσβαση και τη χρήση από τον εκάστοτε επισκέπτη, την επικοινωνία, τις νέες τεχνολογίες, τις δημόσιες σχέσεις και τις χορηγίες τους συνδυαστικά με το Αρχαιολογικό Μουσείο της Πέλλας και τον τρόπο οργάνωσής του.

Στο δεύτερο κεφάλαιο συνεχίζεται η στήριξη στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Πέλλας και παρουσιάζεται ο τρόπος που οι μαθητές/τριες αλλά και άλλες κοινωνικές ομάδες επωφελούνται μέσα από τα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα, τα οποία ενεργοποιούν την κριτική σκέψη. Όμως, δεν είναι μόνο εκπαιδευτικός ο ρόλος του Μουσείου αλλά και ψυχαγωγικός. Δεν θα ήταν δυνατόν να μην γίνει αναφορά σε θέματα σχετικά με την δια βίου μάθηση στον χώρο του Μουσείου, καθώς και όταν το κοινό επίσκεψης είναι Άτομα με Ειδικές Ανάγκες (ΑμΕΑ<sup>12</sup>).

Έπειτα, παρατίθεται το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με βάση την αναφορά του σχ. β. στον Φίλιππο Β' και στο έργο του Μ. Αλεξάνδρου, με φύλλα εργασίας για τους μαθητές και τις μαθήτριες της Α' Λυκείου.

---

11

Παπαδάκη, Α. (2013), *Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΩΝ ΩΣ ΠΗΓΩΝ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ*, Αθήνα: Αδελφοί Κυριακίδη α.ε. Βλ. έρευνα της συγγραφέως «Η χρήση των τακτικών παραστατικών πηγών στο μάθημα της Ιστορίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: απόψεις και στάσεις μαθητών και εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Πέλλας για τη χρήση φωτογραφιών και γελοιογραφιών ως πηγών στο μάθημα της Ιστορίας».

12

Η ορολογία, *άτομα με ειδικές ανάγκες*, προέκυψε από αναθεώρηση του Ελληνικού Συντάγματος του άρθρου 21, παράγραφος 6, έτος 2001.

Ολοκληρώνω την συγγραφή μου με τα συμπεράσματα και τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την όλη μελέτη.

## Μέρος Α': Η διδακτική της Ιστορίας στην Α' τάξη Γενικού Λυκείου

---

Ο ρόλος του Λυκείου στο μάθημα της Ιστορίας είναι καθοριστικός, επειδή συνεχίζεται το έργο που επιτελέστηκε στο Γυμνάσιο, επιδιώκοντας την ολοκλήρωση των σκοπών της εκπαίδευσης. Ως πρωταρχικό ρόλο έχει την καλλιέργεια της κριτικής ιστορικής σκέψης και τη διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης. Με άλλα λόγια στοχεύει στην ανάπτυξη της κοινωνικής, πολιτικής, πολιτισμικής και οικολογικής συνείδησης αλλά και στην ανάπτυξη της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας, συμβάλλοντας στην κατανόηση και τον σεβασμό των διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων.

Με τη διδασκαλία λοιπόν, του μαθήματος της Ιστορίας και με βάση τους άξονες των Νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων, επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν μια σειρά ιστορικών γεγονότων, να ενεργοποιηθούν ως δημοκρατικοί πολίτες και να καλλιεργήσουν τις δεξιότητες εκείνες που σχετίζονται με την ιστορική γνώση, την κριτική και την δημιουργική σκέψη.

Οι εκπαιδευτικοί, σύμφωνα πάντα με τα Νέα Α. Π. του μαθήματος της Ιστορίας, επιδιώκεται να παρουσιάσουν την διδακτέα ύλη σε διαφορετικά επίπεδα και διαφορετικά πρίσματα. Σύμμαχός τους η υπέρβαση της ύλης των διδακτικών εγχειριδίων, αξιοποιώντας τις ιστορικές πηγές και τη σύγχρονη τεχνολογία, αλλά και με πλούσια μεθοδολογία στη διδακτική προσέγγιση.

Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι όσο ο άνθρωπος έχει την δυνατότητα να αναπτύσσει την ιστορική του συνείδηση, τόσο περισσότερο συμβάλλει στην προαγωγή θεμελιωδών αξιών, όπως η δημοκρατία και η ελευθερία, διότι μελετώντας το παρελθόν είναι σε θέση να εξηγήσει το παρόν και να σχεδιάσει, όσο είναι δυνατόν, το μέλλον<sup>13</sup>.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί γίνεται ανασκόπηση του σχολικού βιβλίου της Ιστορίας και τι καλούνται να προσκομίσουν οι μαθητές/τριες.

---

13

Υπηρεσία Διαδικτύου - Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού,  
<http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/istoria/index.html>, [πρόσβαση 26/02/2015].

## **A.1. Η διάρθρωση της ύλης και οι εκπαιδευτικοί στόχοι του μαθήματος**

Το σχ.β. για το μάθημα της Ιστορίας, στην Α' τάξη Γενικού Λυκείου, έχει τίτλο «Ιστορία του αρχαίου κόσμου. Από τους προϊστορικούς πολιτισμούς της Ανατολής έως την εποχή των Ιουστινιανού», συγγραφέας είναι ο Αντώνης Μαστραπάς, δ. Φ., καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Όπως χαρακτηριστικά γράφει και στο σχ. β., ως προς τη διάρθρωση του περιεχομένου, ο συγγραφέας δεν είχε το περιθώριο πολλών επιλογών. Ακολούθησε το πρόγραμμα σπουδών που είχε συντάξει η αρμόδια ομάδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Ωστόσο, η επιλογή του υλικού και η παρουσίασή του είναι έργο για το οποίο εξ ολοκλήρου ευθύνεται ο ίδιος. Οι γνώσεις και ο τρόπος παρουσιάσής τους, δηλαδή η ανάδειξη ή η αποσιώπηση γεγονότων, η προβολή και ο συσχετισμός ιστορικών φαινομένων, ακόμα η επιλογή των εικόνων, των χαρτών και των παραθεμάτων, που υποστηρίζουν το γνωστικό αντικείμενο του βιβλίου, αφορούν το συγγραφέα.

Το περιεχόμενο του σχ. βιβλίου διαρθρώνεται σε οκτώ ενότητες (I.ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΓΓΥΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ, II.ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ, III.ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ, IV.Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ Δ. ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΡΩΜΗ, V.ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ, VI.Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ 1<sup>ος</sup> αι. π.Χ. – 3<sup>ος</sup> αι. μ.Χ., VII.ΥΣΤΕΡΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ 4<sup>ος</sup> – 6<sup>ος</sup> αι. μ.Χ., VIII.ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΩ ΑΝΑΤΟΛΗΣ) και η καθεμία διαθέτει επιμέρους κεφάλαια που βοηθούν στο διαχωρισμό των ενοτήτων με βάση ιστορικά κριτήρια. Παρακάτω γίνεται αναλυτική παρουσίαση.

Πρώτη ενότητα του σχ. β., «I. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΓΓΥΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ». Γίνεται επισκόπηση της ιστορίας των λαών της Εγγύς Ανατολής (Μεσοποταμίας, Αιγύπτου, Φοινίκων, Εβραίων, Χετταίων, Μήδων και Περσών) και εξέταση της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και πολιτισμικής τους οργάνωσης. *Τα επιμέρους κεφάλαια της ενότητας είναι:*

- 1.Οι λαοί της Μεσοποταμίας
- 2.Η Αίγυπτος
- 3.Οι Φοινικές
- 4.Οι Εβραίοι

5.Οι Χετταίοι ή Χεττίτες

6.Οι Μήδοι και οι Πέρσες

7.Οι Ανατολικοί λαοί και οι Έλληνες

Ως λέξεις – κλειδιά για τους μαθητές και τις μαθήτριες επισημαίνονται: *Εγγύς Ανατολή, Μεσοποταμία, Αίγυπτος, Φοίνικες, Εβραίοι, Χετταίοι, Μήδοι, Πέρσες, εξετάζοντας την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική οργάνωση τους, και τέλος οι Ανατολικοί λαοί.*

Δεύτερη ενότητα του σχ. β., «II. ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ». Παρουσιάζεται συνοπτικά ιστορία των αρχαίων Ελλήνων από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι και το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου (323 π.Χ.). *Τα επιμέρους κεφάλαια της ενότητας είναι:*

1.Ελληνική προϊστορία

Οι Αιγαιακοί πολιτισμοί, Ο Μυκηναϊκός πολιτισμός.

2.Η αρχαία Ελλάδα (Από το 1100 ως το 323 π.Χ.)

Ομηρική, Αρχαϊκή και Κλασική εποχή.

Ως λέξεις – κλειδιά για τους μαθητές και τις μαθήτριες επισημαίνονται: *Αρχαίοι Έλληνες, προϊστορικά χρόνια, Ελληνική προϊστορία, Αρχαία Ελλάδα, Αιγαιακοί πολιτισμοί, Μυκηναϊκός πολιτισμός, Ομηρική εποχή, Αρχαϊκή εποχή, Κλασική εποχή.*

Τρίτη ενότητα του σχ. β., «III. ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ». Αναφέρονται όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα (οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, θρησκευτικά, επιστήμες και τέχνες) του ελληνοιστικού κόσμου. *Τα επιμέρους κεφάλαια της ενότητας είναι:*

1.Ο ελληνοιστικός κόσμος

Η διάσπαση του κράτους του Μ. Α., Τα χαρακτηριστικά του ελληνοιστικού κόσμου.

2.Ο ελληνοιστικός πολιτισμός

Τα ελληνοιστικά κέντρα. Η γλώσσα. Η θρησκεία. Τα γράμματα. Οι επιστήμες. Οι τέχνες.

Ως λέξεις – κλειδιά για τους μαθητές και τις μαθήτριες επισημαίνονται: *ελληνοιστικοί χρόνοι, ελληνοιστικός κόσμος, ελληνοιστικός πολιτισμός, ελληνοιστικά κέντρα, γλώσσα, θρησκεία, γράμματα, επιστήμες, τέχνες.*



Τέταρτη ενότητα του σχ. β., «IV. Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ Δ. ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΡΩΜΗ». Εδώ, προβάλλεται η οργάνωση του Ελληνισμού της Δύσης και των άλλων λαών της Δυτικής Μεσογείου, ιδιαίτερα της Ρώμης από την ίδρυσή της μέχρι τα τέλη του 2<sup>ου</sup> αι. π.Χ. Τα επιμέρους κεφάλαια της ενότητας είναι:

#### 1.Ο Ελληνισμός της Δύσης

Οικονομική, κοινωνική και πολιτική οργάνωση των αποίκων. Οι Συρακούσες. Οι Έλληνες και οι λαοί της Δυτικής Μεσογείου. Ο πολιτισμός των Ελλήνων της Δύσης.

#### 2.Η Καρχηδόνα

Οικονομική, κοινωνική και πολιτική οργάνωση. Η εξάπλωση των Καρχηδονίων.

#### 3.Οι λαοί της ιταλικής χερσονήσου και ο σχηματισμός του ρωμαϊκού κράτους

Η χώρα. Οι Ετρούσκοι. Η ίδρυση της Ρώμης και η οργάνωσή της. Η συγκρότηση της ρωμαϊκής πολιτείας – Res publica. Η ρωμαϊκή εξάπλωση. Ο ρωμαϊκός πολιτισμός.

Ως λέξεις – κλειδιά για τους μαθητές και τις μαθήτριες επισημαίνονται: *ελληνισμός της δύσης, δυτική μεσόγειος, Ρώμη, Καρχηδόνα, ιταλικοί χερσόνησος, ρωμαϊκό κράτος, Συρακούσες, Ετρούσκοι, Res Publica.*

Πέμπτη ενότητα του σχ. β., «V. ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ». Προσδιορίζεται η επέκταση της Ρώμης σ' ολόκληρη τη Μεσόγειο. Τα επιμέρους κεφάλαια της ενότητας είναι:

#### 1.Η ολοκλήρωση της ρωμαϊκής επέκτασης (200-31 π.Χ.)

Η επέκταση στην Ανατολή. Οι κατακτήσεις στη Δύση. Η διοίκηση των κατακτημένων περιοχών.

#### 2.Οι συνέπειες των κατακτήσεων

Οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές. Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες. Ενοποίηση της Ιταλίας. Εμφύλιοι πόλεμοι.

Ως λέξεις – κλειδιά για τους μαθητές και τις μαθήτριες επισημαίνονται: *κατακτήσεις, ρωμαϊκή επέκταση, Ανατολή, Δύση, οικονομικές αλλαγές, κοινωνικές αλλαγές, πολιτιστικές αλλαγές, μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, ενοποίηση Ιταλίας, εμφύλιοι πόλεμοι.*

Έκτη ενότητα του σχ. β., «VI. Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ (1<sup>ος</sup> αι. π.Χ. – 3<sup>ος</sup> αι. μ.Χ.)». Προβάλλονται τα κύρια γνωρίσματα της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας από

τη δημιουργία της μέχρι την εποχή της παρακμής της. Τα επιμέρους κεφάλαια της ενότητας είναι:

1. Η περίοδος της ακμής (27 π.Χ.-193 μ.Χ.)

Η εποχή του Αυγούστου. Οι διάδοχοι του Αυγούστου. Ο Ελληνισμός και η Ρώμη. Ρωμαϊκή τέχνη.

2. Η κρίση της αυτοκρατορίας τον 3<sup>ο</sup> αι. μ. Χ.

Κρίση του αυτοκρατορικού θεσμού. Οικονομική κρίση. Κοινωνική κρίση. Βαρβαρικές επιδρομές. Η παρακμή του αρχαίου κόσμου.

Ως λέξεις – κλειδιά για τους μαθητές και τις μαθήτριες επισημαίνονται: *Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, περίοδος ακμής, Αυγούστος, διάδοχοι Αυγούστου, Ελληνισμός, Ρώμη, Ρωμαϊκή τέχνη, κρίση της αυτοκρατορίας, αυτοκρατορικός θεσμός, οικονομική κρίση, κοινωνική κρίση, βαρβαρικές επιδρομές, παρακμή αρχαίου κόσμου.*

Έβδομη ενότητα του σχ. β., «VII. ΥΣΤΕΡΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ (4<sup>ος</sup> – 6<sup>ος</sup> αι. μ.Χ.)». Σημειώνεται η εξέλιξη που είχε η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία από τα τέλη του 3ου αι. μ. Χ. μέχρι την εποχή του Ιουστινιανού. Τα επιμέρους κεφάλαια της ενότητας είναι:

1. Η μετεξέλιξη του Ρωμαϊκού κράτους (4ος-5ος αι.μ.Χ.)

Ο Διοκλητιανός και η αναδιοργάνωση της αυτοκρατορίας. Μ. Κωνσταντίνος: Εκχριστιανισμός και ισχυροποίηση της ρωμαϊκής Ανατολής. Οι θρησκευτικές εξελίξεις. Ο εξελληνισμός του Αναλυτικού Ρωμαϊκού κράτους. Η μεγάλη μετανάστευση των λαών. Το τέλος του Δυτικού Ρωμαϊκού κράτους.

2. Η εποχή του Ιουστινιανού

Ανασύσταση της ρωμαϊκής οικουμένης. Η ελληνοχριστιανική οικουμένη.

3. Τα γράμματα και οι τέχνες

Η πνευματική ανάπτυξη. Η καλλιτεχνική ανάπτυξη.

Ως λέξεις – κλειδιά για τους μαθητές και τις μαθήτριες επισημαίνονται: *ύστερη αρχαιότητα, Ιουστινιανός, μετεξέλιξη Ρωμαϊκού κράτους, Διοκλητιανός, Μ. Κωνσταντίνος, εκχριστιανισμός, γράμματα, τέχνες.*

Όγδοη ενότητα του σχ. β., «VIII. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΩ ΑΝΑΤΟΛΗΣ». Γίνεται επισκόπηση της ιστορίας της Ινδίας και της Κίνας

κατά την αρχαιότητα, με έμφαση στις σχέσεις που δημιούργησαν με τον ελληνορωμαϊκό κόσμο. Τα επιμέρους κεφάλαια της ενότητας είναι:

### 1. Η Ινδία

Η χώρα. Η οικονομία και η κοινωνία. Η ιστορία και ο πολιτισμός.

### 2. Η Κίνα

Η χώρα και οι κάτοικοι. Η ιστορία και ο πολιτισμός.

Ως λέξεις – κλειδιά για τους μαθητές και τις μαθήτριες επισημαίνονται: *Νότια Ασία, Άπω Ανατολή, Ινδία, Κίνα, οικονομία, κοινωνία, ιστορία, πολιτισμός.*

Στόχος του συγκεκριμένου σχ. β. είναι οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν την ελληνική ιστορία της αρχαιότητας παράλληλα με την ιστορία των άλλων λαών. Να κατανοήσουν δηλαδή το βαθμό σύνδεσης του Ελληνισμού με τους λαούς της Ανατολής και της Μεσογείου και κατ' επέκταση τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι και την εποχή του Ιουστινιανού<sup>14</sup>.

Περνώντας στον τρόπο διδασκαλίας, θα πρέπει να γίνει συνδυασμός στη σκέψη των μαθητών/τριών ότι μέσα από τη διδασκαλία των παραπάνω ενοτήτων και των ιστορικών γεγονότων, του σχ. β., γίνεται κατανοητή η αναγκαιότητα της πολυπολιτισμικής συνύπαρξης των λαών, από τα προϊστορικά χρόνια και την εποχή του Ιουστινιανού μέχρι τις ημέρες μας και την εποχή της παγκοσμιοποίησης που διανύουμε.

Οι μαθητές/τριες της τάξης αυτής θεωρούνται αρκετά ώριμοι ώστε να δεχθούν την ιστορική γνώση, να την επεξεργαστούν και να την κατανοήσουν. Με τον τρόπο αυτό είναι και σε θέση να αναγνωρίσουν την ιδιαιτερότητα του Ελληνισμού καθώς και την συμβολή του στην πρόοδο του παγκόσμιου πολιτισμού, χωρίς να περιχαρακώνεται στην ελληνική Ιστορία<sup>15</sup>, κυρίως σε επίπεδο των συγκριτικών αποτιμήσεων παρά στο επίπεδο της εθνικής ιστορικής ταυτοποίησης.

---

<sup>14</sup>

Μαστραπάς, Α. (2007), *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ*, Αθήνα, Ιστορία Α' Γενικού Λυκείου.

<sup>15</sup>

Γιαννόπουλος, Γ. (1997), *Δοκίμια Θεωρίας και Διδακτικής της Ιστορίας*, Αθήνα: Βιβλιογονία, σ. 190-191.

Η διδασκαλία των ιστορικών γεγονότων, έχει ως σκοπό τη συστηματικότερη μελέτη του ιστορικού γίνεσθαι, τη γνωριμία με τους διάφορους πολιτισμούς και τη συνεισφορά τους στα ιστορικά γεγονότα, στην κριτική προσέγγιση διαφόρων ειδών ιστορικών πηγών που παρατίθενται, στην εξοικείωση με τις διαφορετικές οπτικές προσέγγισης των ιστορικών γεγονότων και στη συνειδητοποίηση της ατομικής και συλλογικής ευθύνης του ανθρώπου στην εξέλιξη του παγκόσμιου πολιτισμού<sup>16</sup>.

Ειδικά στην εκπαίδευση αλλά και γενικά ως δια βίου μάθηση, επιδιώκει σκοπούς όπως, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να κατανοούν ότι ο κόσμος στον οποίο ζουν είναι αποτέλεσμα μιας εξελικτικής πορείας, με υποκείμενα δράσης τους ανθρώπους. Ότι μέσα από τη γνώση του παρελθόντος, κατανοούν το παρόν, και έχουν τη δυνατότητα να στοχαστούν για τα προβλήματά τους και να προγραμματίσουν υπεύθυνα το μέλλον τους. Να συνειδητοποιήσουν ότι ο καθένας τους έχει την προσωπική ευθύνη για την πορεία της κοινωνίας στην οποία ζουν. Να διαμορφώσουν, μέσα από τη μελέτη των επιμέρους πολιτισμών και της συνεισφοράς τους στον παγκόσμιο πολιτισμό, πνεύμα μετριοπάθειας, ανοχής και σεβασμού στο διαφορετικό. Να οικοδομήσουν, μέσα από τη μελέτη του δικού τους πολιτισμού, την εθνική και πολιτιστική τους ταυτότητα. Να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα επιλογής και κριτικής αξιολόγησης των ιστορικών πηγών<sup>17</sup>.

---

16

Φαρμάκης, Κ. Δ. (2004), «Μεθοδολογία και διδακτικές στρατηγικές στο μάθημα της Ιστορίας στη Μέση Εκπαίδευση», <http://www.eduportal.gr/istoria-did/> [πρόσβαση 10/01/2015].

17

Φαρμάκης, Κ. Δ. (2004), «Μεθοδολογία και διδακτικές στρατηγικές στο μάθημα της Ιστορίας στη Μέση Εκπαίδευση», <http://www.eduportal.gr/istoria-did/> [πρόσβαση 10/01/2015].

## **A.2. Οι διδακτικές μέθοδοι και το προτεινόμενο συνοδευτικό εποπτικό και αρχειακό υλικό**

Το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρα μας, έχει οριστεί ως ο τρόπος με τον οποίο γίνεται ή πρέπει να γίνεται η διδασκαλία των μαθημάτων. Το Υπουργείο Παιδείας έχει εκδώσει το «βιβλίο του καθηγητή», που σύμφωνα με αυτό, οι εκπαιδευτικοί έχουν τις οδηγίες ανά χείρας για τον τρόπο που πρέπει να διδάξουν.

Στο βιβλίο του καθηγητή, που αφορά τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας στην Α' Γενικού Λυκείου, πριν από τη δομή και τη στρατηγική της κάθε ενότητας υπάρχουν οδηγίες του μαθήματος για τον διδάσκοντα.

Το σχ. β. θεωρείται από κάποιους καθηγητές και κάποιες καθηγήτριες ανεπαρκές, ωστόσο αυτό δεν στέκεται εμπόδιο στο εκπαιδευτικό τους έργο. Σε κάθε περίπτωση δίνονται τα ερεθίσματα που μπορεί να ενισχύσουν τη διδασκαλία με επιπρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό και να επιδιωχθεί η ενίσχυση του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών μέσα στη σχολική τάξη. Το επίπεδο της τάξης είναι ο κεντρικός άξονας που βοηθά τον καθηγητή/ την καθηγήτρια να προγραμματίσει την εκπαιδευτική διαδικασία κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

Βασική, γενική αρχή είναι ο εκάστοτε καθηγητής και η εκάστοτε καθηγήτρια να κατέχει πολλά για να μπορέσει να μεταδώσει τα λίγα και ουσιαστικά. Κύριοι στόχοι του αλλά και καθοδήγησή του είναι, εκτός από το σύνολο του βιβλίου, η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα και το επίπεδο της σχολικής τάξης.

Ορθότερο κρίνεται το αλληλεπιδραστικό μοντέλο διδασκαλίας, με έμφαση στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και αγωγής συμπεριφοράς. Βασική αρχή της διδακτικής μεθοδολογίας είναι η συνειδητή εμπλοκή κάθε μαθητή/τριας στη μαθησιακή διαδικασία.

Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, περιορίζεται ο ρόλος του διδάσκοντος και αυξάνεται η ενεργητική συμμετοχή των μαθητών/τριών στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία. Οι μαθητές/τριες εργάζονται με ποικιλία μεθόδων. Η τάξη εργάζεται ατομικά ή ομαδικά. Ο κάθε μαθητής/τρια συμμετέχει ανάλογα με τις προσωπικές του ικανότητες. Οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν ομαδικό ή ατομικό ερευνητικό σχέδιο, έρευνα πηγών μέσα στην τάξη, ελεύθερο διάλογο, οργάνωση ασκήσεων αναπαράστασης ιστορικών γεγονότων, βιωματική προσέγγιση κ.λπ..

Σύμφωνα με την σχολική ύλη<sup>18</sup> και το υπάρχον Π.Σ. παρουσιάζεται ένα πλάνο για τα μέσα και τους τρόπους που πρέπει να χρησιμοποιεί ο/η καθηγητής/τρια της Ιστορίας, σε κάθε ενότητα, απευθυνόμενος στους μαθητές και στις μαθήτριες της Α' Λυκείου.

Το *προτεινόμενο* διδακτικό, συνοδευτικό, εποπτικό και αρχειακό υλικό για το μάθημα της Ιστορίας είναι το εγχειρίδιο του μαθητή/ της μαθήτριας και το βιβλίο του καθηγητή/ της καθηγήτριας (σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή από την ιστοσελίδα του Π.Ι.). Συνεπικουρείται από το *βοηθητικό* υλικό, που είναι βιβλία σχετικά με τα αντικείμενα διδασκαλίας για παράδειγμα Ινστιτούτο Εκθεσιακών Ερευνών, Ινστιτούτο Πληροφορικής, σύγχρονες πηγές (άρθρα από εφημερίδες, περιοδικά, πόστερ, γραμματόσημα κ.λπ.), σχετικές ιστοσελίδες. Ο/Η καθηγητής/τρια μπορεί να χρησιμοποιήσει και μέσα δικής του επιλογής, όπως διαφάνειες, CD-ROM, εκπαιδευτικά λογισμικά, τα οποία συνήθως προσθέτουν ποικιλία και ζωντάνια στο μάθημα<sup>19</sup>. Γενικά, η χρήση κάθε είδους εποπτικού και ακουστικού υλικού έχει στόχο όχι απλώς να προσελκύσει την προσοχή του μαθητή και της μαθήτριας, αλλά και να ενεργοποιήσει τη διάθεσή του/της για μάθηση και συνεργασία με βιωματικό τρόπο.

Συγκεκριμένα, οι μαθητές/τριες μέσα από το σχ. β. παρατηρούν ότι οι ιστορικές πηγές συνοδεύουν κάθε ενότητα και βοηθούν στο να διεισδύσουν όσο το δυνατόν περισσότερο στην ιστορική γνώση. Εκτός όμως από τις ιστορικές πηγές, οι εικόνες, οι πίνακες, οι χάρτες και τα παραθέματα, τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ύλης του βιβλίου, συμβάλλουν στην πληρέστερη κατανόηση του γνωστικού αντικειμένου. Οι αριθμημένοι δείκτες κατά ενότητα μέσα στο κείμενο παραπέμπουν στα παραθέματα, που σκοπό έχουν να εμπλουτίσουν το περιεχόμενο της διδακτικής ενότητας. Τα κείμενα των παραθεμάτων, σε κάποιες περιπτώσεις, έχουν προσαρμοστεί στους ορθογραφικούς κανόνες της νέας ελληνικής γλώσσας. Κάθε παράθεμα, στο κάτω μέρος του, έχει βιβλιογραφική παραπομπή της μετάφρασης. Όμως στην περίπτωση που το κείμενο του παραθέματος μεταφράζεται

---

18

Για την ανάλυσή της σχολικής ύλης, βλ. κεφάλαιο «Α.1. Η διάρθρωση της ύλης και οι εκπαιδευτικοί στόχοι του μαθήματος», σ.23.

19

Γιαννακόπουλος, Δ. Κ., «Η αξιολόγηση του μαθήματος της Ιστορίας και η αξιολόγηση της διδασκαλίας της Ιστορίας στην ελληνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Γενική θεώρηση», Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos9/GIANAKOPOULOS.pdf>, [πρόσβαση 10/10/2014], Εδώ συναντάμε κι ένα άλλο πρόβλημα. Από την στιγμή που, στην πλειοψηφία τους, οι Φιλολόγοι διδάσκουν το μάθημα της Ιστορίας, αυτοί, από τη φύση της ειδικότητάς τους, δεν είναι εύκολο να εξοικειωθούν με την Πληροφορική. Δεν έχουν αποκτήσει την απαραίτητη εμπειρία για τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες στη χρήση Η/Υ, πράγμα για το οποίο δεν ευθύνονται οι ίδιοι.

από το συγγραφέα του βιβλίου, δεν αναφέρεται το όνομα του μεταφραστή. Στο τέλος κάθε ενότητας, υπάρχουν ερωτήσεις και δραστηριότητες που δίνουν αρκετές ευκαιρίες στους μαθητές και στις μαθήτριες να προσεγγίσουν κριτικά το περιεχόμενο της ενότητας, να επεξεργαστούν περαιτέρω ορισμένα σημεία και, γενικότερα, να αναπτύξουν τις δεξιότητες τους και να εμβαθύνουν στη μελέτη της ιστορίας. Επίσης, στο τέλος κάθε κεφαλαίου, υπάρχει ένας ερμηνευτικός πίνακας όρων για τη διευκόλυνση των μαθητών/τριών. Στον πίνακα αυτό έχουν καταχωριστεί όροι ή λέξεις του βιβλίου που φέρουν αστερίσκο (\*). Επιπλέον, στο τέλος του βιβλίου υπάρχει συγκεντρωτικό ευρετήριο με την καταγραφή των όρων και των σελίδων στις οποίες αυτοί απαντούν. Τέλος, παρατίθεται χρονολογικός πίνακας των κυριότερων ιστορουμένων γεγονότων, καθώς και ενδεικτική βιβλιογραφία προς χρήση των μαθητών/τριών<sup>20</sup>.

Ως *υποστηρικτικό* υλικό, αρκεί οτιδήποτε μπορεί να αυξήσει το ενδιαφέρον του μαθητή/ της μαθήτριας και να τον κάνει να συμμετάσχει ουσιαστικά στη διδασκαλία και μάθηση. Τέτοια μέσα είναι η οργάνωση εκθέσεων από τους ίδιους τους μαθητές και τις μαθήτριες, οι ερευνητικές δραστηριότητες, οι ποικίλες πηγές που θα ερευνηθούν με φύλλο εργασίας που θα συντάξει ο διδάσκων, η σύνταξη εγγράφων ή εφημερίδας, οι ασκήσεις και τα παιχνίδια, η αναπαράσταση και βίωση ιστορικών γεγονότων. Εκτός από τις εικόνες σχολικού εγχειριδίου άλλες εικόνες που θα φέρουν οι μαθητές/τριες ή ο/η εκπαιδευτικός και θα σχολιάζεται η σχέση τους με την ιστορική αφήγηση.

Απαραίτητες είναι οι επισκέψεις σε Μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, αίθουσες τέχνης και μνημεία (κατάλληλη προετοιμασία πριν την επίσκεψη, ενεργητική συμμετοχή των μαθητών/τριών στη μελέτη πρωτογενών πηγών όπως είναι τα μουσειακά αντικείμενα – ενδεχόμενη συνεργασία με το/τη μουσειοπαιδαγωγό – όχι παθητική ξενάγηση). Με τον τρόπο αυτό η μάθηση ξεφεύγει από την σχολική αίθουσα, σε περιβάλλον άμεσα σχετιζόμενο με την διδακτική ενότητα, δημιουργώντας ένα νέο και ιδιαίτερο κλίμα για τους μαθητές και τις μαθήτριες, οι οποίοι/ες πιο «ανεξάρτητοι» στο νέο περιβάλλον έχουν την ιδιαιτερότητα να προβληματιστούν και να αναζητήσουν απαντήσεις μέσα από την διαφορετική μορφή

---

<sup>20</sup>

Μαστραπάς, Α. (2007), *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ*, Αθήνα, Ιστορία Α' Γενικού Λυκείου.

της διδακτικής, η οποία βέβαια θα πρέπει να αποκοπεί από τον γνωστό όρο της «ξενάγησης», προκαταλαμβάνοντας το μαθητικό κοινό<sup>21</sup>.

Ο διδάσκων, θα πρέπει να γίνει ο διαμεσολαβητής, διότι μόνο έτσι θα ασκηθεί ο μαθητής και η μαθήτρια εντός της λεγόμενης Ζώνης Επικείμενης Ανάπτυξης, σύμφωνα με τον Lev Semenovich Vygotsky<sup>22</sup>, «η καθοδήγηση από τον διδάσκοντα οδηγεί, μέσω νοητικών λειτουργιών, σε νοητική ανάπτυξη η οποία είναι πιο εξελιγμένη και πιο «μπροστά» από αυτά που ο μαθητής και η μαθήτρια έχει ήδη κατακτήσει. Να «εμπλέκει» τον μαθητή και την μαθήτρια δίνοντάς τους αφορμές προβληματισμού, στρατηγικές ανάλυσης με σκοπό να τους βοηθήσει να ξεπεράσουν προηγούμενα όρια σκέψης τους».

Τέλος, η διδασκαλία του μαθήματος μέσα σε αίθουσες σχολικών εργαστηρίων θα προωθούσε σημαντικά την επίτευξη των στόχων της διδασκαλίας της Ιστορίας. Για παράδειγμα, όπως βλέπουμε σε όλα τα σχολεία εργαστήρια χημείας αντίστοιχα θα πρέπει να είναι η πραγματικότητα και για την ανάπτυξη της εξοικείωσης με την ιστορική πραγματικότητα: εργαστήρια ιστορίας εξοπλισμένα κατάλληλα, με ανακλαστικά διασκόπια, διαδραστικούς πίνακες, προβολείς video, ηλεκτρονικούς υπολογιστές, μικρές βιβλιοθήκες. Έτσι ο/η εκάστοτε καθηγητής/τρια θα έχει περισσότερες επιλογές ώστε να εφαρμόσει αλλά και να πειραματιστεί σε σύγχρονες μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας.

Για να επιστρέψουμε όμως στο σχ. β., δεν θα ήταν δυνατόν να μην αναφερθούμε εκτενέστερα στη «δύναμη» της εικόνας των ιστορικών πηγών. Το ενδιαφέρον εστιάζεται στη μελέτη και αξιοποίησή τους.

Το αφηγηματικό κομμάτι στην ιστορία δημιουργεί μνήμη. Έτσι, οι αυτούσιες πηγές του σχ. βιβλίου κρίνεται απαραίτητο να συνδυάζονται με την αφήγηση των γεγονότων, ώστε οι μαθητές/τριες, να κατανοούν τα ιστορικά ζητήματα και να

---

21

Περισσότερα για τα μουσεία και την διδακτική βλ. Μέρος Β', κεφ. 2.

22

Λεβ Σεμιόνοβιτς Βιγκότσκι (1896-1934), ψυχολόγος, θεωρεί ότι το γνωστικό- μαθησιακό δυναμικό κάθε ατόμου μπορεί να πλουτιστεί με περιβαλλοντική συνδρομή. Το παιδί κατέχει ένα συγκεκριμένο γνωστικό επίπεδο. Με τη διαμεσολάβηση του εκπαιδευτικού, των γονέων και των συνομηλίκων του το άτομο μπορεί με αλληλεπίδραση να οδηγηθεί σε ένα γνωστικό επίπεδο ανώτερο αυτού που από μόνο του κατέχει. η διαφορά ανάμεσα στο προϋπάρχον γνωστικό επίπεδο κι εκείνο που το παιδί θα κατακτήσει με καθοδήγηση, ονομάζεται **Ζώνη επικείμενης ανάπτυξης** (ZEA. Zone of proximal development, ZPD). Ουσιαστικά, είναι η διαφορά ανάμεσα σε αυτό που από μόνος μου μπορώ να πετύχω κι αυτό που θα κατακτήσω αν με βοηθήσουν. Η θεωρία αυτή βρίσκει εφαρμογή στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και δίνει μια νέα διάσταση στη διδακτική και τη θεώρηση της γνωστικής ανάπτυξης του παιδιού.



καλλιεργούν την ιστορική τους σκέψη, αναπτύσσοντας επίσης το κριτικό πνεύμα και την ικανότητα σύνθεσης των ιστορικών γεγονότων.

Όμως, για να είναι αποδοτική η χρήση των πηγών κατά τη διδασκαλία του μαθήματος απαιτείται η τήρηση βασικών προϋποθέσεων, όπως η προσεκτική επιλογή τους, η ποικιλία τους, η γνώση των ιστορικών συμφραζομένων, η υποβολή κατάλληλων ερωτήσεων, διατυπωμένων με σαφήνεια καθώς και η ένταξη τους στο σχεδιασμό και την οργάνωση της διδασκαλίας.

Η συνήθης κατηγοριοποίηση των πηγών είναι: *γραπτές πηγές* (π.χ. αφηγηματικές πηγές, επίσημα κρατικά έγγραφα, ιδιωτικά έγγραφα, εφημερίδες, περιοδικά), *παραστατικές πηγές* (π.χ. εικόνες, σκίτσα, χάρτες, διαγράμματα) και *απτικές πηγές* (π.χ. νομίσματα, σφραγίδες, όπλα, κτίρια, τείχη).

Η αξιοποίηση των ιστορικών πηγών ενδέχεται σε κάθε στάδιο του σχολικού μαθήματος της Ιστορίας. Βασικός, αρχικός σκοπός που εξυπηρετούν είναι η αντιμετώπιση της ανίας και της παθητικότητας των μαθητών/τριών μέσα στην τάξη, όπως είναι η αφήγηση και ανάγνωση των κειμένων, ο μονόλογος του καθηγητή ή της καθηγήτριας αντίστοιχα.

Κάποιες πηγές μπορούν να αναθέτονται ως εργασίες για το σπίτι, οι οποίες θα συζητούνται μετά στην σχολική τάξη. *Άλλοτε ζητείται να ληφθεί υπόψιν η ιστορική αφήγηση και η πηγή και να απαντηθεί συγκεκριμένη ερώτηση διδακτικής προσέγγισης ή αξιολόγησης. Άλλοτε ζητείται η σύγκριση και εξαγωγή πληροφοριών και συμπερασμάτων από δύο πηγές – παραθέματα. Άλλοτε, τέλος, ζητείται ο σχολιασμός μιας πηγής.* Συνήθως, οι ερωτήσεις, που αφορούν τις ιστορικές πηγές, έχουν σκοπό την εμπέδωση κεκτημένων γνώσεων και την αξιοποίηση τους για την καλλιέργεια της ιστορικής κρίσης των μαθητών/τριών.

### **A.3. Διδακτικό εγχειρίδιο: Αρχαία Πέλλα**

Η πτυχιακή αυτή εργασία φέρει ως παράδειγμα, στη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας, την ιστορική πόλη της Αρχαίας Πέλλας.

Η Πέλλα είναι γνωστή μέσα από τα σχολικά βιβλία ως η γενέτειρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, παρόλα αυτά μικρή είναι η αναφορά στην πόλη αυτή καθαυτή. Η ιστορία της γίνεται γνωστή από τα χρόνια του Φιλίππου Β'. Η Πέλλα, «ή μεγίστη τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πόλεων» (Ξενοφών Ελληνικά V,2,13) και η δόξα της εξαπλώθηκε με την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου στα βόρεια της Ανατολής. Η πόλη έπεσε σε παρακμή, πιθανότατα λόγω σεισμού, προς το τέλος του 1ου π. Χ. αιώνα.

Στην Α' τάξη Γυμνασίου οι μαθητές και οι μαθήτριες διαβάζουν για την Κλασική εποχή (κεφάλαιο Ζ) εστιάζοντας στην ανάπτυξη της Μακεδονίας από τον Φίλιππο Β', που ξεκινά με το κορυφαίο γεγονός τη μάχη στη Χαιρώνεια το 338 π.Χ. και την εκστρατεία του Μ. Α., περνώντας στην Ελληνιστική εποχή, το τέλος του Μ. Α. και την πολυδιάσπαση του απέραντου κράτους του.

Στην Α' Λυκείου, τα σχετικά κεφάλαια του σχ. βιβλίου είναι τα εξής: II. ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ, από τους προϊστορικούς χρόνους έως και το Μ. Αλέξανδρο, εστιάζοντας στην ενότητα 2.3 Κλασική εποχή, εμβαθύνοντας οι μαθητές/τριες στις στρατηγικές επέκτασης και πολιτικής των μακεδόνων Επίσης, το κεφάλαιο III. ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ, το οποίο είναι αφιερωμένο στο πρώτο μέρος στην διάσπαση του κράτους του Μ. Αλεξάνδρου και τις συγκρούσεις των διαδόχων του και στο δεύτερο μέρος στα χαρακτηριστικά του ελληνοιστικού κόσμου σχετικά με τα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά θέματα, με τα βασίλεια του Μ. Α. τόσο στην Ανατολή όσο και στον Ελλαδικό χώρο, την ανάπτυξη για τα ελληνοιστικά πνευματικά κέντρα της εποχής, δηλαδή, για τις πόλεις που ιδρύθηκαν από τον Αλέξανδρο και γρήγορα εξελίχθηκαν σε αστικά κέντρα, όπως η Αλεξάνδρεια στην Αίγυπτο που ιδρύθηκε το 331 π. Χ. Τέλος, γίνεται αναφορά σε όλες τις πολιτιστικές εκφράσεις των ανθρώπων της εποχής από την καθημερινή τους ζωή, τη γλώσσα και τη θρησκεία έως τα γράμματα, τις επιστήμες και τις τέχνες.

Στο μάθημα αυτό κρίνεται απαραίτητη η επίσκεψη της σχολικής τάξης στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας ή σε άλλο Μουσείο που να παρουσιάζει στη μουσειακή του συλλογή το έργο των Μακεδόνων κατά το 480 με 320 π.Χ.. Η επίσκεψη αυτή θεωρείται ως εξωσχολική δραστηριότητα άτυπης μάθησης (informal learning).

Οργανώνοντας την εκπαιδευτική εκδρομή, ειδικά στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Πέλλας, οι εκπαιδευτικοί φέρουν τους μαθητές και τις μαθήτριες σε επαφή με το αντικείμενο της θεωρίας, που έχει συζητηθεί μέσα στην σχολική αίθουσα, αποσκοπώντας να εμπλουτίσουν τη γνώση των μαθητών/τριών τους και να ερεθίσουν την σκέψη τους για περαιτέρω μελέτη. Με τον τρόπο αυτό η μουσειακή εμπειρία αποτελεί στοιχείο που επιδρά στην ιστορική τους καλλιέργεια.

Αν και τα σχολικά εγχειρίδια δεν αναφέρονται στην πόλη της Πέλλας και την πορεία της από τις πρώτες ιστορικές πηγές που έχουμε για αυτήν, εστιάζουν όμως στα χρόνια δόξας και αίγλης, κατά την βασιλεία του Φιλίππου Β' και του Μεγάλου Αλεξάνδρου, και αναδεικνύεται η Πέλλα ως η πρωτεύουσα της αρχαίας Μακεδονίας.

Όπως αναφέρεται στο κεφάλαιο 1, του Β μέρους της συγγραφής αυτής, η σημερινή πόλη της Πέλλας έχει τη δυνατότητα να χαρακτηριστεί ως ανοιχτό Μουσείο. Μέσα στην πόλη δεσπόζουν νέα και αρχαία μνημεία που μπορούν να αξιοποιηθούν ως μουσειακά μνημεία – αντικείμενα σε μια μουσειακή ξενάγηση και σε ένα μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι η ιστορία της Αρχαίας Πέλλας δεν συμβάλει μόνο σε κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχετικά με τον Μέγα Αλέξανδρο. Για παράδειγμα, εφικτός είναι ο σχεδιασμός ενός προγράμματος για μαθητές/τριες, οποιασδήποτε σχολικής βαθμίδας, σχετικά με την λατρεία των Αρχαίων Ελλήνων Θεών, με δεδομένο ότι οι Πελλαιοί κάτοικοι ήταν βαθιά θρησκευόμενοι. Ακόμη, σχεδιασμός προγραμμάτων είναι δυνατόν να γίνει για θέματα που παρουσιάζονται και αναλύονται στη μόνιμη εκθεσιακή συλλογή του Αρχαιολογικού Μουσείου Πέλλας, όπως είναι, εκτός από την θρησκευτική ζωή, η αρχιτεκτονική, τα ψηφιδωτά, το εμπόριο, τα νομίσματα, τα τοπικά προϊόντα και γενικά η καθημερινή ζωή των αρχαίων κατοίκων.

Ιστορικές πηγές για την πόλη της Πέλλας έχουμε από τον Αρριανό, Ηρόδοτο, Ξενοφώντα, Δημοσθένη, Πλούταρχο, Θουκυδίδη, Στράβωνα, Σκύλακα, καθώς και από άλλους Έλληνες και ξένους περιηγητές. Ως πιο σύγχρονοι, αναφερόμενοι στα ιστορικά γεγονότα και κυρίως στα ιστορικά ευρήματα της Αρχαίας Πέλλας είναι οι Γ. Ακαμάτης, Στ. Δρούγου, Καραμήτρου – Μεντσεσίδη, Μ. Λιλαμπάκη – Ακαμάτη, Χ. Μακαρόνας, Ε. Γιούρη, Β. Μισαηλίδου, Δ. Παπακωνσταντίνου Διαμαντούρου, Μ. Σιγανίδου, Γ. Τουράτσογλου, Α. Χρυσοστόμου και Π. Χρυσοστόμου.

## **Μέρος Β': Η συμβολή των Μουσείων Γενικής και Τοπικής Ιστορίας στη μάθηση και στη διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης**

---

Τα Μουσεία σήμερα έχουν ολοένα και περισσότερες απαιτήσεις για να ικανοποιήσουν το κοινό τους. Ένα σύγχρονο Μουσείο θέτει ως κυρίαρχους στόχους το κοινό, τη μάθηση, την ψυχαγωγία και τη μουσειακή εμπειρία που μπορεί να προσφέρει.

Το κοινό κάθε φορά είναι διαφορετικό και σε κάθε περίπτωση το Μουσείο είναι υποχρεωμένο να ικανοποιήσει τις εκάστοτε ανάγκες των επισκεπτών.

Κύρια ανάγκη ενός Μουσείου είναι να προσφέρει στον επισκέπτη μάθηση και ψυχαγωγία ταυτόχρονα. Η μάθηση είναι μια ιδιότητα την οποία προσφέρει από παλιά. Η ψυχαγωγία όμως έχει αρχίσει και γίνεται κομμάτι του Μουσείου τα τελευταία χρόνια.

Ενώ, λοιπόν, πρέπει να καλύψει το κομμάτι της έρευνας και της εκπαίδευσης, καλείται παράλληλα να υποστηρίξει τις απαιτήσεις της «βιομηχανίας του ελεύθερου χρόνου»<sup>23</sup>.

Έχει καθιερωθεί η μουσειακή επίσκεψη να χαρακτηρίζεται πλέον ως μουσειακή εμπειρία. Η εμπειρία αυτή κρύβει μέσα της πολλές έννοιες οι οποίες κατά κύριο λόγο προκαλούν τον επισκέπτη να αποβάλλει την παθητικότητά του και να αναπτύξει τη θέλησή του για γνώση και εξερεύνηση.

Όσον αφορά τη διαμόρφωση της ιστορικής συνείδησης, η συμβολή των Μουσείων, γενικής και τοπικής Ιστορίας, τίθεται στην υπηρεσία της ανάγκης αυτής. Τέτοιου είδους Μουσεία διασώζουν και παρουσιάζουν στο μουσειακό κοινό μαρτυρίες από την εκάστοτε γεωγραφική περιοχή που ανήκουν.

Με τον τρόπο αυτό η πολιτιστική κληρονομιά διατηρείται στο πέρασμα των χρόνων και είναι προσιτή σε κάθε ενδιαφερόμενο, με σκοπό την αλληλεπίδραση για να επιτευχθούν οι στόχοι και να διαμορφωθεί ο τρόπος σκέψης των επισκεπτών. Είτε αυτοί ανήκουν σε μια ομάδα μαθητών/τριών είτε στο πλαίσιο δια βίου μάθησης.

### **B.1. Τα Μουσεία Γενικής και Τοπικής Ιστορίας στην Ελλάδα**

---

<sup>23</sup>

Ο όρος *βιομηχανία του ελεύθερου χρόνου* (leisure industry ή leisure-time industry) καλύπτει μια ευρεία κλίμακα δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των πολιτών, ο οποίος, με τις τάσεις που επικρατούν γίνεται ολοένα και μεγαλύτερος. Στη «βιομηχανία του ελεύθερου χρόνου» εντάσσονται τα μουσεία, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα θέατρα, οι κινηματογράφοι, τα πολιτιστικά κέντρα, κ.ά.

Στην Ελλάδα υπάρχει πλήθος διαφορετικών Μουσείων στα οποία μπορούμε να δώσουμε την παρακάτω τυπολογική προσέγγιση.

- Βάσει Συλλογής, είναι τα μουσεία Γενικού ενδιαφέροντος, Αρχαιολογικά, Τέχνης, Ιστορικά, Θεματικά, Λαογραφικά, Φυσικής ιστορίας, Επιστημών.
- Βάσει ιδρυτικού και διαχειριστικού φορέα, είναι τα Κρατικά/ Δημόσια, Ιδιωτικά μουσεία.
- Βάσει κοινού, Γενικά, Εκπαιδευτικά, Ειδικού ενδιαφέροντος μουσεία.
- Βάσει χώρου, οι Αρχαιολογικοί χώροι, τα Υπαίθρια μουσεία, τα Ιστορικά κτίρια και μουσεία.
- Βάσει βεληνεκούς της συλλογής είναι τα Εθνικά, Περιφερειακά, Τοπογραφικά μουσεία.
- Βάσει το κριτήριο με το οποίο εκθέτουν τις συλλογές τους είναι τα Παραδοσιακά (δίνουν έμφαση στα αντικείμενά τους), τα Μοντέρνα (δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον στα αντικείμενα και στο κοινό), τα Μεταμοντέρνα (που εστιάζουν στην εξυπηρέτηση των επισκεπτών).

Το Μουσείο ως χώρος πολιτισμού δεν είναι το μόνο μέρος που οι υποκειμενικές και οι αντικειμενικές απόψεις συγκρούονται<sup>24</sup>. Αποτελεί ένα πολιτιστικό οργανισμό μέσα στον οποίο διαδρούν οι προσδοκίες μεμονωμένων επισκεπτών με τις προθέσεις ακαδημαϊκών επιστημόνων.

Βασική παράμετρο των εργασιών ενός σύγχρονου Μουσείου αποτελεί και η κοινωνική διάσταση της λειτουργίας του, η επικοινωνία με το κοινό, η ερμηνεία και η μετάδοση του περιεχομένου των συλλογών του<sup>25</sup>.

Τα τελευταία χρόνια, η δημιουργία Μουσείων σε μικρές κοινότητες και απομακρυσμένες περιοχές και η ανακαίνιση παλαιών συλλογών αποτελεί μια πραγματικότητα. Οι διάφοροι τοπικοί φορείς, σωματεία, πολιτιστικοί σύλλογοι έθεσαν ως σκοπό την ανάδειξη του τόπου τους, στοχεύοντας αφενός στη διατήρηση

<sup>24</sup>

Crane, S. A., (2000), *Museums and memory*, Stanford: Stanford University Press.

<sup>25</sup>

Νικόνανου, Ν. (2004), «Η οργάνωση της επικοινωνιακής πολιτικής ενός μουσείου και ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής», *πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Μουσειολογίας: Μουσείο, Επικοινωνία και Νέες Τεχνολογίες*, 31.5-2.6.2002, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη, Ελλάδα, σ. 86-90.

της συλλογικής μνήμης και ταυτότητας της κοινότητας, και αφετέρου στην επίτευξη τόσο της τουριστικής, όσο και κάθε είδους ανάπτυξης, η οποία θα παρέχει οικονομική ευημερία και κοινωνική πρόοδο στα μέλη της<sup>26</sup>. Καθοριστικός είναι ο ρόλος αλληλεπίδρασης του Μουσείου με την τοπική κοινωνία. Ο ορισμός και η ταυτότητα του Μουσείου μεταβάλλονται αντίστοιχα με τις κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές.

Ένα παράδειγμα τοπικού αρχαιολογικού Μουσείου είναι αυτό της Πέλλας. Δημιουργήθηκε, για να ενταχθεί στην κοινωνία της περιοχής με σκοπό την εξέλιξη αλλά και για να ενώσει την άλλοτε αίγλη της πόλης με την σημερινή της εικόνα, προσφέροντας στο κοινωνικό σύνολο και αντλώντας από αυτό. Πρόκληση για τα νέα Μουσεία αποτελεί η προσπάθεια αυτή.

Δηλαδή, να ενταχθούν τα Μουσεία αυτά στο πολιτιστικό τοπίο όχι μόνο ως φυσικές παρουσίες αλλά και ως σημεία των καιρών, παρουσιάζοντας εκτός από τα επιτεύγματα του παρελθόντος και του παρόντος, την προσπάθειά τους να επικοινωνήσουν με το κοινό<sup>27</sup>.

Με το όρο, ειδικά ή θεματικά Μουσεία, δημιουργείται μια κατηγορία Μουσείων που αυξάνονται τα τελευταία χρόνια και συμβάλλουν σημαντικά στην επίτευξη αυτού του στόχου. Οι επισκέψεις σε αρχαιολογικά, τοπικά και εθνικά Μουσεία, είναι οι πιο κατάλληλες για την ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και της εθνικής συνείδησης.

Συνειδητή, λοιπόν, ήταν η επιλογή του Αρχαιολογικού Μουσείου της Πέλλας και όχι λαογραφικό ή κάποιο άλλου είδους Μουσείου της περιοχής. Το αρχαιολογικό Μουσείο έχει την υποχρέωση να προωθήσει την ιστορική μνήμη και μέσω των καταλοίπων της, των μουσειακών αντικειμένων, να συνθέσει και να παρουσιάσει την ιστορία της πόλης. Αποστασιοποιημένο από πολιτικά συμφέροντα, το Μουσείο, έχει κύριο μέλημα την ανάδειξη της μοναδικής ιστορίας του τόπου.

Το Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας είναι χαρακτηριστική απεικόνιση των παραπάνω. Από το 1970 η Πέλλα διαθέτει Μουσείο, που μέχρι τα εγκαίνια του νέου

---

26

Γιώτη, Στ. & Πούλου, Στ. (2013) «Ο χώρος ως στοιχείο διαμόρφωσης της πολιτιστικής ταυτότητας. Τα ειδικά μουσεία και οι νέες τεχνολογίες ως μέσα προβολής της», [http://www.citybranding.gr/2013\\_12\\_01\\_archive.html](http://www.citybranding.gr/2013_12_01_archive.html), [πρόσβαση 15/09/2014]

27

Γιώτη, Στ. & Πούλου, Στ. (2013), «Ο χώρος ως στοιχείο διαμόρφωσης της πολιτιστικής ταυτότητας. Τα ειδικά μουσεία και οι νέες τεχνολογίες ως μέσα προβολής της», [http://www.citybranding.gr/2013\\_12\\_01\\_archive.html](http://www.citybranding.gr/2013_12_01_archive.html), [πρόσβαση 15/09/2014]

κτιρίου το 2010, αποτελούσε ένα μικρό αποθηκευτικό κυρίως χώρο χρησιμοποιούμενος και ως χώρος έκθεσης των αντικειμένων Το νέο Μουσείο<sup>28</sup>, βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα του αρχαιολογικού χώρου, σε άμεση γειτνίαση με το σύγχρονο οικισμό της Πέλλας ανατολικά. Στο Μουσείο, όπου καταλήγει ο επισκέπτης μετά την περιήγησή του στον αρχαιολογικό χώρο, μπορεί να ανασυνθέσει τα αρχαιολογικά στοιχεία που του παρείχαν τα μνημεία και να κατανοήσει τις ποικίλες πτυχές της καθημερινής, αλλά και της δημόσιας ζωής της μακεδονικής πρωτεύουσας.

Χαρακτηριστικά που αναγάγουν το Μουσείο Πέλλας στην κατηγορία των τοπικών σύγχρονων μουσείων είναι η επικοινωνία με το κοινό του. Η επικοινωνία αυτή πρέπει να είναι ενεργή και θετική προς όλες τις ομάδες επισκεπτών. Ο εικονικός μοιρασμός της εξουσίας με τους επισκέπτες στοχεύει στην κατεύθυνση αυτή, η εμπλοκή των επισκεπτών στην ποιητική και πολιτική του Μουσείου το καθιστά όλο και περισσότερο «επισκεπτο-κεντρικό», ανθρωποκεντρικό.

Οι διαδικασίες παραγωγής γνώσης μέσω των ανανεώσιμων εκθεσιακών θεματικών, οι διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις και οι τοπικοί εορτασμοί, η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και κάθε νέα ενέργεια του Μουσείου αποδεικνύει ότι είναι μέρος της κοινωνίας, φτιαγμένο για αυτήν.

Για το λόγο αυτό, στόχο για το Μουσείο αποτελεί η ολοένα αυξανόμενη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας σε δραστηριότητες που οργανώνονται από το αυτό. Οι κάτοικοι, ξεκινώντας μια σχέση αλληλοϋποστήριξης αναλαμβάνουν υποχρεώσεις προς το Μουσείο. Άλλωστε είναι ένα ίδρυμα που δημιουργήθηκε εξαιτίας της ιστορίας της πόλης, της σπουδαιότητας των αντικειμένων, την ανάγκη για προβολή μεγαλύτερου πλήθους αντικειμένων και κυρίως λόγω της τοπικής λαϊκής βούλησης, η οποία με τα χρόνια γινόταν όλο και πιο ισχυρή.

Το κάθε Μουσείο ανεξαρτήτου ταυτότητας οφείλει να συνδέεται, να επικοινωνεί και να ανατροφοδοτείται από το κοινωνικό σύνολο, μέσα στο οποίο βρίσκεται. Αυτό γίνεται επιτακτικό στην περίπτωση ενός τοπικού Μουσείου, το οποίο

---

28

Ιστότοπος Αρχαιολογικού Μουσείου Πέλλας <http://www.pella-museum.gr/explore>, [πρόσβαση 23/04/2015]

οφείλει να «...λειτουργεί ως χώρος συνάντησης, διαλόγου και επικοινωνίας διαφόρων και διαφορετικών κοινωνικών και πολιτισμικών κόσμων»<sup>29</sup>.

Ήταν απαραίτητη η δημιουργία αυτού του πολιτισμικού οργανισμού για την σωστή ανάδειξη του τόπου και της κληρονομιάς του, η οποία δεν αφορά μόνο τους κατοίκους της Πέλλας αλλά ολόκληρης της Ελλάδας και με περιοχές που ξεπερνούν τα σημερινά της σύνορα.

Πολλές είναι οι εκθέσεις που αφορούν την ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου και την εκστρατεία του. Αντικείμενα του Μουσείου ταξιδεύουν κατά διαστήματα σε Μουσεία όλου του κόσμου. Συνέχεια γίνονται αναφορές στην αίγλη της μακεδονικής πρωτεύουσας. Σημαντική είναι η έκθεση “The Greeks: Agamemnon to Alexander the Great” - «Οι Έλληνες: από τον Αγαμέμνονα στον Μέγα Αλέξανδρο», που εγκαινιάστηκε το 2014 στο Μουσείο Point a Calliere, Montreal Archaeology and History Complex στο Μόντρεαλ και θα βρίσκεται έως τον Οκτώβριο του 2015 στον Καναδά. Έπειτα θα μεταφερθεί στο Σικάγο και στην Ουάσιγκτον έως τέλος του 2016.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η βελτίωση της καθημερινής ζωής των μελών της εκάστοτε τοπικής κοινωνίας με τη δημιουργία του Μουσείου και στην περίπτωση μας της τοπικής κοινωνίας της Πέλλας. Μπορούμε να πούμε ότι ολοένα και περισσότερο αναπτύσσεται η κριτική σκέψη και κατά κύριο λόγο η εθνική συνείδηση των κατοίκων, αν αναλογιστεί κανείς και τη διαφορετική καταγωγή αυτών οι οποίοι ζουν σήμερα στη περιοχή. Πλέον, ενδιαφέρονται περισσότερο για τα ιστορικά γεγονότα του τόπου τους και την καταγωγή τους. Αναζητούν τη γνώση και αναπτύσσουν πιο δυνατές σχέσεις μεταξύ τους επειδή συνεχώς ανακαλύπτουν ότι έχουν περισσότερα κοινά από όσα νόμιζαν.

Με τη δημιουργία του Μουσείου, ο τόπος απέκτησε έναν «χώρο συνάντησης, διαλόγου και επικοινωνίας διαφόρων και διαφορετικών κοινωνικών και πολιτισμικών κόσμων»<sup>30</sup>. Το αίσθημα της εντοπιότητας ενδυναμώνεται και οι ίδιοι οι κάτοικοι προάγουν τη γνώση και τον πολιτισμό με τη συνεργασία τους μέσα από την πολιτισμική προβολή της Πέλλας, δημιουργώντας κοινή ταυτότητα, κοινωνική

---

29

Νάκου, Ε. (2001), *Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*, Αθήνα: Νήσος.

30

Νάκου, Ε. (2001), *Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*, Αθήνα: Νήσος.



συνοχή, αστική ανάπλαση, ενισχύοντας το επίπεδο του τουρισμού και ταυτόχρονα κινητοποιώντας την οικονομία του τόπου.

Αναγκαίο είναι όσοι εμπλέκονται με τον μουσειακό οργανισμό να κατανοήσουν ότι χρειάζεται συνεχή εργασία και προσφορά και ότι η ολοκλήρωση ενός τέτοιου πολιτιστικού οργανισμού δεν ολοκληρώνεται με το άνοιγμά του την ημέρα των εγκαινίων. Χρειάζεται μακροχρόνια δέσμευση, οικονομική και κοινωνική, που θα δώσει τη δυνατότητα της επιβίωσης αλλά και της επιθυμητής ανάπτυξης<sup>31</sup>.

Είναι δεδομένο, λοιπόν, ότι πρέπει να εμπλακεί η τοπική κοινωνία στη σύσταση, την οργάνωση και τη δημιουργία τόσο του φορέα όσο και των δράσεών του. Είναι αυτονόητο ότι ο κάθε άνθρωπος μπορεί να αποδεχθεί κάτι και να το οικειοποιηθεί, εάν βρίσκει κάτι από τον εαυτό του σε αυτό<sup>32</sup>.

Παράλληλα, ένα τοπικό Μουσείο στην περιοχή της Πέλλας, έχει συντονιστικό ρόλο για τα υπόλοιπα αξιοθέατα της πόλης, όπως το ανάκτορο του Φιλίππου, τα νεκροταφεία από τον 4<sup>ο</sup> αιώνα π. Χ. ως το τέλος των ρωμαϊκών χρόνων, τους μακεδονικούς τάφους, τη ρωμαϊκή αποικία, την παλαιοχριστιανική Πέλλα, τους μακεδονικούς τύμβους, την εκκλησία των Πολιούχων Αγίου Πέτρου και Παύλου η οποία είναι διατηρητέο μνημείο και λειτουργεί έως σήμερα. Όλα αυτά κι ακόμη περισσότερα, που υπάρχουν θαμμένα κάτω από τον σύγχρονο οικισμό και τις αγροτικές εκτάσεις, εύκολα θα καθιστούσαν την πόλη της Πέλλας ένα ανοιχτό Μουσείο για όλους. Μέσα σε όλα αυτά δεν θα πρέπει να λησμονηθεί ο σύγχρονος ανδριάντας του Μ. Αλεξάνδρου, που δεσπόζει στο κέντρο της πόλης και αποτελεί πόλο έλξης των τουριστών.

Η Πέλλα διεκδικεί τον χαρακτηρισμό «Η πόλη κάτω από την πόλη». Μπορεί να προσφέρει περισσότερα στον πολιτισμό και τον τουρισμό. Επιπλέον, συντονιστικός είναι ο ρόλος της για τις περιοχές του Αρχοντικού, των Γιαννιτσών αλλά και ευρύτερα του νομού για τις περιοχές της Έδεσσας, της Αλμωπίας και της

---

31

Μπούνια, Α. (2010), «Μουσεία, διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπικές κοινωνίες: Η ευθύνη ενός δικαϊώματος», *Τετράδια μουσειολογίας*, Αθήνα, 7, σ. 42.

32

Χάιτας, Χ. (2008), «Το τοπικό μουσείο ως εργαλείο κοινωνικής επικοινωνίας και συνοχής», [http://www.argosculture.gr/index.php?option=com\\_content&view=article&id=162:2012-01-16-22-22-02&catid=31:2011-11-16-10-40-22&Itemid=67](http://www.argosculture.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=162:2012-01-16-22-22-02&catid=31:2011-11-16-10-40-22&Itemid=67), [πρόσβαση 18/05/2009].

Σκούδρας. Σημαντική είναι η σύνδεσή της μέσω της Εγνατίας Οδού με την Θεσσαλονίκη και τη Βεργίνα.

Στο διοικητικό μέρος του Μουσείου, η διαχείριση των εσόδων καθώς και οποιαδήποτε άλλη ενέργεια που αφορά τη λειτουργία του, με το βλέμμα στραμμένο προς τα δημόσια Μουσεία, αρμόδιο είναι το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (Τ.Α.Π.Α.) και ο Οργανισμός Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού Α.Ε., με σύσταση ως Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, ο οποίος δημιουργήθηκε για να καλύψει την εμπορική δραστηριότητα των πολιτιστικών αγαθών στην εξωτερική και εσωτερική αγορά, η μετοχή όμως του Τ.Α.Π.Α. είναι αμεταβίβαστη.

Το Μουσείο της Πέλλας, όπως και κάθε άλλο Μουσείο, έχει κανόνες για την είσοδο των επισκεπτών του που συμβάλλουν στη λειτουργία του ιδρύματος. Αυτοί αφορούν το ωράριο και την τιμή του εισιτηρίου.

Η χρήση των μουσειακών χώρων εντάσσεται ολόενα και περισσότερο στις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής, διοργανώνονται εκδηλώσεις έξω από τα μουσειακά πλαίσια, όχι μόνο επιστημονικού χαρακτήρα αλλά και καλλιτεχνικού, φιλανθρωπικού, κοινωνικού, μη κερδοσκοπικού σκοπού και σε ειδικές περιπτώσεις κερδοσκοπικού. Οι εκδηλώσεις αυτές μπορούν να έχουν τη μορφή δεξιώσεων, συναντήσεων, σεμιναρίων, ειδικών ξεναγήσεων, διαδραστικών εκθεμάτων, προβολών video, διήγηση προσωπικών βιωμάτων, εργαστήρια και δράσεις για παιδιά και οικογένειες που emπίπτουν στα μουσειολογικά εκπαιδευτικά προγράμματα. Όλα αυτά βέβαια, να γίνονται με βάση την πρόποσα τάξη και ευκοσμία που αρμόζει στην ιερότητα του χώρου.

Αφορμή για τις εκδηλώσεις αυτές θα πρέπει να είναι οποιοδήποτε γεγονός που αφορά τη χώρα ή την τοπική κοινωνία. Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα υπ. αριθ. 104, το οποίο εκδόθηκε στις 28 Αυγούστου 2014, η εφορεία αρχαιοτήτων Πέλλας είναι αυτόνομη και ξεχωρη από αυτή της Βεργίνας που μέχρι πρότινος ανήκαν στην ίδια εφορεία.

Με την ολοκλήρωση του οργανογράμματος της Νέας Εφορείας Αρχαιοτήτων Πέλλας ξεκίνησαν πιο δημιουργικές εκδηλώσεις.

Με αφορμή τις Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς το Μουσείο συμμετείχε στον εορτασμό με θέμα τα «Πρόσωπα του Χρόνου». Ακολούθησαν οι Χριστουγεννιάτικες εκδηλώσεις για το 2014. Τον Φεβρουάριο διοργανώθηκαν εκδηλώσεις με θέμα «Κραταιά ως θάνατος αγάπη». Πλησιάζοντας το Πάσχα το θέμα

ήταν «Άρρητος Θρήνος – Λύπη Αμίλητη». Με αφορμή τον 10<sup>ο</sup> Διεθνή Μαραθώνιο «Μέγας Αλέξανδρος», στον Αρχαιολογικό Χώρο της Πέλλας πραγματοποιήθηκε η τελετή Αφής της Αλεξανδρείου Φλόγας.

Εν όψει της θερινής τουριστικής περιόδου, τον Απριλίο του 2015 η Προϊσταμένη και το Προσωπικό της Εφορείας Αρχαιοτήτων Πέλλας ξενάγησαν στον Αρχαιολογικό Χώρο και στο Μουσείο της Πέλλας εκπροσώπους φορέων του Τουρισμού, καθώς και δημοσιογράφους του τουριστικού ρεπορτάζ. Η επίσκεψη πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τον Αντιδήμαρχο Τουρισμού του Δήμου Θεσσαλονίκης, κ. Σπύρο Πέγκα, στο πλαίσιο σύνδεσης της τουριστικής ανάπτυξης με την ευρύτερη περιφέρεια της Θεσσαλονίκης. Στην υποδοχή του Αντιδημάρχου Τουρισμού του Δήμου Θεσσαλονίκης και των εκπροσώπων του Τουρισμού παραβρέθηκε και ο Δήμαρχος Πέλλας, κ. Γρηγόριος Στάμκος, ο οποίος απηύθυνε χαιρετισμό.

Ως πρόσφατο γεγονός ήταν ο εορτασμός της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων, με το γενικό θέμα: «Μουσεία για μια κοινωνία με προοπτικές». Τα Μουσεία είχαν σκοπό να προβάλλουν πρότυπα για μια κοινωνία λιγότερο καταναλωτική, πιο ανοικτή σε συνεργασίες και με σεβασμό στα οικοσυστήματα. Η εκδήλωση στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Πέλλας πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 17 Μαΐου στο χώρο του Μουσείου και είχε τίτλο: «Βιώσιμη αγροτική παραγωγή στην Πέλλα. Εικόνες από το χθες, ιδέες για το αύριο». Κύριος ομιλητής ήταν ο καθηγητής της Γεωπονικής Σχολής του Α.Π.Θ. κ. Γεώργιος Δαουτόπουλος, με θέμα: «Η γεωργία της γνώσης και της αειφορίας». Για την αγροτική παραγωγή στην Αρχαία Πέλλα μίλησε ο Χαράλαμπος Τσούγγαρης, αρχαιολόγος της Εφορείας Αρχαιοτήτων Πέλλας. Ακολούθησε περιήγηση στο Μουσείο με το ίδιο θέμα. Την εκδήλωση χαιρέτισε η δρ. Ελισάβετ Τσιγαρίδα, Προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Πέλλας. Η είσοδος στο Μουσείο ήταν ελεύθερη για τους συμμετέχοντες στην εκδήλωση. Η απήχηση της τοπικής κοινωνίας ήταν ιδιαίτερα σημαντική και είχε ως αποτέλεσμα να αισθανθούν ως χώρο οικείο το Μουσείο και ως προπομπό για παρόμοιες δράσεις και δραστηριότητες.

Τη Δευτέρα 18 Μαΐου, στο ίδιο πλαίσιο, η είσοδος στο Αρχαιολογικό Μουσείο και στον Αρχαιολογικό Χώρο Πέλλας ήταν ελεύθερη για το κοινό.

Παρατηρώντας τις παραπάνω ενέργειες του Μουσείου και την ανταπόκριση που αυτές είχαν στην τοπική κοινωνία, βλέπουμε να αναπτύσσεται ένα αίσθημα

προσέλευσης και συνεργασίας Μουσείου - κατοίκων. Βέβαια, το στάδιο της σχέσης αυτής είναι ακόμη πρώιμο, αλλά βάζοντας γερά θεμέλια και συνεχίζοντας το Μουσείο να παράγει πολιτιστικό έργο, θα υπάρξει εξέλιξη σε τοπικό επίπεδο με το αντίκτυπό της να ξεπερνά το όριο του νομού και της χώρας.

Απαραίτητη πλέον κρίνεται η συνεργασία των τοπικών και πολιτιστικών αρχών για έργα υποδομής και ανάδειξης του τόπου, που δεν έχουν πρόσφατο έργο, εκτός από το νέο κτίριο του Μουσείου. Αυτό είναι ένα ζήτημα που έως σήμερα οι τοπικές αρχές δηλώνουν ότι οφείλεται στην αδιαφορία του κράτους και στην έλλειψη χρηματοδότησης. Παρόλα αυτά δεν γνωστοποιήθηκε και κάποια δική τους πρωτοβουλία ή διεκδίκηση κονδυλίων για έργα που ουσιαστικά συνεισφέρουν στον τουρισμό της Κεντρικής Μακεδονίας.

Ως μέσο προώθησης της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας του τόπου συνέβαλαν και οι νέες ψηφιακές δυνατότητες που προσφέρουν παράλληλα νέους τρόπους προσέγγισης και αντίληψης του πολιτισμού και κατ' επέκταση των Μουσείων: συμβολή στην τεκμηρίωση και επομένως στη διαχείριση συλλογών, στη συντήρηση, στην αποκατάσταση αντικειμένων και μνημείων, στο πολιτιστικό marketing τόσο στο χώρο της μουσειακής έκθεσης όσο και στην εξ αποστάσεως πρόσβαση.

Πολλοί εκπαιδευτικοί οργανισμοί, όπως πανεπιστημιακά ιδρύματα, συνεργάζονται με Μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους θέτοντας ως στόχο τη διατήρηση, διαφύλαξη και μετάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Σε πολλές περιπτώσεις η χρήση υπολογιστικών και πολυμεσικών εφαρμογών αποσκοπεί στην προώθηση της επιστημονικής έρευνας και συνδυάζει την επιστήμη των υπολογιστών με τις ανθρωπιστικές επιστήμες και τον πολιτισμό.

Με τη χρήση της τεχνολογίας πραγματικότητα είναι οι «εικονικές περιηγήσεις» και τα «Εικονικά Μουσεία». Πολλά Μουσεία ήδη χρησιμοποιούν την εικονική πραγματικότητα για ξεναγήσεις σε υπαρκτούς ή φανταστικούς χώρους. Κάποια, ανάλογα με το θέμα του Μουσείου, σχεδιάζουν ξεναγήσεις στο χώρο ή στη συλλογή τους, είτε με προκαθορισμένη πορεία επίσκεψης των σελίδων, είτε με τη χρήση πιο εξελιγμένων εργαλείων στο δίκτυο (π.χ. Quicktime VR, VRML). Στα εικονικά Μουσεία, δηλαδή δεν έχουμε φυσικούς χώρους ή συλλογές, αλλά παρουσιάζονται αντικείμενα από άλλες συλλογές και εκθέσεις. Είτε τα πραγματικά Μουσεία είτε τα εικονικά Μουσεία, χρησιμοποιούν την ίδια τεχνολογία, ώστε έτσι να αναπλάσουν μέρη και εποχές που ανήκουν στο παρελθόν ή και στο μέλλον. Έργο

παγκόσμιας εμβέλειας είναι το «Εικονικό Μουσείο – Μέγας Αλέξανδρος», με την χρηματοδότηση του ΕΣΠΑ, που θα είναι έτοιμο τέλος του 2015.

Βέβαια, οι νέες τεχνολογίες θέτουν και το θέμα της Προστασίας και της Ψηφιακής Διαχείρισης των Δικαιωμάτων. Η διεθνής επιστημονική κοινότητα έχει προτείνει ένα σύνολο από τεχνολογικές λύσεις που αποσκοπούν κυρίως στην προστασία και τη διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων του ψηφιακού περιεχομένου.

Οι Δημόσιες Σχέσεις ενός Μουσείου είναι μια επικοινωνιακή διαδικασία με βασικό παράγοντα την μεταφορά μηνυμάτων από πομπούς σε δέκτες. Η προώθηση του εθελοντισμού θεωρείται συστηματική ενέργεια που προωθεί τη φήμη του Μουσείου και ολοκληρώνει μελέτες και σχέδια με μειωμένο οικονομικό κόστος.

Τέλος, δεν θα πρέπει να λησμονηθεί, ο στόχος για την ανεύρεση κονδυλίων από ποικίλους -κυρίως ιδιωτικούς- φορείς για την προσέλκυση χορηγιών που επιτρέπουν στο Μουσείο να εφαρμόζει σχέδια και στόχους. Πολλές είναι οι επιχειρήσεις που επενδύουν σημαντικά ποσά στην υποστήριξη μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων και δραστηριοτήτων στους τομείς της τέχνης, του αθλητισμού, των γραμμάτων, της υγείας, της εκπαίδευσης και πολλών άλλων, σε μόνιμη ή περιπτώσιακή βάση<sup>33</sup>. Με τον τρόπο αυτό οι εταιρείες επιδιώκουν την αναγνώριση τους από την κοινωνία. Οι πολίτες με τον τρόπο αυτό αντιλαμβάνονται ότι με τις χορηγίες τους συμβάλουν ενεργά σε δραστηριότητες όπου ο κρατικός προϋπολογισμός είτε δεν είναι επαρκής είτε είναι ανύπαρκτος.

Όπως και στο παράδειγμα της Πέλλας, σε κάθε εκδήλωση, παραγωγοί και καταστηματαρχές δίνουν το παρόν με την προσφορά των προϊόντων τους.

---

33

Πολιτιστική Χορηγία, κατά τον νόμο (άρθ.1 Ν.3525/2007), νοείται η χρηματοδότηση ή άλλης μορφής οικονομική παροχή σε είδος, σε άυλα αγαθά ή υπηρεσίες από φυσικά ή νομικά πρόσωπα, για την ενίσχυση συγκεκριμένων πολιτιστικών δραστηριοτήτων ή σκοπών του αποδέκτη της χορηγίας με αντιστάθμισμα την προβολή του κοινωνικού προσώπου και της ευποιίας του χορηγού. Χορηγός θεωρείται (αρθ.1 παρ.2) τόσο το νομικό (του ιδιωτικού δικαίου) όσο και το φυσικό πρόσωπο. Ως προς τους αποδέκτες της χορηγίας, σύμφωνα με την 3 παράγραφο του πρώτου άρθρου, ορίζεται ότι είναι τόσο το Δημόσιο όσο και οι ΟΤΑ ά και β' βαθμού, αλλά και νομικά πρόσωπα του ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα.

## **B.2. Τα Μουσεία και ο ρόλος τους στην εμπέδωση της ιστορικής γνώσης – Μουσείο Πέλλας**

Χωρίς να χάνονται τα παραδοσιακά του καθήκοντα ενός Μουσείου (έρευνα, συλλογή, τεκμηρίωση, συντήρηση, έκθεση), το σύγχρονο Μουσείο έχει έναν επιπλέον ρόλο. Η επικοινωνία και η ψυχαγωγία θεωρούνται «νέοι» όροι που προσανατολίζουν το Μουσείο σε ένα πιο ουσιαστική και βιώσιμη συνύπαρξη με το πολιτισμικό, κοινωνικό και οικονομικό του περιβάλλον. Μία από τις σημαντικότερες πρακτικές που αφορά και το παρόν πόνημα είναι η εκπαιδευτική μέθοδος της «μουσειοπαιδαγωγικής»<sup>34</sup>.

Η μουσειοπαιδαγωγική έχει καθοριστικό ρόλο στη μάθηση μέσα από την εξέταση των μουσειακών αντικειμένων και της συζήτησης. Πριν την εμφάνιση του όρου, ο επισκέπτης του Μουσείου ήταν παθητικός δέκτης των πληροφοριών, χωρίς ενεργή συμμετοχή. Για τον λόγο αυτό η εκπαιδευτική διαδικασία δεν χαρακτηριζόταν ως ευχάριστη και βιωματική όπως σήμερα. Με την εφαρμογή μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων και τη χρήση των νέων τεχνολογιών ο επισκέπτης πλέον βιώνει διαφορετικά τη μάθηση μέσα από την μουσειακή του εμπειρία.

Για την εκπλήρωση των στόχων της η μουσειοπαιδαγωγική στηρίζεται στις αρχές της σύγχρονης μουσειολογίας και της θεωρίας του υλικού πολιτισμού και στα πορίσματα της σύγχρονης παιδαγωγικής που αφορούν κυρίως στην πολυσημία των μουσειακών χώρων και των αντικειμένων στις ψυχικές, κοινωνικές και επιστημονικές διαστάσεις της γνώσης, της σκέψης, της μάθησης, της επικοινωνίας και της ερμηνείας, στην ψυχική και κοινωνική συγκρότηση των ατόμων και των ομάδων καθώς και στις σύγχρονες μεθόδους της διδακτικής<sup>35</sup>.

Έχει παρατηρηθεί μέσα από μελέτες ότι όταν τα παιδιά, από μικρή ηλικία έρχονται σε επαφή με ποιοτικά ερεθίσματα αναπτύσσουν τις δεξιότητές τους στον μαθησιακό και καλλιτεχνικό τομέα. Η δημιουργική - κριτική σκέψη, ο τρόπος

---

34

*«Μουσειοπαιδαγωγική είναι η πράξη και η θεωρία, μέσα στον μουσειακό χώρο, του τομέα της Παιδαγωγικής».* Καθοριστικό ρόλο στην καθιέρωση της εκπαιδευτικής υπόστασης του Μουσείου, και επομένως στην ανάπτυξη της Μουσειοπαιδαγωγικής, έπαιξε η ίδρυση του ICOM και των διεθνών επιτροπών του σε επιμέρους τομείς της Μουσειολογίας, όπως η επιτροπή με αντικείμενο την «Εκπαιδευτική και Πολιτιστική Δράση στα Μουσεία» (Education and Cultural Action-C.E.C.A.), η οποία συσπείρωσε ενδιαφερόμενους σε παγκόσμιο επίπεδο και έδωσε μια ισχυρή ώθηση για την ανάπτυξη της Μουσειοπαιδαγωγικής Επιστήμης.

35

Αλμιαιώτη, Σ. (2007), *Το μουσείο ως περιβάλλον μάθησης και εκπαίδευσης ενηλίκων*, Μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τομέας Παιδαγωγικής, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Κατεύθυνση: Συνεχιζόμενη εκπαίδευση, σ. 36.

έκφρασης, η πρωτοτυπία και η ευχέρεια είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά που παρατηρούνται.

Η νέα οπτική στην επιστήμη της μουσειολογίας επαναπροσδιορίζει τη πολιτισμική ταυτότητα του Μουσείου, επικεντρώνοντας στον άνθρωπο και έχοντας ως κύρια επιστημονική θέση ότι για κάθε αντικείμενο υπάρχουν αναρίθμητες ερμηνευτικές προσεγγίσεις και ερμηνείες<sup>36</sup>, «το ίδιο το σημείο θεωρείται αυθαίρετο και συμβατικό»<sup>37</sup>.

Το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα είναι μια στροφή από την τυπική ξενάγηση. Ο/η ξεναγός είχε τον ρόλο του/της δασκάλου/ας και μετέφερε παθητικά στο κοινό την γνώση μέσα από την παρουσίαση του εκάστοτε μουσειακού χώρου. Ο/Η μουσειοπαιδαγωγός καλείται να εστιάσει σε συγκεκριμένα μουσειακά αντικείμενα, προκαλώντας την ενεργή συμμετοχή του κοινού ώστε να ολοκληρωθεί το πρόγραμμα με επιτυχία. Ολοένα και περισσότερο η μουσειοπαιδαγωγική αποτελεί αναπόσπαστο μέρος ενός Μουσείου. Απαραίτητη κρίνεται η συνεργασία μουσειολόγου/ μουσειοπαιδαγωγού και αρχιτέκτονα κατά τον σχεδιασμό ενός μουσειακού κτιρίου.

Σύμφωνα με την Ζαμπέλ Μουτατιάν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι «μια διαδικασία που επιδιώκει την εξοικείωση με το Μουσείο, την ανάπτυξη των ικανοτήτων του κοινού και τον εφοδιασμό του με τρόπους για ανεξάρτητη μάθηση»<sup>38</sup>. Οι μουσειοπαιδαγωγοί σχεδιάζουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα και κάθε φορά πρέπει να θέσουν τους ξεχωριστούς στόχους του προγράμματος, το περιεχόμενό του, τις εκπαιδευτικές μεθόδους και την μουσειογραφική πορεία του. Βασικό ρόλο έχει το κοινό. Ορισμένες εκπαιδευτικές μέθοδοι είναι ο βιωματικός τρόπος μάθησης, η ενεργητική συμμετοχή, η ανάγνωση των μουσειακών αντικειμένων, τα ομαδικά παιχνίδια, το θεατρικό παιχνίδι, η μίμηση, και οι

---

<sup>36</sup>

Χάιτας, Χ. (2008), «Το τοπικό μουσείο ως εργαλείο κοινωνικής επικοινωνίας και συνοχής», [http://www.argosculture.gr/index.php?option=com\\_content&view=article&id=162:2012-01-16-22-22-02&catid=31:2011-11-16-10-40-22&Itemid=67](http://www.argosculture.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=162:2012-01-16-22-22-02&catid=31:2011-11-16-10-40-22&Itemid=67), [πρόσβαση 18/05/2009].

<sup>37</sup>

Hodder, I. (2002), *Διαβάζοντας το παρελθόν*, Αθήνα: 21ου, σ. 236.

<sup>38</sup>

Άλκηστις, (1996), *Μουσεία και Σχολεία Δεινόσαυροι κι Αγγεία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 19.

μουσειοσκευές<sup>39</sup>. Σημαντική παράμετρος είναι η ηλικία των επισκεπτών και το εκάστοτε target group στο οποίο ανήκουν.

Έτσι, λοιπόν, στόχος είναι η επαφή με την ιστορία και η προσέγγιση του ιστορικού γεγονότος και του αντικειμένου ώστε ο επισκέπτης να μπει στην διαδικασία να ερμηνεύσει το μουσειακό στοιχείο, που του δίνεται, κι όσο είναι δυνατόν να το «διαβάσει». Να μάθει να διαβάζει τα αντικείμενα σε οποιονδήποτε εκθεσιακό χώρο κι αν βρίσκεται.

Μέσα, λοιπόν, από αυτή την εκπαιδευτική διαδικασία έγκειται η απόκτηση της κριτικής ιστορικής σκέψης. Το άτομο/ ο μαθητής/ η μαθήτρια, μέσα από την απόκτηση της γνώσης καλείται αυτόματα να ερμηνεύσει, να κατανοήσει και επιπλέον να αξιοποιήσει την πραγματικότητα του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος.

Τα Μουσεία είναι οργανισμοί που απευθύνονται σε όλους τους πολίτες, χωρίς εξαιρέσεις. Εξασφαλίζοντας την ισότητα, τον σεβασμό, τη διαφορετικότητα και τη συμμετοχή όλων στην πολιτιστική ζωή. Με τη συμμετοχή νοείται όχι μόνο η πρόσβαση του επισκέπτη και η χρήση του μουσειακού χώρου, αλλά γενικά η χρήση οποιασδήποτε υπηρεσίας που προσφέρει το Μουσείο.

Χρέος των Μουσείων είναι να ανταποκρίνονται στις ανάγκες του διαφοροποιημένου κοινού. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες ανήκουν σε μία από αυτές τις κατηγορίες. Σημαντικό είναι στον πρωταρχικό σχεδιασμό του Μουσείου, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω για τα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα, να υπάρξει μέριμνα και μελέτη ώστε ο χώρος να είναι φιλικός προς την παραπάνω κατηγορία επισκεπτών. Άλλες ομάδες αποτελούν άτομα από συλλόγους επανένταξης, άτομα με ενδιαφέρον για την ιστορική γνώση, άτομα με πολιτισμικό ενδιαφέρον, και πολλές ακόμη ομάδες ατόμων με διαφορετικό στόχο, διαφορετική κουλτούρα, όμως με ένα συγκεκριμένο σκοπό κάθε φορά, μέσα από την εξερεύνηση των αντικειμένων και της εκάστοτε συλλογής να μάθουν, να ψυχαγωγηθούν, να διευρύνουν τους ορίζοντές τους.

Σημαντικό, ωστόσο, ποσοστό των επισκεπτών αποτελούν οι μαθητές/τριες. Καθοριστικό ρόλο για να έρθουν τα Μουσεία κοντά με τα σχολεία έπαιξε το

---

39

Οι Μουσειοσκευές είναι «μικρές βαλίτσες, που παρέχουν τα μουσεία στα σχολικά ιδρύματα, και που με πρωτότυπο και δημιουργικό τρόπο καταφέρνουν να ερεθίσουν τη φαντασία του κοινού τους, να ταξιδέψουν μαζί σε χρόνους μακρινούς και να γνωρίσουν λεπτομέρειες από διάφορους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας» (Μαγκαφά, 1993: 115).



πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ» (1995-2001), το οποίο υλοποιήθηκε και στα σχολεία της Πέλλας. Σκοπός του προγράμματος «ΜΕΛΙΝΑ» ήταν η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, η στήριξή τους με τεχνική υποδομή και η εξασφάλιση συνεργασιών σε τοπικό επίπεδο με Μουσεία, θέατρα και άλλους πολιτισμικούς φορείς.

Η συνεργασία Μουσείου και σχολείου σήμερα είναι περισσότερο από ποτέ αναγκαία. Στο Μουσείο της Πέλλας δύο φορές τον χρόνο διοργανώνονται συγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές/τριες του δημοτικού. Αυτά είναι για παιδιά της Α και Β τάξης «Ζωγραφίζω τα παιχνίδια του Μουσείου Πέλλας», για Γ και Δ τάξη «Κοροπλάστης για μία μέρα» και για Ε και ΣΤ τάξη «Ηρακλής. Ένα αιώνιο πρότυπο».

Δεν λείπουν και οι συνεργασίες, όπως το 2014, με το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Έδεσσας, στο οποίο συμμετείχα ως ασκούμενη μουσειολόγος του Μουσείου. Πραγματοποιήθηκε στις 11 Μαΐου, στον Αρχαιολογικό Χώρο, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο: «Πέλλα. Ταξιδεύοντας στο Παρελθόν, σχεδιάζουμε το μέλλον μας». Η συγκεκριμένη ενέργεια ήταν ενταγμένη στο πρόγραμμα «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές» της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών και του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Δράσης σχετικά με την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες ο εκπαιδευτικός ρόλος των Μουσείων έχει αρχίσει να γίνεται ολοένα και πιο σημαντικός. Η εκπαιδευτική διαδικασία έχει γίνει βασική λειτουργία των Μουσείων και κυριαρχεί στο στρατηγικό τους σχεδιασμό. Αδιαμφισβήτητα τα Μουσεία από την φύση τους είναι ιδανικοί τόποι μάθησης γιατί μπορούν να απευθύνονται σε διαφορετικά είδη κοινού και συνδυάζουν την θεωρητική μάθηση με την τεκμηρίωση που προσφέρουν τα εκθέματα <sup>40</sup>.

Τα οφέλη που προκύπτουν από τέτοιες συνεργασίες αφορούν τόσο το Μουσείο, όσο και το ίδιο σχολείο. Συγκεκριμένα το Μουσείο κερδίζει σταθερό και ενεργό κοινό, το οποίο θα φέρει βελτίωση σχετική με τη βιωσιμότητα και την ανάπτυξη του οργανισμού. Το σχολείο δημιουργεί κίνητρα για ενεργητική μάθηση, υψηλού επιπέδου αγωγή και καλλιέργεια μέσω της θέασης αυθεντικών αντικειμένων.

---

40

Γλύτση, Α. Ζαφειράκου, Γ. Κακούρου-Χρόνη, Δ. Πικοπούλου-Τσολάκη, (2002), *Οι διαστάσεις των πολιτιστικών φαινομένων*, Γ. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, σ. 84.

Στο σημείο αυτό, απαραίτητη είναι η υιοθέτηση της δια βίου μάθησης και η αναγνώριση ότι η μάθηση δεν σταματά μετά την ολοκλήρωση της τυπικής εκπαίδευσης. Μπορεί να αποτελέσει τη θεωρητική βάση για την ανάπτυξη νέων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που θα απευθύνονται σε όλους<sup>41</sup>.

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, το Μουσείο έχει εισέλθει πλέον στην καθημερινότητά μας όσον αφορά τον τομέα της ψυχαγωγίας και της μάθησης, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν επιδέχεται βελτιώσεις.

Οι ομάδες επισκεπτών, συνήθως, έχουν οργανωμένο πρόγραμμα όταν επισκέπτονται ένα Μουσείο ή μια έκθεση. Όταν, για παράδειγμα, γίνεται αναφορά σε σχολική ομάδα/ τάξη έχουμε στο νου μας μία συγκεκριμένη διδακτική ενότητα του σχολικού βιβλίου, την οποία συναντάμε συνήθως στο μάθημα της Ιστορίας. «Η γνώση της ιστορίας, του παρελθόντος και της πολιτισμικής εξέλιξης ενός λαού αποτελούν στοιχεία απαραίτητα για τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και για την ανάπτυξη της ιστορικής και πολιτιστικής συνείδησης»<sup>42</sup>.

Τα Μουσεία σήμερα, όπως αναφέρθηκε, βοηθούν στην εμπέδωση της γνώσης δημιουργώντας την *κριτική σκέψη*. Αυτός που έχει κριτική σκέψη είναι ικανός να τοποθετεί τα ιστορικά γεγονότα με ακρίβεια στον χώρο και στον χρόνο, να γνωρίζει όλες εκείνες τις αλλαγές που έχει υποστεί ο κόσμος από την προϊστορία έως σήμερα, να γνωρίζει τις έννοιες οι οποίες είναι αναγκαίες στην κατανόηση του ιστορικού λόγου, να κρίνει τα ιστορικά κείμενα και να ενσωματώνει νέες γνώσεις σε εκείνες που έχει ήδη μάθει.

Ο σκοπός της διαμόρφωσης της πολιτιστικής συνείδησης αποβλέπει στην προβολή ενός λαού μέσω των εκπαιδευτικών διαδικασιών, καθιστώντας έτσι απαραίτητη τη λειτουργία εκπαιδευτικού τμήματος στο Μουσείο<sup>43</sup>.

Το εκπαιδευτικό τμήμα μέσα σε ένα Μουσείο δεν είναι απαραίτητο να είναι μία αίθουσα μέσα στο κτίριο. Το Μουσείο έχει μια εκπαιδευτική αποστολή η οποία δεν προϋποθέτει κάποια αίθουσα ή εργαστήριο αλλά σε κάθε περίπτωση έγκειται ο

---

41

Hooper – Greenhill E. (1994) Museum and Gallery Education, Leicester University Press.

42

Κουλούρη Αντωνοπούλου, Ρ. & Κάσαρης, Χ. (1988), *Το μουσείο μέσο τέχνης και αγωγής*, Αθήνα: Καστανιώτης, σ. 27-28.

43

Σπαθάρη Μπεγλίτη, Ε. (1994), «Λαογραφικά μουσεία και παιδαγωγική» *Απόψεις*, 8, σ. 79.

συνδυασμός ειδικοτήτων. Τον συνδυασμό αυτό πρέπει να αποτελεί η θέση του/της Μουσειοπαιδαγωγού.

Συμπερασματικά, «Η κατανόηση του εαυτού προϋποθέτει την κατανόηση του άλλου και η κατανόηση του παρόντος προϋποθέτει την κατανόηση του παρελθόντος»<sup>44</sup>.

Στο σημείο αυτό θα γίνει ειδική αναφορά στα εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν τους **μαθητές** και τις μαθήτριες, καθώς και στα εκπαιδευτικά προγράμματα που συμβάλλουν **στη δια βίου μάθηση**.

Το Μουσείο συμβάλλει στο έργο του Σχολείου γιατί, απελευθερώνει τους μαθητές και τις μαθήτριες από τα όρια της σχολικής αίθουσας, τους φέρνει αντιμέτωπους με νέες καταστάσεις τις οποίες καλούνται να διαχειριστούν, πετυχαίνοντας την αλληλεπίδραση και την ικανότητα τους να ερευνούν, παράγοντας έτσι τον εμπλουτισμό γνώσεων.

Η αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης στα Μουσεία έγκειται στην πρωτότυπη και δημιουργική επινόηση των μουσειοπαιδαγωγών και στη συνειδητή οργάνωση της όλης εκπαιδευτικής διαδικασίας, ώστε να μην αντικαθίσταται ο στόχος της γνώσης από το στόχο της ψυχαγωγίας<sup>45</sup>. Οι σχολικές ομάδες θα πρέπει να έχουν γνώμονα συγκεκριμένη διδακτέα ύλη και το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα να είναι προσαρμοσμένο, όσο αυτό είναι δυνατόν, στα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών και στο γνωστικό τους επίπεδο.

Έτσι λοιπόν, οι μαθητές/τριες έχουν οδηγηθεί έξω από τα όρια του σχολικού περιβάλλοντος και έχουν ενταχθεί στο χώρο του Μουσείου. Αρχικά διαπιστώνουμε την αλλαγή του μαθησιακού σκηνικού μέσα στο οποίο οι μαθητές/τριες θα ψυχαγωγηθούν με στόχο να μάθουν. Μέσω του παιχνιδιού, των διαδραστικών μέσων και την άμεση επαφή με τα εκθεσιακά ευρήματα, καλούνται να ανακαλύψουν την γνώση, να την προσεγγίσουν -από οποιαδήποτε οπτική γωνία- και να την κατανοήσουν.

---

44

P. Lee, 1984, σ. 4.

45

Howarth, M. M., Knowing Objects through an Alternative Learning System: The Philosophy, Design and Implementation of an Interactive Learning System for Use in Museums and Heritage Institutions», σ. 189, in S. Pearce, «Objects of Knowledge», Routledge, σ. 174-203.

Μέλημα του μουσειοπαιδαγωγού και του εκπαιδευτικού είναι να νιώσουν οι μαθητές/τριες οικεία στο νέο χωροταξικό τους πλαίσιο ώστε να ξεκινήσει μια αλληλεπίδραση με όσα συναντούν στο μουσειακό χώρο.

Τα όσα θα αναφερθούν παρακάτω, αφορούν πρωτίστως τους μαθητές και τις μαθήτριες της Α' τάξης του Λυκείου, όμως, προσαρμοσμένα μπορούν να γίνουν κοινά για όλες τις σχολικές τάξεις. Μερικά σημεία ίσως να επιδέχονται αλλαγές ή πιο σπάνια τροποποιήσεις σχετικά με το ηλικιακό target group.

Καταρχάς υπάρχουν τρία στάδια για μια επίσκεψη στο Μουσείο. Το πρώτο ξεκινά από την στιγμή που ο/η εκπαιδευτικός θα θελήσει να μετέχουν οι μαθητές/τριες του σε ένα μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα. Αναφορικά, με βάση τα δεδομένα μας, που είναι η Α' τάξη Λυκείου και τα ιστορικά γεγονότα της Πέλλας, στο σχ. β. της Ιστορίας, επιλέχτηκε ο Φίλιππος Β' και το έργο του Μ. Αλεξάνδρου. Έπειτα, ο/η εκπαιδευτικός συνεργάζεται με τον/την μουσειοπαιδαγωγό του Αρχαιολογικού Μουσείου Πέλλας.

Στο δεύτερο στάδιο ξεκινάει η προετοιμασία των μαθητών/τριών σχετικά με το πρόγραμμα. Μέσα στην σχολική αίθουσα, γίνεται μια περίληψη για το τι θα συναντήσουν στον μουσειακό χώρο, σε ποιο θέμα θα εστιάσουν την προσοχή τους καθώς και τον τύπο δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Στο τελευταίο, τρίτο στάδιο, εφόσον έχει ολοκληρωθεί το πρόγραμμα οι μαθητές/τριες καλούνται να συνεχίσουν ορισμένες δραστηριότητες ή απλώς να οργανώσουν μια συζήτηση ενδιαφέροντος μέσα στην τάξη για την μουσειακή τους εμπειρία είτε για συμπεράσματα που έβγαλαν είτε για ερωτήματα που τους δημιουργήθηκαν.

Απαραίτητο κρίνεται μέσα στον μουσειακό χώρο να υπάρχει χώρος εργασίας για τους μαθητές και τις μαθήτριες δίνοντάς τους την δυνατότητα κίνησης και ερεθισμάτων στο σύνολο των αισθήσεων.

Για να κρατηθεί ζωντανό το ενδιαφέρον των παιδιών, ειδικά στην Α' Λυκείου, που νιώθουν πιο ελεύθερα άτομα, με περισσότερες ανησυχίες και προβληματισμούς, πρέπει να μην δίνονται στους μαθητές και στις μαθήτριες όλες οι απαντήσεις από την πρώτη στιγμή αλλά να μπαίνουν οι ίδιοι στην διαδικασία της αναζήτησης της ερμηνείας. Όταν γίνονται ερωτήσεις από τον/την μουσειοπαιδαγωγό ή τον/την εκπαιδευτικό θα πρέπει να είναι ανοιχτές σε ευρύ φάσμα.

Συνήθως, αφετηρία για τη νέα γνώση ενός θέματος είναι η παλιά. Έτσι ό,τι διδάσκεται θα πρέπει να συνδέεται με την καθημερινή ζωή, τις αναμνήσεις και τις εμπειρίες που μπορεί να έχουν τα παιδιά, τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ξεχωριστά άτομα και έπειτα ως ομάδα. Όταν ο νέος οδηγείται σε προσωπική του ανάγνωση, σε ένα συμπέρασμα και το εκφράζει, είτε είναι σωστό είτε λανθασμένο, οι συντονιστές/στριες θα πρέπει να αποφεύγουν αυστηρές εκφράσεις τύπου «ναι, είναι σωστό» «όχι, κάνεις λάθος». Με τη συζήτηση και τις αντιφάσεις ο νέος στην ηλικία αυτή έχει την ικανότητα να κρίνει και να καταλήξει σε μια πιο σωστά τεκμηριωμένη σκέψη.

Στα εκπαιδευτικά προγράμματα οι μαθητές/τριες είναι χωρισμένοι σε μικρότερες ομάδες ατόμων. Κάθε ομάδα έχει τον δικό της τομέα έρευνας και συνεπώς τον δικό της στόχο. Οι μαθητές/τριες έχουν τον χρόνο να δουλέψουν πάνω στο υλικό που τους δίνεται και να συζητήσουν τις σκέψεις τους. Επιπλέον, προωθείται η σχέση της συνεργασίας. Έρχονται σε επαφή μεταξύ τους αλλά και με τον/την εκπαιδευτικό τους όποτε νιώθουν ότι χρειάζονται καθοδήγηση ή κάποια διευκρίνιση. Έτσι, δημιουργείται ευχάριστο κλίμα συνεργασίας και εξοικείωσης το οποίο θα μεταφερθεί έπειτα στη σχολική τάξη.

Οποιοδήποτε μουσειακό ίδρυμα, είναι εύλογο να διευκρινιστεί, ότι δεν αφορά αποκλειστικά μαθητές/τριες. Είναι επισκέψιμο από όλες τις ηλικιακές ομάδες, υπάρχουν μουσειοπαιδαγωγικά – εκπαιδευτικά προγράμματα για ομάδα οποιασδήποτε ηλικίας, μόρφωσης, εθνότητας, κοινωνικού πλαισίου κ.λπ..

Οι παραπάνω ομάδες, που δεν αφορούν την πρωτοβάθμια, τη δευτεροβάθμια αλλά και την τριτοβάθμια εκπαίδευση, ανήκουν όπως συνηθίζεται να λέγεται, στη δια βίου μάθηση. Η μάθηση αυτή συνεχίζεται σε όλα τα ηλικιακά στάδια του ανθρώπου και πραγματοποιείται σε ποικίλα περιβάλλοντα. Ένα από αυτά είναι και το Μουσείο.

Ο όρος «learning society» αντιπροσωπεύει μια κοινωνία η οποία δεν χαρακτηρίζεται μόνο από την κατοχή γνώσεων αλλά προϋποθέτει την συνεχή επεξεργασία των γνώσεων αυτών με στόχο την ανανέωσή τους. Προκειμένου επομένως, το άτομο να αντεπεξέλθει μέσα στο πλαίσιο μιας «κοινωνίας μάθησης» θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από κριτική σκέψη και δημιουργικότητα, στοιχεία τα οποία

θα του επιτρέψουν αρχικά να συνειδητοποιήσει τις συνεχείς εξελίξεις και στη συνέχεια να λάβει ενεργό ρόλο στη διαδικασία ανανέωσης της γνώσης<sup>46</sup>.

Τον ρόλο αυτό για τη συνεχή μάθηση έρχεται να συμπληρώσει το Μουσείο, ίδρυμα ανοιχτό προς όλους, χωρίς διακρίσεις και κοινωνικά στερεότυπα.

Η δια βίου μάθηση είναι μια «ανακάλυψη» του ανθρώπου που θέλει να αντεπεξέλθει στις σύγχρονες προκλήσεις της εποχής. Τα δεδομένα που συνεχώς μεταβάλλονται, οι ανακαλύψεις που διαδέχεται η μία την άλλη και η έξαρση της τεχνολογίας. Έτσι ολοένα και περισσότερο στρέφεται το ενδιαφέρον προς την εξαγωγή πειστικών επιχειρημάτων γύρω από πράγματα και καταστάσεις που μας περιβάλλουν. Με τη συνεχή ενημέρωση, λοιπόν, οδηγούμαστε στην αναζήτηση της αλήθειας και συνεπώς στο χτίσιμο της προσωπικής άποψης, εξασκώντας με τον τρόπο αυτό την κριτική σκέψη ως ενήλικες.

Το Μουσείο μέσα από τη σύγχρονη αντίληψή του, η οποία επικρατεί ολοένα και περισσότερο στην εποχή μας, έχει γνωρίσει χαρακτηρισμούς όπως ανθρωποκεντρικό ή εστιασμένο στους επισκέπτες μέσα από τους οποίους διαφαίνονται οι αλλαγές που το χαρακτηρίζουν στη φύση του και στην οργάνωσή του. Πρόκειται για το Μουσείο που τοποθετεί στο επίκεντρο των δραστηριοτήτων του τον επισκέπτη προσπαθώντας να αποτελέσει γι' αυτόν αναγνωρισμένο χώρο εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας<sup>47</sup>.

Άτομα από διαφορετικά target group αλλά με κοινό στόχο μάθησης επισκέπτονται τα Μουσεία σε ομάδες ή και μεμονωμένα. Σε τέτοιες καταστάσεις, θα πρέπει να διευκρινιστούν στο κοινό τα σχετικά με τις περιοδικές και τις μόνιμες εκθέσεις. Στις ομάδες αυτές γίνεται χρήση του όρου εκπαιδευτική ξενάγηση ή εκπαιδευτική επίσκεψη και πιο σπάνια εκπαιδευτικού ή μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος (το οποίο αναλύσαμε παραπάνω). Βέβαια και στις 2 περιπτώσεις (ξενάγησης- προγράμματος) υπάρχει συγκεκριμένο σενάριο που ακολουθεί είτε ο/η ξεναγός είτε ο/η μουσειοπαιδαγωγός.

Το σενάριο είναι απλό και έχει το τυπικό μιας απλής ξενάγησης. Όταν πρόκειται για οργανωμένες ομάδες επισκεπτών από συλλόγους ή οργανισμούς

---

<sup>46</sup>

Jandhyala B. G. Tilak, (2002), «Knowledge Society, Education and Aid'», *Compare*, Vol 32, No 3, British Association for International and Comparative Education, σ. 299.

<sup>47</sup>

Μούλιου, Μ. (2005), «Μουσεία: πεδία για την κατανόηση του κόσμου», *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, σ. 12.

συνήθως γίνεται μια προετοιμασία πριν την προσέλευσή τους στο χώρο. Κάτι τέτοιο όμως δεν κρίνεται απαραίτητο. Το κενό αυτό μπορεί να καλύψει ο/η ξεναγός/ μουσειοπαιδαγωγός λίγο πριν την έναρξη της περιήγησης στον εκθεσιακό χώρο.

Από την στιγμή που η ομάδα εισέρχεται στον χώρο του Μουσείου ο/η ξεναγός και ο/η μουσειοπαιδαγωγός έχει την εποπτεία της. Γίνεται μια τυπική εισαγωγή σχετικά με τους κανονισμούς του μουσειακού ιδρύματος κι έπειτα ξεκινάει η διήγηση των ιστορικών γεγονότων και η επεξήγηση των ιστορικών τεκμηρίων.

Γίνεται ένας καθοδηγούμενος γύρος σε όλο τον εκθεσιακό χώρο. Ο/Η ξεναγός/ μουσειοπαιδαγωγός έχει την υποχρέωση να κατευθύνει το ενδιαφέρον του επισκέπτη, να του μεταδώσει την γνώση και την ιδιότητα να σκεφτεί μόνος του τα γεγονότα, τον χώρο και τον χρόνο, να καταλήξει στο ιστορικό γεγονός, αυτό καθεαυτό, να το συνδέσει με τις εμπειρίες του και να οδηγηθεί σε συμπεράσματα για το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον του. Δηλαδή, να αποκτήσει ή να εξασκήσει την κριτική του σκέψη.

Εκτός από την καθοδήγηση, ο/η ξεναγός και ο/η μουσειοπαιδαγωγός, είναι απαραίτητο να προσαρμόζει τον τρόπο έκφρασής του αντίστοιχα με το κοινό που έχει μπροστά του. Κάθε έκθεμα μπορεί να κρύβει μια ιστορία, αληθινή ή φανταστική, αυτό θα διεγείρει την περιέργεια και την φαντασία του κοινού κρατώντας αμείωτο το ενδιαφέρον. Επιπλέον, έχει την υποχρέωση να εξηγεί στο κοινό τυχόν απορίες και να ξεμπερδεύει όσους έχουν σε σύγχυση τα γεγονότα. Τέλος, η εκπαιδευτική ξενάγηση μπορεί να περιλαμβάνει κάποιου είδους δραστηριότητα, που θα πρέπει ο/η ξεναγός/ μουσειοπαιδαγωγός να εξηγήσει και πολλές φορές να βοηθήσει το κοινό του να την ολοκληρώσει.

Όπως στο μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα έτσι και στην εκπαιδευτική ξενάγηση, ο στόχος που αφορά σε προσωπικό επίπεδο το κάθε άτομο είναι ο ίδιος. Να επιτευχθεί όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένα η γνώση μέσα από τον συνδυασμό τη οποίας θα φτάσει στην κριτική σκέψη.

Φυσικά δεν είναι δυνατόν να μην αναφερθούν, στο σημείο αυτό, τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Το Μουσείο της Πέλλας, ως νέο κτίριο πληροί τις περισσότερες προδιαγραφές για την εξυπηρέτηση των ατόμων αυτών. Κατά τον σχεδιασμό ενός κτιρίου δημόσιου ή ιδιωτικού, οργανισμού ή φορέα, απαραίτητη είναι η μελέτη για την πρόσβαση και την εξυπηρέτηση των ΑμΕΑ, είτε πρόκειται για κινητικές δυσκολίες, διανοητικές, αισθητηριακές. Βέβαια, δεν θα πρέπει να παραλείπονται και

τα εμποδιζόμενα άτομα (νήπια, εγκύους, υπερήλικες, ασθενείς με κάποιο τραυματισμό).

Ο εκπαιδευτικός ρόλος του Μουσείου στο κομμάτι αυτό ενισχύει την κοινωνική συμμετοχή, αποτρέποντας το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα ΑμΕΑ αποτελούν ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, καθώς είναι αρκετές οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στον να συμμετέχουν στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή.

Το Μουσείο έχει την υποχρέωση να είναι ανοιχτό σε όλους. Αυτή πρέπει να είναι η πρωταρχική σκέψη και η ανάγκη δημιουργίας του. Μέσα από τη χρήση και την ερμηνεία των αντικειμένων και την μάθηση της Ιστορίας καλλιεργείται κριτική σκέψη. Το περιβάλλον του είναι παιδευτικό και ο χαρακτήρας του έντονα κοινωνικός, εκπαιδευτικός και ψυχαγωγικός, ενθαρρύνοντας τις σχέσεις των ατόμων σε κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο, χωρίς διακρίσεις.

Συμπερασματικά<sup>48</sup> θα λέγαμε ότι το Μουσείο, ως φορέας άτυπης εκπαίδευσης, συνεπικουρεί το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου και συμβάλλει στην κατάκτηση της γνώσης βιωματικά. Ακόμη ενεργοποιεί τις διανοητικές δυνάμεις, τις κινητικές και καλλιτεχνικές δεξιότητες και δίνει τη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ των μελών της ομάδας αφενός και μεταξύ των αντικειμένων και του θεατή αφετέρου. Επιπλέον αναπτύσσει πολιτισμική συνείδηση. Σημαντική στην κατεύθυνση αυτή είναι και η συμβολή τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των μουσειοπαιδαγωγών. Προτείνεται, λοιπόν, θεσμοθέτηση θέσεων μουσειοπαιδαγωγών για την άτυπη εκπαίδευση (Μουσεία), αλλά και για την τυπική εκπαίδευση (σχολεία), σε επίπεδο εκπαιδευτικών περιφερειών (περιφέρειες αρμοδιότητας σχολικών συμβούλων), ώστε να λειτουργούν υποστηρικτικά στο έργο των εκπαιδευτικών που αναλαμβάνουν να οργανώσουν επισκέψεις και να σχεδιάσουν εκπαιδευτικά προγράμματα με στόχο πάντα «το άνοιγμα των Μουσείων στο κοινό, να μην εκπέσει σε μια ποσοτική αύξηση του κοινού που απλώς «καταναλώνει» πολιτισμό<sup>49</sup> .

---

48

Ράπτου, Θ. (2006), «Συνεργασία Μουσείου και Σχολείου. Ο ρόλος των Μουσειοπαιδαγωγών», Ανακοίνωση στο 1<sup>ο</sup> Πανελλήνιο Συνέδριο Σχολικών Πολιτιστικών Προγραμμάτων: «Πολιτισμός και Αισθητική στην Εκπαίδευση», Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών - Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Περιβάλλοντος και Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Συμβούλιο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Πειραιάς 25-26 Νοεμβρίου 2006.

49

Merriman, N. (1999), «Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, **72**, σ.43-46.



### **B.3. Δειγματική Διδακτική Προσέγγιση μέσα στο Αρχαιολογικό Μουσείο**

Ας δούμε όμως όλα τα θεωρητικά που έχουν ειπωθεί στην πράξη. Σύμφωνα με την σχολική διδακτέα ύλη στην Α' Λυκείου, αλλά και στις υπόλοιπες τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, παραθέτω ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, προσαρμοσμένο σε μαθητές/τριες της Α' Λυκείου για την ιστορία της Πέλλας.

#### **ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΠΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΗΣ ΧΩΡΟΣ**

<b><u>ΜΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΝΟΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ</u></b>	
Δράση	Μουσειακή Εκπαίδευση για εφήβους
Τάξη	Α' Γενικού Λυκείου
Ενότητα σχολικού εγχειριδίου	Κεφάλαιο 2.3 Κλασική εποχή · Ο Φίλιππος Β' της Μακεδονίας και η ένωση των Ελλήνων. · Το έργο του Μ. Αλεξάνδρου - Ο πολιτισμός της εποχής του.
Ενδεικτική διάρκεια	3 διδακτικές φάσεις: <b>Πρώτη φάση:</b> Επαφή με το αντικείμενο μελέτης και προσέγγισή του στην τάξη. <b>Δεύτερη φάση:</b> Στο Μουσείο και στον αρχαιολογικό χώρο της Πέλλας. <b>Τρίτη φάση:</b> Πίσω στην τάξη. Φάση εμπέδωσης. Συμπεράσματα – Αξιολόγηση της δράσης.
Σκοπός	<b>ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ</b> Α. Γενικά: Με αυτή τη δράση, οι μαθητές: γνωρίζουν και εξοικειώνονται με τον τόπο τους και κατανοούν την ιδιαίτερη ιστορική του

σημασία, διερευνούν και οι ίδιοι τρόπους προσέγγισης του αρχαιολογικού υλικού, εντοπίζουν δυσκολίες και προβλήματα ως προς την προσέγγισή του, έρχονται σε επαφή με το προς διερεύνηση αντικείμενο με ποικίλους τρόπους όπως διαδικτυακή έρευνα, σχολικό εγχειρίδιο, εικόνες, επισκέψεις, δραματοποιήσεις, καλλιτεχνικές δημιουργίες κ.ά., αναπτύσσουν δεξιότητες αυτενέργειας, ενεργητικής ανακαλυπτικής βιωματικής προσέγγισης της γνώσης με δυνατότητες εμβάθυνσης, καλλιεργούν δεξιότητες ψηφιακού γραμματισμού. Με τη συμβολή των σύγχρονων ψηφιακών μέσων διαπιστώνεται η επιρροή του παρελθόντος διαχρονικά, αναπτύσσουν πνεύμα συνεργασίας και ομαδικότητας στη σχολική και εξωσχολική ζωή. Συνειδητοποιούν την αναγκαιότητα της ενεργούς πολιτικής συμμετοχής και δράσης για την ενίσχυση της πολιτισμικής τους ταυτότητας και των δεσμών τους με την τοπική κοινότητα.

B. Ειδικότερα, ως προς το γνωστικό αντικείμενο:

οι μαθητές: Κατακτούν την ιδιαίτερη ιστορία του τόπου τους. Ανακαλύπτουν και αξιοποιούν τις πηγές της ιστορικής γνώσης. Αναλύουν - συγκρίνουν- συνθέτουν ιστορικά γεγονότα, κατανοούν την πολυπλοκότητάς τους. Αντιλαμβάνονται ότι οι ισχυρές προσωπικότητες είναι καταλυτικές για τις σημαντικές εξελίξεις στην ιστορία. Γνωρίζουν τη ζωή και το έργο του πιο γνωστού, ίσως, παγκοσμίως ιστορικού προσώπου, του Μεγάλου Αλεξάνδρου και τους δίνεται η δυνατότητα να πληροφορηθούν και να εμβαθύνουν σε τομείς που σχετίζονται με την οικονομία, την πολιτική, το στρατό και τον πολιτισμό της εποχής αυτής και στη σημασία όλων των παραπάνω στην εξέλιξη του πολιτισμού του δυτικού κόσμου. Προβληματίζονται για τη σημερινή πραγματικότητα της παγκοσμιοποίησης που βιώνει ο σύγχρονος κόσμος και τη συνδέουν με αυτήν που είχε προηγηθεί στους αρχαίους χρόνους και οφειλόταν στην πολιτική που

	<p>ακολούθησε ο Μ. Αλέξανδρος. Ευαισθητοποιούνται σε θέματα όπως ο σεβασμός στη διαφορετικότητα, η ανεξιθρησκία, τα πολυεθνικά κράτη, οι διεθνείς οργανισμοί και οι παγκόσμιες συνεργασίες και κατανοούν ότι όλα αυτά αποτελούν εκφάνσεις και αναγκαιότητες που προκύπτουν από τη νέα αυτή – πλην, όμως, αρχαία κατάσταση της πολυπολιτισμικότητας.</p>
Μέθοδος	Συνεργατική, διερευνητική, μαθητοκεντρική
Πορεία μαθησιακής δραστηριότητας	<p><b>Πρώτη φάση:</b> Στην αίθουσα διδασκαλίας.</p> <p>Εικονική ξενάγηση.</p> <p>Επικέντρωση σε συγκεκριμένες θεματικές ενότητες.</p> <p>Δημιουργικός διάλογος.</p> <p>Χωρισμός των μαθητών σε ομάδες σύμφωνα με τα ενδιαφέροντά τους και επιλογή δραστηριοτήτων από τα προτεινόμενα φύλλα εργασίας.</p> <p><b>Δεύτερη φάση:</b> Στο αρχαιολογικό Μουσείο και στον αρχαιολογικό χώρο της Πέλλας.</p> <p>Εφαρμογή των δραστηριοτήτων από τις μαθητικές ομάδες.</p> <p><b>Τρίτη φάση:</b> Στην αίθουσα διδασκαλίας.</p> <p>Εμπέδωση: μέσα από ειδικά επιλεγμένο εποπτικό υλικό επικεντρώνοντας σε πολύ βασικά στοιχεία που σχετίζονται με την ιστορία της περιοχής, με επιτραπέζιο παιχνίδι.</p> <p>Αποτιμώνται τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων και των τριών φάσεων με αναστοχαστικές διαδικασίες.</p> <p>Διατυπώνονται προτάσεις βελτίωσης.</p> <p>Συμπληρώνονται ερωτηματολόγια αξιολόγησης.</p>
Διδακτικές τεχνικές	<p>Αναλυτικά χρησιμοποιούνται οι παρακάτω διδακτικές τεχνικές:</p> <p>Αφήγηση</p> <p>Διάλογος</p>

	<p>Εποπτικά μέσα: I. παραδοσιακά, όπως εικόνες, χάρτες, παιχνίδια γνώσεων κ.ά. II. νέες τεχνολογίες, όπως το διαδίκτυο, εκπαιδευτικό λογισμικό, κ.ά..</p> <p>Ατομικές ή ομαδικές εργασίες</p> <p>Δραματοποιήσεις</p> <p>Επισκέψεις σε Μουσεία και σε χώρους με αρχαιολογικό και ιστορικό ενδιαφέρον</p>
--	---

### **ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΦΥΛΛΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

Περιλαμβάνει προτάσεις για τέσσερις ομάδες των πέντε ατόμων.

Το φύλλο εργασίας με τίτλο «Η ιστορία της αρχαίας πόλης» της πρώτης ομάδας, αρχικά, εμπεριέχει πληροφοριακό υλικό για την ιστορία της αρχαίας Πέλλας και καθοδηγεί τους μαθητές να στηριχθούν στους χάρτες μπαίνοντας στο Μουσείο για να πληροφορήσουν τους συμμαθητές τους σχετικά με τη γεωμορφολογική εξέλιξη της περιοχής. Έπειτα, προτείνεται για απαγγελία ένα απόσπασμα από τις «Βάχκες» του Ευριπίδη, που περιγράφει το τοπίο της ευρύτερης περιοχής της Κεντρικής Μακεδονίας και αποτελεί μία πρωτογενή πηγή γνώσεων για το φυσικό περιβάλλον της περιοχής στα χρόνια της ακμής της αρχαίας Πέλλας. Οι μαθητές παροτρύνονται να ανατρέξουν στον προτεινόμενο διαδικτυακό τόπο για να επιλέξουν άλλο απόσπασμα της τραγωδίας, αν το επιθυμούν.

Το φύλλο εργασίας της *δεύτερης ομάδας* έχει ως τίτλο «Ψάχνουμε τα κομβικά σημεία της πόλης». Οι μαθητές μέσα στο Μουσείο, όπου υπάρχει ανάγλυφος ο κάρναβος της αρχαίας πόλης, εντοπίζουν τα κομβικά της σημεία. Σημειώνουν στο σχέδιο που υπάρχει στα φύλλα τους τα σημεία της πόλης που έχουν εντοπίσει με χρώματα ή ζωγραφιές ή μικρά εικονίδια. Έχουν φωτοτυπήσει το σχέδιο, το μοιράζουν στους συμμαθητές τους και τους βοηθούν να εντοπίσουν κι εκείνοι τα παραπάνω σημεία.

Το φύλλο εργασίας της *τρίτης ομάδας* με τίτλο «Λίγα λόγια για τη γλώσσα των Μακεδόνων», οι μαθητές καλούνται να αποδείξουν ότι οι αρχαίοι Μακεδόνες κατείχαν την ελληνική γλώσσα. Δίνεται πληροφοριακό υλικό, καθώς και η σχεδιαστική αποτύπωση της επιτύμβιας στήλης του «Ξάνθου», που χρονολογείται στο τέλος του 5<sup>ου</sup> αιώνα π. Χ..

Το τελευταίο φύλλο εργασίας, αυτό της *τέταρτης ομάδας* με τίτλο *«Ένα μυστικό από τα νεκροταφεία της Πέλλας»*, κύριο αντικείμενο μελέτης για τους μαθητές είναι ένας μολύβδινος κατάδεσμος που φέρει επιγραφή γραμμένη στη Μακεδονική διάλεκτο. Οι μαθητές προσπαθούν να εντοπίσουν τις αρχαίες λέξεις, να αναγνωρίσουν κάποιες από τις λέξεις και να παρατηρήσουν τις διαφορές με τη γλώσσα της αττικής διαλέκτου, την οποία διδάσκονται στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών. Τέλος, με αφορμή το κείμενο του μολύβδινου ελάσματος να αυτοσχεδιάσουν και να αναπτύξουν τη δική τους εκδοχή.

#### **Προτάσεις επέκτασης των φύλλων εργασίας:**

Θεατρικό δρώμενο: «Ο Φίλιππος ο Β΄, βασιλιάς της Μακεδονίας, η Ολυμπιάδα η σύζυγος του Φιλίππου, ο φιλόσοφος Αριστοτέλης, η Ρωξάνη και ένας μακεδόνας στρατιώτης μιλούν για το τον Αλέξανδρο τον Γ΄, τον επονομαζόμενο Μέγα».

Δημιουργία powerpoint της περιοχής της Μίεζας, του τόπου στον οποίο ο Αριστοτέλης δίδαξε το Μ. Αλέξανδρο, καθώς και των τάφων στα Λευκάδια.

Βιβλιογραφική έρευνα: «Το τέλος του οίκου των Αργεαδών».

Ερευνητική εργασία για τις τακτικές μάχης των αρχαίων Μακεδόνων, τις μάχες στις οποίες εφαρμόστηκαν οι τακτικές αυτές, την οργάνωση και τον εξοπλισμό του στρατού.

Δημιουργία powerpoint για τα ανάκτορα της δυναστείας των Μακεδόνων Βασιλέων (Πέλλα – Αιγές).

Βιβλιογραφική έρευνα: «Οι σύζυγοι του Φιλίππου» - Στα άδυτα της Μακεδονικής βασιλικής αυλής.

#### **ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΡΩΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ**

##### **Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΠΟΛΗΣ**

##### **Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΠΕΛΛΑΣ - ΜΕΡΙΚΕΣ ΠΟΛΥ ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ**

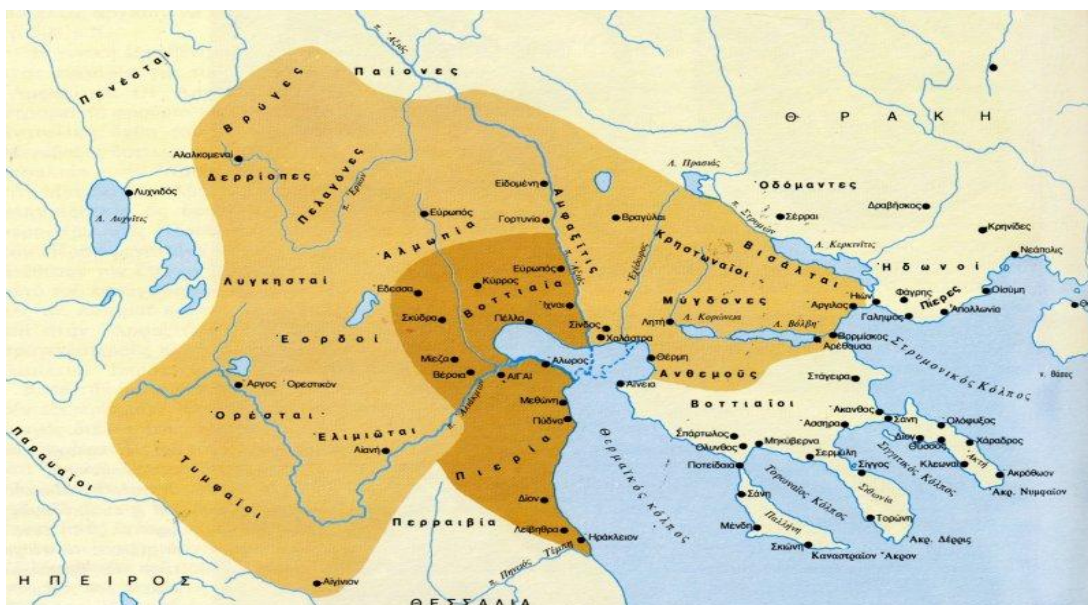
Μπαίνοντας στο Μουσείο, αμέσως μετά το μεγάλο χάρτη στον οποίο σημειώνονται οι χώρες και οι πόλεις όπου έφτασε ο Μέγας Αλέξανδρος, και προχωρώντας στα δεξιά, υπάρχουν κάποιοι άλλοι χάρτες. Βασισμένοι, λοιπόν, στις πληροφορίες που σας δίνονται παρακάτω και στα στοιχεία που θα αντλήσετε από

αυτούς, πληροφορήστε τους συμμαθητές σας σχετικά με τη γεωμορφολογική εξέλιξη της περιοχής.

Η πρώτη μνεία του ονόματος Πέλλα γίνεται από τον ιστορικό Ηρόδοτο (VII, 123), ο οποίος αναφέρει ότι «ο στόλος του Ξέρξη έπλευσε προς το Θερμαϊκό Κόλπο και στην περιοχή της Μυγδονίας και έφτασε στη Θέρμη, στη Σίνδο και στη Χαλέστρα, πάνω στον Αξιό ποταμό. Εκεί είναι τα σύνορα της Μυγδονίας και της Βοττιαίδας, της οποίας το παραθαλάσσιο στενό κατέχουν οι πόλεις Ίχνες και Πέλλα».

Με το πέρασμα του χρόνου οι προσχώσεις των ποταμών που διασχίζουν τον κάμπο της Κεντρικής Μακεδονίας κάλυψαν τη θάλασσα, έτσι ώστε σήμερα η Πέλλα, από παραλιακή πόλη που ήταν στην αρχαιότητα, να απέχει από τη θάλασσα γύρω στα 30 χιλιόμετρα. Οι προσχώσεις των ποταμών αυτών σιγά σιγά δημιούργησαν γύρω από την Πέλλα εκτεταμένα έλη, που είχαν ως αποτέλεσμα να επιδεινωθεί το κλίμα της, όπως τουλάχιστον αναφέρεται για τα τελευταία χρόνια της πόλης ως πρωτεύουσας. Άλλο χαρακτηριστικό της περιοχής είναι τα μεγάλα πυκνά δάση που κάλυπταν όλη τη γύρω έκταση. Το υποβλητικό και μυστηριακό αυτό τοπίο με τα πυκνά δάση και τα έλη ενέπνευσε τον Ευριπίδη να γράψει την τραγωδία του «Βάκχες».

## ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΣΤΙΣ «ΒΑΚΧΕΣ» ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ



Το κείμενο που ακολουθεί είναι από το 2ο και 3ο στάσιμο της τραγωδίας «Βάκχες». Υποδυθείτε το Χορό και απαγγείλετε όλοι μαζί κάποιους από τους στίχους που ακολουθούν. Ύστερα, περιγράψτε πώς νιώσατε και σχολιάστε αν πράγματι το υποβλητικό και μυστηριακό αυτό τοπίο με τα πυκνά δάση και τα έλη ενέπνευσε τον Ευριπίδη να γράψει αυτή την τραγωδία. Μπορείτε να επιλέξετε ένα άλλο απόσπασμα, αν ανατρέξετε στο διαδικτυακό τόπο που ακολουθεί. <http://www.mikrosapoplous.gr/eyripedes/bakhes/bakhes10.html>

<p>B στάσιμο</p> <p>...Ω Διόνυσε! Πού βρίσκεσαι;          Τάχα στης Νύσας τις πλαγιές          που θρέφει τα πολλά θεριά,          ή στις Κωρύκιες τις κορφές          σούρνεις τις βάκχες πίσω σου,          το θύρσο σου ανεμίζοντας;          Μπορεί και στα πολύδεντρα          λημέρια του Ολύμπου ψηλά,          εκεί που ο Ορφέας μια φορά,          βαρώντας το λαγούτο του          και τραγουδώντας, σύναζε          τριγύρω του τα δεντρικά          κι όλα του λόγκου τα θεριά.          Καλότυχη Πιερία εσύ,          εσένα ο Εύιος σε τιμά          και θενά σου 'ρθει με χορούς          και βακχικά ξεφωνητά.          θενά περάσει τον Αξιό          πού 'χει το ρέμα το γοργό,          και λαό μαινάδες πίσω του          στρουφογυρίστρες θα τραβά.          Και το Λυδία θα τον διαβεί,          πατέρα πλουσοπάροχο</p>	<p>Τί 'ναι η σοφία; Ποιο χάρισμα          απ' όσα δίνουν οι θεοί          στον άνθρωπο είναι πιο καλό          παρά το χέρι να μπορεί          το νικητήριο να κρατεί          πα στο κεφάλι των εχτρών;          Τ' όμορφο πάντα είναι αρεστό !          [αντ.</p> <p>Αγαλινά πορεύεται          η θεοτική η δύναμη,          όμως ποτέ δεν αστοχά·          κι απ' τους ανθρώπους τιμωρεί          όσους τιμούν την ασπλαχνιά,          κι από μιά γνώμη αλλόφρενη,          δεν προσκυνάνε τους θεούς.          Αυτοί κρύβουν πολύτροπα          του χρόνου το αργό πάτημα          και κυνηγούν τον άσεβο.          Απ' τη συνήθεια πιο ψηλά,          γνώση και πράξη μη ζητάς.          Δε σου στοιχίζει να θαρρείς          πώς έχει δύναμη ο θεός,          -όποιος και νά 'ν'— και να τιμάς          αυτό που οι αιώνες συνηθούν</p>
---	---

της ευτυχίας των θνητών,  
που με νερά ολοκάθαρα  
λπαίνει, ως έχω το ακουστά,  
τον τόπο τον αλογατά.

Γ στάσιμο

Τάχα θενά 'ρθει ένας καιρός  
που σε χορούς ολονυχτίς  
πόδι λευκό θενά πατώ,  
βακχεύοντας με αναγυρτό  
κεφάλι, μες στο δροσερό  
το αγέρι, σα λαφόπουλο  
που παίζει μέσα στη χαρά  
την πράσινη του λιβαδιού,  
σαν ξέφυγε το φοβερό  
κυνήγημα και τη χωσιά,  
πηδώντας τα καλόπλεχτα  
δίχτυα, κι ωστόσο ο κυνηγός  
χουγιάζει τα λαγωνικά;  
Μα αυτό, με γρηγορότρεχα  
ποδάρια σαν τον άνεμο,  
διαβαίνει του ακροπόταμου  
την ομαλιά και χαίρεται  
την απερπάτηχτη ερημιά  
και τη χλωρή τη φυλλουριά  
του λόγκου του βαθύμαλλου.

κι από τη φύση το κρατούν.  
Τί 'ναι η σοφία; Ποιο χάρισμα  
απ' όσα δίνουν οι θεοί  
στον άνθρωπο είναι πιο καλό  
παρά το χέρι να μπορεί  
το νικητήριο να κρατεί  
πα στο κεφάλι των εχτρών;  
Τ' όμορφο πάντα είναι αρεστό !  
[επωδ.  
Μακάριος όποιος γλίτωσε  
τις τρικυμίες της θάλασσας  
κι αραξοβόλι πέτυχε·  
μακάριος όποιος έφτασε  
στο τέρμα των αγώνων  
του·  
στον πλούτο και στη δύναμη  
ο ένας τον άλλο ξεπερνά.  
Ελπίδες μύριες βρίσκονται  
μες στις μυριάδες τους θνητούς·  
άλλες καλότυχα τους παν  
κι άλλες μαδάνε και σκορπάν·  
καλοτυχίζω το θνητό  
που τη ζωή χαιράμενα  
μέρα τη μέρα την περνά.

## ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΟΜΑΔΑΣ

### ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΛΛΑΣ

□ Ο βασιλιάς Αρχέλαος (πέθανε το 399 π.Χ.), κατανόησε την ανάγκη μεταφοράς της πρωτεύουσας, και ως νέα θέση επέλεξε το άσημο μέχρι τότε πόλισμα της Πέλλας, που βρισκόταν στα βόρεια παράλια του Θερμαϊκού κόλπου. Η θέση της



νέας πρωτεύουσας, κοντά στη θάλασσα και στο ανατολικότερο τμήμα του βασιλείου, ήταν καθοριστικής σημασίας, καθώς οι Μακεδόνες είχαν επεκτατικές βλέψεις προς ανατολάς. Ο Αρχέλαος υπήρξε μια από τις σημαντικότερες φυσιογνωμίες της μακεδονικής ιστορίας. Μεγάλος νεωτεριστής, εκτός από την μεταφορά της πρωτεύουσας, φρόντισε για την αναδιοργάνωση της διοίκησης, καθώς και για την οργάνωση του στρατού και του στόλου. Ο Αρχέλαος φρόντισε να καλλιεργήσει ειρηνικές σχέσεις με τους Έλληνες της Νότιας Ελλάδας και κάλεσε στην αυλή του τις μεγαλύτερες φυσιογνωμίες του πνεύματος και της τέχνης. Ο Ευριπίδης, σύμφωνα με την παράδοση, έζησε τα τελευταία χρόνια της ζωής του στην αυλή του Αρχελάου. Εδώ έγραψε τις τραγωδίες «Αρχέλαος», που δεν διασώθηκε, και «Βάκχες», ένα από τα πιο σημαντικά έργα του. Ο Αρχέλαος έκτισε στην Πέλλα υπέρλαμπρο ανάκτορο, που το διακόσμησε ο Ζεύξις, ο μεγαλύτερος ζωγράφος της εποχής.

□ Το μεγάλο του έργο συνεχίστηκε, μετά από μερικές δεκαετίες, από το Φίλιππο Β' (πέθανε 336 π.Χ.). Η προσπάθεια του Φιλίππου δεν περιορίστηκε μόνο στην εσωτερική ανάπτυξη, αλλά στράφηκε κυρίως στην επέκταση της πολιτικής δύναμης της Μακεδονίας.

□ Στα χρόνια αυτά η Πέλλα φθάνει σε πλήρη ακμή, γίνεται η μεγίστη των εν Μακεδονία πόλεων (Ξενοφών, Ελληνικά V, 2, 13) και η ακτινοβολία της εξαπλώνεται σε ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο με τις κατακτήσεις του Αλεξάνδρου Γ' (πέθανε το 323 π.Χ.). Μετά το θάνατο του Αλεξάνδρου ατέλειωτες διαμάχες ξεσπούν μεταξύ των διαδόχων του, οι οποίοι είχαν ως στόχο την εγκαθίδρυσή τους στο θρόνο της Μακεδονίας.

□ Οι διαμάχες δεν σταμάτησαν παρά μόνο πολλές δεκαετίες αργότερα με την άνοδο στο θρόνο του Αντιγόνου Γονατά. Οι απόγονοι του Αντιγόνου κυβέρνησαν τη χώρα με σύνεση. Η πρωτεύουσα των Μακεδόνων την περίοδο εκείνη δεν ήταν μόνο το ισχυρό πολιτικό κέντρο που καθόριζε τις τύχες της Ελλάδας, αλλά ταυτόχρονα κέντρο πνευματικό και καλλιτεχνικό

□ Με την κατάκτηση της Μακεδονίας από τους Ρωμαίους, ύστερα από την ήττα στην Πύδνα, το 168 π.Χ., του τελευταίου βασιλιά Περσέα, η Πέλλα μετατρέπεται σε ρωμαϊκή επαρχιακή πόλη, ενώ πρωτεύουσα της μεγάλης ρωμαϊκής επαρχίας γίνεται η Θεσσαλονίκη.

□ Η Πέλλα ζει και παράγει για μερικές ακόμη δεκαετίες, χάνεται όμως από το ιστορικό προσκήνιο στα πρώτα χρόνια του 1<sup>ου</sup> αιώνα π.Χ., κατεστραμμένη

πιθανότατα από ένα σεισμό. Ύστερα από έναν αιώνα οι ιστορικές μαρτυρίες αναφέρουν έναν απέραντο ερειπιώνα, που κάλυπτε την περιοχή όπου άνθιζε άλλοτε η πανίσχυρη και λαμπρή πρωτεύουσα.

#### ΤΟ ΙΠΠΟΔΑΜΕΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ (Το πολεοδομικό σύστημα της πόλης)

Η Πέλλα είναι χτισμένη σύμφωνα με το λεγόμενο ιπποδάμειο σύστημα που αποτελεί την κωδικοποίηση των μέχρι τότε πολεοδομικών συστημάτων από το μεγάλο φιλόσοφο- πολεοδόμο Ιππόδαμο τον Μιλήσιο, που έζησε τον 5<sup>ο</sup> αι. π. Χ. Το σύστημα αυτό συνίσταται στη χάραξη της πόλης σε κανονικά οικοδομικά τετράγωνα, που ορίζονται από ευθείς οριζόντιους πλάτους 9 μέτρων και κάθετους δρόμους πλάτους 6 μέτρων, και την εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων του σωστού προσανατολισμού.

#### ΥΔΡΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ

Πλήθος αποχετευτικών και υδρευτικών αγωγών μαρτυρούν ιδιαίτερη φροντίδα για την υγιεινή διαβίωση των κατοίκων. Το νερό έφθανε από τις υπόγειες φλέβες στην πόλη με σήραγγες, λαξευτές στο φυσικό βράχο. Με πηλοσωλήνες και μεγάλους χτιστούς αγωγούς, με φρεάτια καθαρισμού σε κανονικές αποστάσεις, διοχετευόταν στα κτίρια της πόλης όπου υπήρχαν κρήνες, πηγάδια και υπόγειες δεξαμενές. Το κεντρικό σύστημα αποχέτευσης αποτελείται από μεγάλους χτιστούς αγωγούς ορθογώνιας διατομής που ήταν τοποθετημένοι στους δρόμους με κατεύθυνση Β.-Ν., ώστε με την κλίση του εδάφους προς τα νότια, να μεταφέρονται τα λύματα προς το λιμάνι της Πέλλας, στον ποταμό Λουδία.

Η αποχέτευση των σπιτιών γινόταν με μικρότερους χτιστούς αγωγούς ορθογώνιας διατομής που κατέληγαν στους κεντρικούς αγωγούς. Η ανοικτή πεδιάδα και το ομαλό έδαφος ευνόησαν την ανάπτυξη της πόλης κατά το ιπποδάμειο σύστημα, που εφαρμόστηκε στο τέλος του 5ου ή στις αρχές του 4<sup>ου</sup> αι. π. Χ.

#### ΨΑΧΝΟΥΜΕ ΤΑ ΚΟΜΒΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ - ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΥ

Στον ίδιο χώρο, στο βάθος και σχεδόν σε όλη την επιφάνεια του στενού τοίχου, υπάρχει ανάγλυφος ο κάνναβος της αρχαίας πόλης και μπροστά από αυτόν υπάρχει ένα πληκτρολόγιο που βοηθά τον επισκέπτη του Μουσείου να εντοπίσει τους επιμέρους τομείς της αρχαίας πόλης.

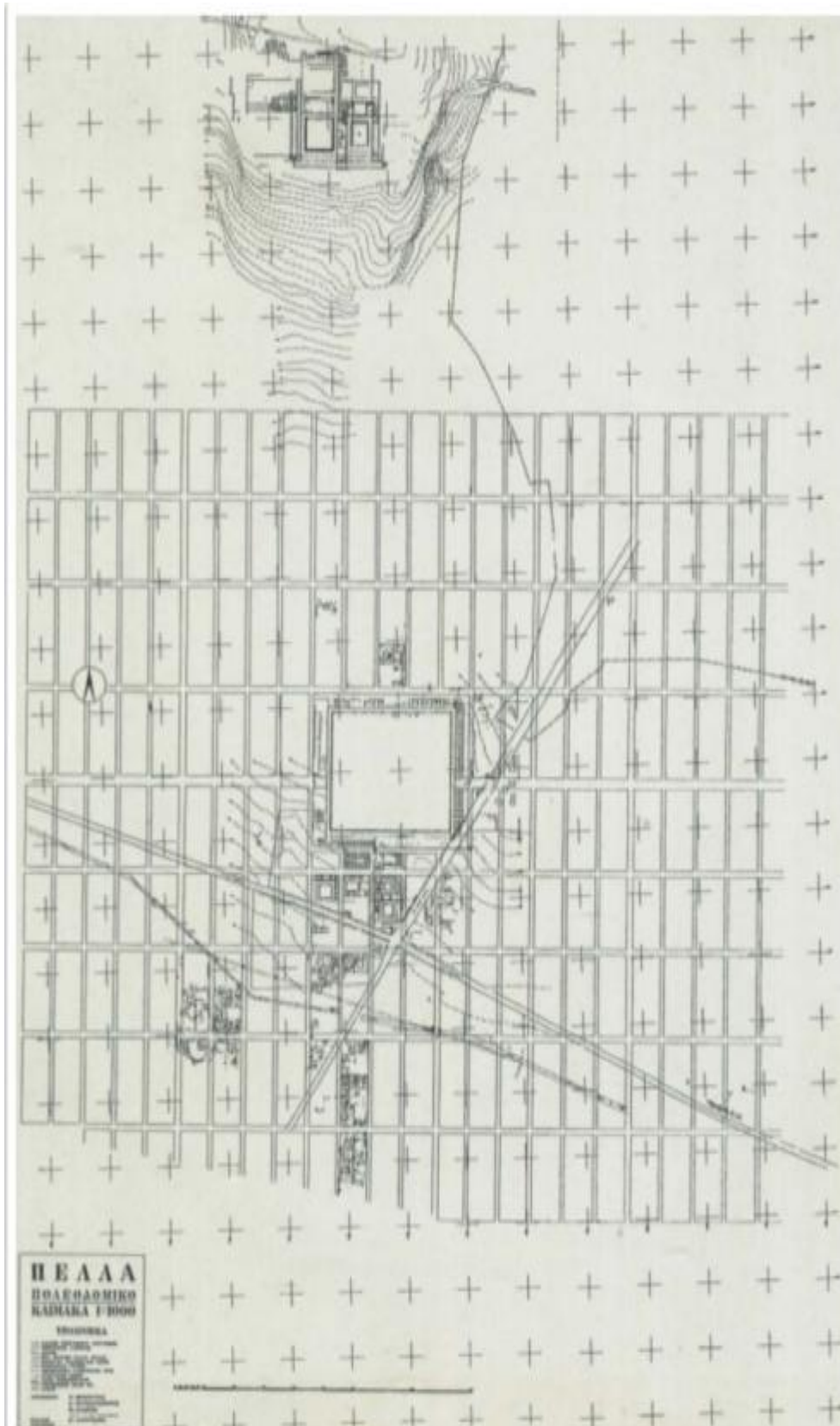
**Εντοπίστε τα κομβικά σημεία της πόλης (πόλισμα εποχής Αρχελάου, ο «Φάκος», ιερό κλασικής περιόδου, του Δάρρωνα, οι ιδιωτικές κατοικίες με τα**

ψηφιδωτά, η Αγορά, το ιερό της Κυβέλης Αφροδίτης, το ανάκτορο, τα νεκροταφεία, τα τείχη, κ.ά.). Σημειώστε στο σχέδιο τα παραπάνω με χρώματα ή ζωγραφιές ή μικρά εικονίδια (σμικρύνσεις που θα κολληθούν στα κατάλληλα σημεία).

Μπορείτε να το φωτοτυπήσετε και να το μοιράσετε στους συμμαθητές σας.

Να μοιράσετε το πληροφοριακό υλικό, που σας δίνεται κατά ενότητες, και να το παρουσιάσετε σαν ξεναγοί. Μπορείτε να κάνετε τους συμμαθητές σας να καταλάβουν κι εκείνοι πώς ήταν κτισμένη η αρχαία Πέλλα;

# ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΜΒΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΣΤΟΝ ΚΑΝΝΑΒΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ



Η θέση της μικρής πόλης που αναφέρει ο Ηρόδοτος και που ο βασιλιάς Αρχέλαος μετέτρεψε σε πρωτεύουσα σύμφωνα με ανασκαφικές ενδείξεις βρίσκεται στην περιοχή του σημερινού αρδευτικού καναλιού, στο νοτιότερο δηλαδή, σημείο που εντοπίζεται στο παραπάνω πολεοδομικό σχέδιο.

Στα νότιά της, προς τη θάλασσα, υπήρχε ένα μικρό έξαρμα γης, ο λεγόμενος «Φάκος», που πήρε το όνομά του από το σχήμα του, αυτό της φακής, και ήταν τειχισμένο. Η πόλη επικοινωνούσε με το Φάκο με γέφυρα. Στο Φάκο βρισκόταν το βασιλικό θησαυροφυλάκιο.

Οι υποθεμελιώσεις που σημειώνονται στο νοτιοδυτικό σημείο του σχεδίου ανήκουν στο Ιερό του «Δάρρωνα», τοπικού, θεραπευτή θεού.

Στην εσωτερική βορειοδυτική γωνία στο σταυροδρόμι που σχηματίζουν οι παλαιότεροι δρόμοι οι οποίοι οδηγούν στο οικισμό της σύγχρονης Πέλλας, σημειώνονται οι πλούσιες οικίες, στ' ανατολικά της Οικίας του «Διονύσου» και στα δυτικά, της Οικίας της «Αρπαγής της Ελένης».

Ακριβώς, βόρεια των οικιών απλώνεται η τεράστια Αγορά σε μία έκταση 70 στρεμμάτων περίπου (10 περίπου οικοδομικά τετράγωνα). Τα κτίσματα στα νότιά της ανήκουν και αυτά στην Αγορά, είναι οι βοηθητικοί της χώροι. Η Αγορά διασχίζεται από Α.-Δ. από μεγάλο δρόμο, πλ. 15 μ., που διέσχισε και την πόλη και αποτελούσε τμήμα της βασιλικής λεωφόρου που ένωνε την Πέλλα με τη Θεσσαλονίκη και την ενδοχώρα δυτικά.

Δύο δρόμοι με κατεύθυνση Β.-Ν., πλ. 9 μ., με μνημειακή διαμόρφωση, ξεκινούσαν από το λιμάνι της πόλης και περνούσαν μπροστά από την ανατολική και τη δυτική πύλη της Αγοράς.

Πάνω ακριβώς από την αυτήν, υπάρχει το Ιερό της Κυβέλης – Αφροδίτης, το οποίο χρησίμευε για την κάλυψη των λατρευτικών αναγκών που είχαν οι επισκέπτες της Αγοράς.

Στο βορειότερο σημείο της πόλης και στο πιο ψηλό της σημείο ήταν χτισμένο το Ανάκτορο, που απλωνόταν σε μία έκταση 60 περίπου στρεμμάτων. Από εκεί οι Μακεδόνες βασιλείς μπορούσαν να εποπτεύουν όλη την περιοχή από το Πάικο, την Έδεσσα, το Βέρμιο, τον Όλυμπο και την κοιλάδα του ποταμού Αξιού και, φυσικά, το Θερμαϊκό Κόλπο.

Σε κάποιο σημείο στα βορειοανατολικά της αρχαίας Πέλλας και στα κεντρικά και βόρεια του σύγχρονου οικισμού, έχει εντοπιστεί το «Θεσμοφόριο», αγροτικό ιερό.

Στο νοτιοανατολικό τμήμα της αρχαίας πόλης υπάρχουν τάφοι της Προϊστορικής Εποχής, όπως, επίσης και στη νοτιοανατολική γωνία της Αγοράς και ανατολικότερα από αυτήν έχει εντοπιστεί και σημειώνεται το Κλασικό νεκροταφείο. Νεκροταφείο της ελληνιστικής περιόδου εντοπίζεται στα ανατολικά της πόλης, σε μια μεγάλη έκταση, το «Ανατολικό Νεκροταφείο», ενώ κατά μήκος του σύγχρονου οδικού δικτύου παρατηρούνται οι «Τούμπες», δηλαδή, «Μακεδονικοί Τάφοι». Τέλος, στα Δυτικά της αρχαίας Πέλλας, υπάρχει και το νεκροταφείο των ρωμαϊκών χρόνων.

Οι ακανόνιστες γραμμές που διακρίνονται στο νοτιότερο τμήμα της πόλης και στα νότια και ανατολικά της Αγοράς και στην περιοχή της Ακρόπολης, υποδηλώνουν την ανύψωση του εδάφους.

Η Πέλλα ήταν πολύ καλά οχυρωμένη στην αρχαιότητα. Είναι κατασκευασμένο με ωμές πλίνθους που πατούν, όχι σε όλα τα σημεία, σε λίθινη κρηπίδα. Παρατηρείται κανονικότητα και απόλυτη ευθυγράμμιση. Σημειώνονται στο νότιο και στο βόρειο τμήμα του σχεδίου.

#### ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΡΙΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ

#### Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ - Η ΕΠΙΤΥΜΒΙΑ ΣΤΗΛΗ ΤΟΥ ΞΑΝΘΟΥ



*«Μπορείτε να αποδείξετε ότι οι αρχαίοι Μακεδόνες έγραφαν ελληνικά;»*

**Η γλώσσα των αρχαίων Μακεδόνων**· νέα στοιχεία από την Πέλλα, *Ιωάννης Μ. Ακαμάτης*  
<http://abnet.agrino.org/htmls/D/D009.html> &  
[http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema\\_07/27.html#toc012](http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_07/27.html#toc012)

Για μεγάλο χρονικό διάστημα η γλώσσα που μιλούσε ο λαός των Μακεδόνων υπήρξε αντικείμενο συζητήσεων και διαφορετικών προσεγγίσεων. Από μερικούς μάλιστα ερευνητές, τον αμερικανό καθηγητή BORZA και τους μαθητές του, θεωρήθηκε πως το σύνολο των ελληνικών επιγραφών που βρέθηκε στη μεγάλη Τούμπα της Βεργίνας ανήκουν στους συγγενείς των βασιλέων, αφού οι τάφοι είναι βασιλικοί. Η γλώσσα τους λένε είναι φυσικό να είναι η ελληνική αφού οι ίδιοι μελετητές υποστηρίζουν πως η βασιλική οικογένεια και η ανώτατη τάξη μόνο είχαν εξελληνιστεί.

Είναι όμως έτσι τα πράγματα; Είναι προφανές πως το

επιχείρημα αυτό θα κατέπιπτε αν είχαμε ελληνικά κείμενα που ανήκουν στους κοινούς ανθρώπους και χρονολογούνται πριν από τα χρόνια του Μεγάλου Αλεξάνδρου και της κοινής ελληνικής, ας πούμε πριν από τα μέσα του 4<sup>ου</sup> αι. π.Χ.

Το πρώιμο νεκροταφείο της Αγοράς της Πέλλας μας έδωσε τα πιο σημαντικά ευρήματα. Από το τέλος του 5<sup>ου</sup> αι. π.Χ. προέρχεται η επιτύμβια στήλη του Ξάνθου. Ενός φτωχού σχετικά παιδιού. Για να γίνει η μικρή στήλη ξαναχρησιμοποιήθηκε ένα κομμάτι μάρμαρο. Η επιγραφή στη στήλη γράφει: *ΞΑΝΘΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΙ ΑΜΑΔΙΚΑΣ ΥΙΟΣ*. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει εδώ το όνομα της μητέρας Αμαδίκας. Το όνομα αυτό φαίνεται πως προέρχεται από τη ρίζα αμ- από όπου και το ομηρικό ρήμα αμά-ω (αρχ. = θερίζω) και τη μακεδονική κατάληξη -δίκας, θυμηθείτε το όνομα Ευρυδίκας. Παρατηρήστε τον κανονικό σχηματισμό της μακεδονικής κατάληξης σε α αντί η. Τα πρόσφατα μάλιστα ευρήματα από τη Βεργίνα μας έδωσαν τρεις φορές το όνομα της μητέρας του Φιλίππου ως Ευρυδίκας και όχι Ευρυδίκης. Έτσι ενώ τα παραδείγματα πριν από μερικά χρόνια ήταν λιγοστά σήμερα καθημερινά αυξάνονται με τις ανακαλύψεις της αρχαιολογικής σκαπάνης. Δύο ευρήματα από το νεκροταφείο της Πέλλας, βγαλμένα από το χώμα πρόσφατα. Πρόκειται για χρυσά φύλλα με την ταυτότητα των νεκρών. Στο ένα φύλλο καταγράφεται το όνομα Ηγησίσκα, αντί του Ηγησίσκη, από το ρήμα ηγούμαι. Αναφέρεται ακόμα πως η νεκρή ήταν ένα μικρό κορίτσι, έτσι είναι ίσκη = Ηγησίσκη. Στο άλλο καταγράφεται το όνομα Φιλοξένα.

**Να φτιάξετε μικρά ονοματικά σύνολα ή φράσεις με τις λέξεις που ακολουθούν, για να φανεί η διαφορά στον τρόπο που ακούγονταν οι λέξεις που ακολουθούν. Οι φράσεις φροντίστε να ακούγονται και στην αττική διάλεκτο και στη δωρική. ποτί = προς, τύ = σύ, τήνος = ἐκεῖνος, πᾶτος = πῶτος, τέτορες = τέτταρες, δωσέω = δώσω, ἐψ φιξα = ἐψηφισα, ἐκόμιξα = ἐκόμισα, ἔχομες = ἔχομεν, τοί, ταί (= οί, αἰ), διακάτιοι = διακόσιοι, φ μ = φήμη, νᾶσος = νῆσος, ρχ = ρχή, ταν αλλάν πασάν/αττ. των άλλων πασών, οπόκα [τόκα]/αττ. οπότε.**

#### ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ

#### ΜΥΣΤΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ ΤΗΣ ΠΕΛΛΑΣ

#### Ο ΜΟΛΥΒΔΙΝΟΣ ΚΑΤΑΔΕΣΜΟΣ



"της Θετίμας και του Διονυσοφώντα την τελετή και το γάμο δένω με γραπτή κατάρα και όλων των άλλων γυναικών, είτε χήρες είναι, είτε παρθένες, κυρίως όμως της Θετίμας. Και παραδίνω αυτόν τον κατάδεσμο στον Μάκρονα και τους δαίμονες. Και μόνον όταν εγώ ξεθάψω και ξετυλίξω και διαβάσω πάλι αυτά τα λόγια, τότε μονάχα να παντρευτεί ο Διονυσοφώντας. Προηγούμενος να μην πάρει άλλη γυναίκα του εκτός από μένα. Μονάχα εγώ να γεράσω στο πλευρό του Διονυσοφώντα, καμιά άλλη. Σας ικετεύω προσφιλείς δαίμονες δείξτε οίκτο στη Φίλα γιατί με έχουν εγκαταλείψει όλα τα αγαπημένα μου πρόσωπα και είμαι έρημη. Αλλά φυλάξτε τον κατάδεσμο για χάρη μου, ώστε να μη γίνουν αυτά, κι η κακιά Θετίμα κακά να χαθεί... κι εγώ να βρω ευδαιμονία και μακαριότητα".

#### **ΣΤΗΛΗ Α. (Αρχαίο κείμενο)**

1. [ΘΕΤΙ]ΜΑΣ ΚΑΙ ΔΙΟΝΥΣΟΦΩΝΤΟΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΩ ΚΑΙ ΤΑΝ ΑΛΛΑΝ ΠΑΣΑΝ ΓΥ
2. [ΝΑΙΚ]ΩΝ ΚΑΙ ΧΗΡΑΝ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΩΝ ΜΑΛΙΣΤΑ ΔΕ ΘΕΤΙΜΑΣ ΚΑΙ ΠΑΡΚΑΤΤΙΘΕΜΑΙ ΜΑΚΡΩΝΙ ΚΑΙ
3. [ΤΟΙΣ] ΔΑΙΜΟΣΙ ΚΑΙ ΟΠΟΚΑ ΕΓΩ ΤΑΥΤΑ ΔΙΕΛΕΞΑΙΜΙ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΟΙΗΝ ΠΑΛΛΙΝ ΑΝΟΡΟΞΑΣΑ
4. [ΤΟΚΑ] ΓΑΜΑΙ ΔΙΟΝΥΣΟΦΩΝΤΑ ΠΡΟΤΕΡΟΝ ΔΕ ΜΗ ΜΗ ΓΑΡ ΛΑΒΟΙ ΑΛΛΑΝ ΓΥΝΑΙΚΑ ΑΛΛ Η ΕΜΕ
5. [ΕΜΕ Δ]Ε ΣΥΝΚΑΤΑΓΗΡΑΣΑΙ ΔΙΟΝΥΣΟΦΩΝΤΙ ΚΑΙ ΜΗΔΕΜΙΑΝ ΑΛΛΑΝ ΙΚΕΤΙΣ ΥΜΩΝ ΓΙΝΟ
6. [ΜΑΙ ΦΙΛ]ΑΝ ΟΙΚΤΙΡΕΤΕ ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΦΙΛ[Ο]Ι ΔΑΓΙΝΑΓΑΡΙΜΕ ΦΙΛΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΚΑΙ ΕΡΗΜΑ ΑΛΛΑ
7. [...]Α ΦΥΛΑΣΣΕΤΕ ΕΜΙΝ Ο[Π]ΩΣ ΜΗ ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΑ[Υ]ΤΑ ΚΑΙ ΚΑΚΑ ΚΑΚΩΣ ΘΕΤΙΜΑ ΑΠΟΛΗΤΑΙ



8.[....]ΑΛ[-].ΥΝΜ .. ΕΣΠΛΗΝ ΕΜΟΣ ΕΜΕ ΔΕ [Ε]Υ[Δ]ΑΙΜΟΝΑ ΚΑΙ  
ΜΑΚΑΡΙΑΝ ΓΕΝΕΣΤΑΙ

9.[-]ΤΟ[.].[-].[-]..Ε.Ε.Ω[?]Α.[.]Ε..ΜΕΓΕ [-]

### **ΣΤΗΛΗ Β. (Απόδοση στα νέα ελληνικά)**

1. Για τον γάμο της [Θετί]μας και του Διονυσοφώντα γράφω την κατάρα, και για όλες τις άλλες γυ-
2. [ναίκ]ες, χήρες και παρθένες, άλλα για την Θετίμα περισσότερο, και αναθέτω στον Μάκρωνα και
3. [τους] δαίμονες ότι μόνον όταν ξεθάψω και ξετυλίξω και ξαναδιαβάσω
4. [τότε] να παντρευτούν τον Διονυσοφώντα και όχι πριν και είτε να μην παντρευτεί άλλη γυναίκα, παρά μόνον εμένα
5. και είτε να γεράσω με τον Διονυσοφώντα και κανέναν άλλο. Ικέτιδά σου είμαι:
6. δείξτε ευσπλαχνία στην [ευνοούμενή] σας, αγαπημένοι δαίμονες, την Δαγίνα (;), γιατί με εγκατέλειψαν όλοι οι αγαπημένοι μου
7. παρακαλώ φυλάξτε με αυτά να μη συμβούν και με τρόπο κακό να χαθεί η Θετίμα
8. και σε μένα δώστε ευδαιμονία και μακαριότητα.

**1. Προσπαθήστε να εντοπίσετε τις λέξεις που διαβάζετε στο αρχαίο κείμενο, όπως αυτό αναγράφεται στη ΣΤΗΛΗ Α, και στο κείμενο του μολύβδινου ελάσματος.**

**2. Μπορείτε να εντοπίσετε γνωστές αρχαιοελληνικές λέξεις; Υπάρχουν διαφορές; Αν ναι, εντοπίστε τες.**

**3. Η επιγραφή αυτή χρονολογείται από τους ειδικούς τον 3ο αιώνα π.Χ.. Τι συμπεράσματα συνάγεται σχετικά με τη γλώσσα που μιλούσαν οι αρχαίοι Μακεδόνες;**

**4. Έπειτα, διαβάστε την απόδοσή του στα νέα ελληνικά (ΣΤΗΛΗ Β).**

**5. Η παρακάτω ιστορία είναι εμπνευσμένη από το περιεχόμενο του μολύβδινου κατάδεσμου. Δώστε τη δική σας εκδοχή. Αναπαραστήστε το.**

«Όταν πέθανε ο Μάκρωνα, η Φίλα βρήκε την ευκαιρία που ζητούσε. Είχε ήδη έτοιμο τον μολύβδινο κατάδεσμο, είχε γράψει εκεί αυτό που ειλικρινά επιθυμούσε, τον είχε τυλίξει προσεκτικά και σφιχτά σε ρολό. Ο Μάκρων που έφευγε πια για τον Κάτω Κόσμο θα μετέφερε στους δαίμονες το μήνυμά της, την ικεσία της. Μόνον εκείνοι

μπορούσαν πια να την βοηθήσουν. Στην Πέλλα ήταν ήδη απομονωμένη, εγκαταλειμμένη από φίλους και γνωστούς. Περιφρονημένη από όλους και κυρίως από τον Διονυσοφώντα που ετοιμαζόταν να παντρευτεί την Θετίμα και σχεδίαζαν ήδη την τελετή του γάμου τους. Θυμήθηκε την τελευταία της συνάντηση μαζί του, μπροστά στη Θετίμα που της φάνηκε ότι χαμογελούσε ειρωνικά. Της είχε πει "ακόμη κι αν δεν υπήρχε η Θετίμα, θα προτιμούσα να παντρευτώ οποιαδήποτε άλλη γυναίκα, μα εσένα ποτέ". Η Φίλα ακούμπησε προσεκτικά το ρολό δίπλα στο δεξί χέρι του Μάκρονα, να είναι το πρώτο πράγμα που θα δώσει μόλις φτάσει εκεί κάτω, και τον κατευόδωσε».

### ΠΗΓΕΣ για το σύνολο των εκπαιδευτικών φύλλων:

- ΠΕΛΛΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, Τ.Α.Π.Α., 2Η έκδοση, 1997
- [http://pella-museum.gr/explore/archaiological\\_site/city\\_of\\_pella](http://pella-museum.gr/explore/archaiological_site/city_of_pella)
- <http://www.mikrosapoplous.gr/eyripedes/bakhes/bakhes10.html>
- Ιωάννης Μ. Ακαμάτης <http://abnet.agrino.org/htmls/D/D009.html>
- [http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema\\_07/27.html#toc012](http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_07/27.html#toc012)
- <http://www.pella-museum.gr/explore/archaiological-site/dead-city-of-pelle/proistoriko-nekrotafeio>
- <http://www.pella-museum.gr/explore/archaiological-site/dead-city-of-pelle/klasiko-nekrotafeio>
- <http://www.pella-museum.gr/explore/archaiological-site/dead-city-of-pelle/ellinistiko-nekrotafeio>
- [http://www.pella-museum.gr/explore/archaiological\\_site/dead\\_city\\_of\\_pelle/ellinistiko\\_nekrotafeio/tafos\\_filosofon](http://www.pella-museum.gr/explore/archaiological_site/dead_city_of_pelle/ellinistiko_nekrotafeio/tafos_filosofon)
- [http://www.pella-museum.gr/explore/archaiological\\_site/dead\\_city\\_of\\_pelle/ellinistiko\\_nekrotafeio/polithalamos\\_tafos](http://www.pella-museum.gr/explore/archaiological_site/dead_city_of_pelle/ellinistiko_nekrotafeio/polithalamos_tafos)
- <http://www.pella-museum.gr/explore/museum/enotita4/nekrotafeia>
- <http://www.lifo.gr>

## ΕΠΙΛΟΓΟΣ

---

Η μελέτη «Η διδακτική της Ιστορίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ο εκπαιδευτικός ρόλος των Μουσείων Γενικής και Τοπικής Ιστορίας» αποτελεί πρόταση βασισμένη στη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας για τους μαθητές της Α' τάξης του Γενικού Λυκείου στο χώρο ενός Μουσείου. Πιο συγκεκριμένα μέσα από το προτεινόμενο εκπαιδευτικό σενάριο η διδασκαλία οδηγεί σε μια πιο ξεκάθαρη κατανόηση του ιστορικού γεγονότος, που έχει ως συνέπεια την εμπέδωση του καθημερινού ιστορικού γίνεσθαι.

Με γνώμονα το σχ. β., την αναφορά στον Φίλιππο Β', το έργο του Μ. Αλεξάνδρου και ως επιλογή μου το Αρχαιολογικό Μουσείο της Πέλλας, παρουσιάστηκε το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα με φύλλα εργασίας, που ως στόχο έχει την ψυχαγωγία, τη μάθηση και τέλος την καθοδήγηση στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, στο να κατανοήσουν οι μαθητές την εξέλιξη και τις μεταβολές των πραγμάτων και των καταστάσεων του παρελθόντος.

Έτσι, πιστεύουμε ότι, εάν το εκπαιδευτικό σύστημα σήμερα εστιάζει στη διαθεματικότητα, στον πειραματισμό, στην εμπειρική γνώση και στην ιστορική συνείδηση, τότε οφείλουμε να προσθέσουμε στη σχολική μέθοδο και τη μουσειακή εμπειρία που μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε στον εσωτερικό είτε στον εξωτερικό χώρο ενός μουσειακού ιδρύματος. Σύμφωνα με αυτά, λοιπόν, ο εκπαιδευτικός ρόλος των Μουσείων κρίνεται πλέον αναγκαίος.

Οι εκπαιδευτικοί, θα πρέπει να οργανώνουν το πλάνο του σχολικού μαθήματος με βάση την επίσκεψη σε ένα Μουσείο και ακόμη καλύτερα τη συμμετοχή των μαθητών σε ένα μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα.

Πολλοί εκπαιδευτικοί από τον τομέα της εκπαίδευσης αγνοούν την ύπαρξη της μουσειοπαιδαγωγικής και της μουσειολογίας. Με δεδομένη αυτή την άγνοια προκύπτει η ανάγκη ενημέρωσης των εκπαιδευτικών για τις νέες εκπαιδευτικές μεθόδους. Για τη μάθηση έξω από την σχολική τάξη και για τα αποτελέσματα που φέρουν τα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα στην κατανόηση των ιστορικών γεγονότων, αλλά και στη διαμόρφωση προσωπικότητας και κριτικής σκέψης των μαθητών.

Στο σημείο αυτό το κράτος είναι ο κύριος παράγοντας ενημέρωσης και προώθησης τέτοιων μεθόδων. Με την οργάνωση σεμιναρίων, ημερίδων και εισαγωγή

των Τ.Π.Ε. για τους εκπαιδευτικούς όλης της σχολικής βαθμίδας, αλλά και για τους γονείς, μπορεί να επιτύχει την προώθηση ανάπτυξης του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος στο συγκεκριμένο τομέα που αφορά την επαφή των μαθητών/τριών με τα μνημεία και συγκεκριμένα με τα Μουσεία.

Ο νέος ρόλος του Μουσείου συμβάλλει χωρίς αμφιβολία στη δια βίου μάθηση. Απευθυνόμενο σε όλες τις κατηγορίες κοινού, μέσα από τη βιωματική εκπαίδευση, τα μουσειακά αντικείμενα κατανοούνται σε βάθος και ερμηνεύεται η ιστορική τους αξία.

Με την εφαρμογή νέων πολιτικών τακτικών και πρακτικών επιτυγχάνεται η προσέλκυση «νέων κατηγοριών» κοινού. Τα Μουσεία σήμερα έχουν την ανάγκη να γίνουν πιο ευέλικτα από ποτέ. Για τον λόγο αυτό βλέπουμε διαφορετικά είδη δράσεων, μη σχετικά με μουσειακά θέματα, να πραγματοποιούνται όμως στον χώρο του Μουσείου. Σε μια προσπάθεια προσέλκυσης του κοινού ολοένα και αυξάνονται τα εστιατόρια, τα καφέ και τα πωλητήρια μέσα στο Μουσείο. Στο στάδιο αυτό έχει δημιουργηθεί ένας διχασμός σχετικά με την εμπορευματοποίηση των μουσειακών ιδρυμάτων. Οι δυνατότητες όμως των Μουσείων είναι αναρίθμητες, αν το δει κανείς από τη θέση της αγοράς, παράγοντας που δεν είναι δυνατόν να αγνοήσουμε ιδιαίτερα την εποχή αυτή της έντονης οικονομικής κρίσης της οποίας τις συνέπειες βιώνουμε όλοι.

Γεγονός είναι ότι η «εμπορευματοποίηση» αυτή, εφόσον δεν αφορά τις μουσειακές συλλογές αυτές καθεαυτές, είναι ένα νέο είδος Μουσείων που συμβάλλει στη διεύρυνση του μουσειακού κοινού. Αν, για παράδειγμα, κάποιος θεωρείται μη επισκέπτης Μουσείου, μέσα από την ενδεχόμενη επίσκεψή του στο εστιατόριο του Μουσείου θέλοντας και μη μπαίνει στον πειρασμό κάποια στιγμή να επισκεφτεί και την μόνιμη μουσειακή συλλογή ή και την περιοδική συλλογή των αντικειμένων που παρουσιάζονται. Από μόνος του ο επισκέπτης αυτός, αν και απροετοίμαστος για τον μουσειακό χώρο, θα μνηθεί στην πρώτη του μουσειακή εμπειρία.

Βέβαια, δεν είναι δυνατόν όλα τα Μουσεία να αποκτήσουν τον χαρακτήρα αυτόν. Είναι μια πολυδάπανη διαδικασία και τα περισσότερα δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα. Παρόλα αυτά, όπως παρατηρείται και από δημόσια Μουσεία τα οποία ανήκουν και λογοδοτούν στο κράτος, κι αυτά με την σειρά τους και με δειλά βήματα αποβλέπουν στην κατάσταση αυτή. Μεγαλώνοντας την γκάμα των αντικειμένων που πουλούν, φτιάχνοντας ένα πιο ελκυστικό χώρο πωλητηρίου,

μετατρέποντας τα κυλικεία σε καφέ, προσπαθούν να εξυπηρετήσουν όσο το δυνατόν καλύτερα όχι μόνο το υπάρχον κοινό τους, αλλά και το εν δυνάμει.

Τέλος, αναγκαία είναι η μελετημένη οργάνωση των εκπαιδευτικών τμημάτων και η επιλογή ειδικευμένου προσωπικού. Η επιλογή των εργαζομένων στον χώρο του Μουσείου θα πρέπει να είναι πιο προσεκτική. Ένας από τους βασικούς παράγοντες, στους οποίους συμφωνούν οι κοινωνιολόγοι για την αξιολόγηση της επαγγελματικής αξιοπιστίας ενός επαγγέλματος, είναι «η γνώση της πολιτισμικής παράδοσης σε μουσειολογική βάση, που είναι η βάση της γνώσης και της πείρας του επαγγέλματος». Παρά την καθιέρωση ενώσεων Μουσείων και διαφόρων επιμορφωτικών προγραμμάτων, οι συζητήσεις για την επαγγελματική εκπαίδευση των εργαζομένων στα Μουσεία επιστρέφουν διαρκώς στο θέμα της βιωσιμότητας της Μουσειολογίας ως επιστήμης ή στις Μουσειολογικές σπουδές, χωρίς να ενισχύουν την επαγγελματική κατάρτιση των εργαζομένων στα Μουσεία<sup>50</sup>.

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι η συνεργασία των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των διαφόρων πολιτιστικών φορέων για την ανάπτυξη των Μουσείων, συμβάλλει καταρχάς στην καλλιέργεια της μουσειακής αγωγής. Επιπλέον, με την επαφή της τοπικής κοινωνίας – Μουσείου, επιτυγχάνεται η εξοικείωση των κατοίκων μιας συγκεκριμένης περιοχής με τον κατεξοχήν πολιτισμικό φορέα του τόπου τους. Από την άλλη δημιουργεί νέες προοπτικές τόσο σε επίπεδο σχέσεων όσο και σε επίπεδο προοπτικών συνεργασίας. Και εξηγώ. Γεγονός είναι ότι κατά τις προηγούμενες δεκαετίες το Μουσείο και ό,τι αυτό εκπροσωπούσε ήταν συνδεδεμένο με την απασχόληση, κατά τους θερινούς κυρίως μήνες, μικρού εργατικού δυναμικού στις ανασκαφές. Αυτό ήταν και το πρωταρχικό και από πολλούς θεωρούνταν το μόνο θετικό στοιχείο που προέκυπτε από την ύπαρξη Μουσείου σε μια περιοχή. Για ένα μικρό ποσοστό μόνο του ντόπιου πληθυσμού ήταν σημείο αναφοράς και λόγος υπερηφάνειας σχετικά με την καταγωγή τους. Από την άλλη, όμως, αποτελούσε σχεδόν ξένο σώμα, επειδή δεν υπήρχε απολύτως καμία επαφή, επαγγελματική, πνευματική ή συναισθηματική, των κατοίκων με τον αρχαιολογικό χώρο και το Μουσείο. Πολλοί κάτοικοι της περιοχής εκφράζονταν μάλιστα αρνητικά και προέβαλλαν πάντοτε ως επιχείρημα το γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις ο εντοπισμός αρχαιοτήτων στα κτήματα ή στα οικόπεδά τους αποτελούσε σοβαρό

---

50

Mariner, D. (1974), «Professionalizing the Museum Worker», *Museum News*, 52, April, 14.

εμπόδιο για τις δραστηριότητές τους και ότι τους ζημίωνε οικονομικά. Αυτή ακριβώς τη σχέση έρχεται να αλλάξει η διευρυμένη δραστηριοποίηση των Μουσείων και το «άνοιγμα» που επιχειρούν στην τοπική και όχι μόνο κοινωνία. Τα παραδείγματα αυτού του είδους των δράσεων του Μουσείου Πέλλας, τα οποία προαναφέρθηκαν, αποδεικνύουν του λόγου το αληθές. Πράγματι, παρά το γεγονός ότι δεν προσέλκυσαν το σύνολο του πληθυσμού, ωστόσο ένα αξιοσέβαστο ποσοστό συμμετείχε και μάλιστα αποκόμισε τις καλύτερες εντυπώσεις. Δόθηκε στους κατοίκους η δυνατότητα να διαπιστώσουν τις πολλαπλές δυνατότητες που προσφέρει ένας προσεγμένος χώρος πολιτισμού και να κατανοήσουν ότι μπορεί να αξιοποιηθεί για να δώσει λύσεις σε πολλά προβλήματα της τοπικής κοινωνίας. Ακόμη, έγινε αντιληπτό ότι ο αρχαίος πολιτισμός δεν είναι ξεκομμένος από το σύγχρονο και ότι εμπλέκεται σε κάθε σύγχρονη προοπτική και δραστηριότητα. Ότι, αν αξιοποιηθεί με επαγγελματισμό, αξιοπρέπεια και σεβασμό, θα αποτελέσει πόλο έλξης επισκεπτών με τα ανάλογα αναπτυξιακά αποτελέσματα που επιφέρει η αξιοποίηση όλων των προοπτικών του τόπου μας.

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ιδιαίτερα και το εξής προσδοκώμενο όφελος από τις διευρυμένες δραστηριότητες και την εμπλοκή των Μουσείων με τη δράση και γενικότερα με τη ζωή της τοπικής κοινωνίας. Αποτελεί τον πρωταρχικό και βασικότερο παράγοντα καλλιέργειας, ανάπτυξης και απόκτησης της ιστορικής μνήμης. Αλλά και περαιτέρω ανοίγονται δρόμοι για την ανάπτυξη και της ιστορικής συνείδησης μέσα από τις συλλογικές διαδικασίες προσέγγισης των ιστορικών γεγονότων, που σχετίζονται με τα εκθέματα πολιτισμού ενός Μουσείου, καθώς υλοποιούνται με τη μουσειολογική-μουσειοπαιδαγωγική διαδικασία. Η ιστορική μνήμη και κατ' επέκταση συνείδηση, ιδιαίτερα στην εποχή μας, εποχή πολυπολιτισμικότητας, αποτελεί αναγκαία συνθήκη για τη διατήρηση της εθνικής μας φυσιογνωμίας. Και αυτό, όχι κατ' ανάγκη για λόγους εθνικής υπερηφάνειας, αλλά επειδή είναι ύψιστης σημασίας να γνωρίζει κάθε πολίτης οποιουδήποτε τόπου τον πολιτισμό που τον γέννησε και τον ανέθρεψε. Ταυτόχρονα να συνειδητοποιήσει ότι ο πολιτισμός αυτός δεν είναι απομονωμένος, αλλά μια συνέχεια που έχει τις ρίζες του στο πολύ μακρινό παρελθόν, από το οποίο πάρα πολλά στοιχεία συνεχίζονται πανομοιότυπα σχεδόν και στη σύγχρονη εποχή. Με τον τρόπο αυτό αποκτά Ταυτότητα, που τον διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους ανθρώπους και που του επιτρέπει να έχει άποψη και δημιουργικότητα, ουσιαστικοί πυλώνες πάνω στους οποίους εδράζεται και η πρόοδος και η ανάπτυξη σε ατομικό αλλά και σε συλλογικό επίπεδο.

Το μουσείο, επομένως, υπάρχει και λειτουργεί, προσαρμόζεται, μετατρέπεται και βελτιώνεται οφείλοντας να διασφαλίζει και να επιδιώκει την πρόσβαση και χρήση των συλλογών του από το μεγαλύτερο δυνατό εύρος χρηστών<sup>51</sup>. Αποτελεί πρόκληση και για τον ίδιο αυτόν φορέα αλλά και για την εκάστοτε τοπική κοινωνία η οποία καλείται να αντιληφθεί τις νέες συνθήκες και να αξιοποιήσει όλες τις δυνατότητες που της δίνονται για ποιοτική και αειφόρο ανάπτυξη, πάντα με σεβασμό στον άνθρωπο και στη διαχρονικότητα των μεγάλων αξιών που κληροδότησε ένας σπουδαίος πολιτισμός. Αυτήν την παρακαταθήκη το Μουσείο τη διαφυλάσσει και την αναδεικνύει με απεριόριστες προοπτικές τις οποίες ανακαλύπτει η επιστήμη της εκπαίδευσης και της μουσειολογίας.

---

51

Ambrose, T. (ed) (1987), *Education in Museums: Museums in Education*, London: HMSO, σ. 37-48.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

---

Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ 153 Α'), παράγραφος 1, άρθρο 45, «Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς»

### **Βιβλία**

Γιαννόπουλος, Γ. (1997), Δοκίμια Θεωρίας και Διδακτικής της Ιστορίας, Αθήνα: Βιβλιογονία

Κόκκινος, Γ. (2006), Διδακτικές προσεγγίσεις στο μάθημα της ιστορίας, Αθήνα: Μεταίχμιο

Κόκκινος, Γ. & Κάββουρα, Θ. (2011), Διδακτική της ιστορίας, Αθήνα: Μεταίχμιο

Κουλούρη Αντωνοπούλου, Ρ. & Κάσαρης, Χ. (1988), Το μουσείο μέσο τέχνης και αγωγής, Αθήνα: Καστανιώτη

Μαστραπάς, Α. (2007), ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, Αθήνα, Ιστορία Α' Γενικού Λυκείου

Νάκου, Ε. (2001), Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός, Αθήνα: Νήσος

Παπαδάκη, Α. (2013), Η χρήση των φωτογραφιών και των γελοιογραφιών ως πηγών στο μάθημα της ιστορίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, Αθήνα: Αδελφοί Κυριακίδη α.ε.

Ambrose, T. (ed) (1987), Education in Museums: Museums in Education, London: HMSO

Crane, S. A. (2000), Museums and memory, Stanford: Stanford University Press

Jean - Noël Foulin & Serge Mouchon, (2002), Εκπαιδευτική ψυχολογία, μετάφραση: Μαρίνα Φανιουδάκη, Αθήνα: Μεταίχμιο

Hodder, I. (2002), Διαβάζοντας το παρελθόν, Αθήνα: 21<sup>ov</sup>

Hooper – Greenhill, E. (1994) Museum and Gallery Education, Leicester University Press

P. Lee, 1984

S. Pearce, «Objects of Knowledge», Routledge



## **Αρθρογραφία**

Άλκηστις, (1996), Μουσεία και Σχολεία Δεινόσαυροι κι Αγγεία, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Γλύτση, Α. Ζαφειράκου, Γ. Κακούρου-Χρόνη, Δ. Πικοπούλου-Τσολάκη, (2002), Οι διαστάσεις των πολιτιστικών φαινομένων, Γ, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μούλιου, Μ. (2005), «Μουσεία: πεδία για την κατανόηση του κόσμου», Τετράδια Μουσειολογίας, 2

Μουσούρη, Θ. (1999β), «Μουσεία για όλους; Προγράμματα προσέγγισης στο διεθνή χώρο», Αρχαιολογία και Τέχνες, 73

Μπούνια, Α. (2010), «Μουσεία, διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπικές κοινωνίες: Η ευθύνη ενός δικαιώματος», Τετράδια μουσειολογίας, Αθήνα, 7

Σπαθάρη Μπεγλίτη, Ε. (1994), «Λαογραφικά μουσεία και παιδαγωγική» Απόψεις, 8

Cannon-Brookes & Hooper-Greenhill (1992), αναφέρονται σε Werner Schweibenz (1998), The «Virtual Museum»: New Perspectives For Museums to Present Objects and Information Using the Inteenet as a Knowledge Base and Communication System, School of Information Science, University of Saarland, Germany

Jandhyala B. G. Tilak, (2002), «Knowledge Society, Education and Aid'», Compare, Vol 32, No 3, British Association for International and Comparative Education

Mariner, D. (1974), «Professionalizing the Museum Worker», Museum News, 52, April, 14

Merriman, N. (1999), «Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό», Αρχαιολογία και Τέχνες, 72

## **Συνέδρια**

Νικόνανου, Ν. (2004), «Η οργάνωση της επικοινωνιακής πολιτικής ενός μουσείου και ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής», πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Μουσειολογίας: Μουσείο, Επικοινωνία και Νέες Τεχνολογίες, 31.5-2.6.2002, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη, Ελλάδα

Ράπτου, Θ. (2006), «Συνεργασία Μουσείου και Σχολείου. Ο ρόλος των Μουσειοπαιδαγωγών», Ανακοίνωση στο 1<sup>ο</sup> Πανελλήνιο Συνέδριο Σχολικών Πολιτιστικών Προγραμμάτων: «Πολιτισμός και Αισθητική στην Εκπαίδευση», Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών - Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Περιβάλλοντος και Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Συμβούλιο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Πειραιάς 25-26 Νοεμβρίου 2006

## **Διαδίκτυο**

Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας <http://www.pella-museum.gr/explore> και [http://pella-museum.gr/explore/archaiological\\_site/city\\_of\\_pella](http://pella-museum.gr/explore/archaiological_site/city_of_pella)

Αλμαλιώτη, Σ. (2007), Το μουσείο ως περιβάλλον μάθησης και εκπαίδευσης ενηλίκων, Μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τομέας Παιδαγωγικής, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Κατεύθυνση: Συνεχιζόμενη εκπαίδευση, Μεταπτυχιακή εργασία, <https://dolihihnews.files.wordpress.com/2011/03/gri-2007-480-mouseio-k-mathisi.pdf>, [πρόσβαση 22/11/2014]

Γιαννακόπουλος, Δ. Κ., «Η αξιολόγηση του μαθήματος της Ιστορίας και η αξιολόγηση της διδασκαλίας της Ιστορίας στην ελληνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Γενική θεώρηση», Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teykos9/GIANAKOPOULOS.pdf>, [πρόσβαση 10/10/2014]

Γιώτη, Στ. & Πούλου, Στ. (2013) «Ο χώρος ως στοιχείο διαμόρφωσης της πολιτιστικής ταυτότητας. Τα ειδικά μουσεία και οι νέες τεχνολογίες ως μέσα προβολής της», [http://www.citybranding.gr/2013\\_12\\_01\\_archive.html](http://www.citybranding.gr/2013_12_01_archive.html), [πρόσβαση 15/09/2014]

Ευριπίδη, Βάκχαι, Μετάφραση Παντελή Πρεβελάκη, <http://www.mikrosapoplous.gr/eyripedes/bakhes/bakhes10.html>, [πρόσβαση 23/10/2014]

Κοντάκος, Α. Γκόβαρης, Χ. (2006), «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ. 3η Διδακτική στην εκπαίδευση ενηλίκων», <http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/2529/779.pdf>, Αθήνα, σ. 3 [πρόσβαση 26/02/2015]

Υπηρεσία Διαδικτύου - Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού,

[http://www.pi-schools.gr/download/programs/erevnes/erevn\\_istor\\_lykeio/erevna.pdf](http://www.pi-schools.gr/download/programs/erevnes/erevn_istor_lykeio/erevna.pdf)  
[πρόσβαση 22/2/2015]

<http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/istoria/index.html>, [πρόσβαση  
26/02/2015]

Φαρμάκης, Κ. Δ. (2004), «Μεθοδολογία και διδακτικές στρατηγικές στο μάθημα της Ιστορίας στη Μέση Εκπαίδευση», <http://www.eduportal.gr/istoria-did/>, [πρόσβαση  
10/01/2015]

Χάιτας, Χ. (2008), «Το τοπικό μουσείο ως εργαλείο κοινωνικής επικοινωνίας και συνοχής»,

[http://www.argosculture.gr/index.php?option=com\\_content&view=article&id=162:2012-01-16-22-22-02&catid=31:2011-11-16-10-40-22&Itemid=67](http://www.argosculture.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=162:2012-01-16-22-22-02&catid=31:2011-11-16-10-40-22&Itemid=67), [πρόσβαση  
18/05/2009]

DCMS (2000), «Learning Power of Museums», London,  
[http://dera.ioe.ac.uk/4551/2/museum\\_vision\\_report.pdf](http://dera.ioe.ac.uk/4551/2/museum_vision_report.pdf), [accessed 22/2/2015]

DCMS, (2000), «Learning Power of Museums», London,  
<http://www.tourisminsights.info/ONLINEPUB/DCMS/DCMS.htm>, [accessed  
15/2/2015]

## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

---

### Πρόσθετη Βιβλιογραφία

- Αντωνιάδης, Λ. (1995), *Η διδακτική της Ιστορίας*, Αθήνα: Πατάκη
- Καψάλης, Α. & Παπασταμάτης, Α. (2000), *Εκπαίδευση Ενηλίκων Τεύχος Β' Διδακτική Ενηλίκων*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
- Κόκκινος, Γ. & Αλεξάκη, Ε. (2002), *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Αθήνα: Μεταίχμιο
- Κόκκινος, Γ. & Νάκου, Ε. (2006), *Προσεγγίζοντας την ιστορική εκπαίδευση στις αρχές του 21ου αιώνα*, Αθήνα: Μεταίχμιο
- Κουτσός, Μ. (2000), *Διδακτική της Ιστορίας*, Θεσσαλονίκη: Ζήτη
- Μπούνια, Α. (2011), *Στα παρασκήνια του Μουσείου*, Αθήνα: Πατάκη
- Νάκου, Ε. (2000), *Τα παιδιά και η Ιστορία: Ιστορική σκέψη, γνώση και ερμηνεία*, Αθήνα: Μεταίχμιο
- Νικονάνου, Ν. (2010), *Μουσειοπαιδαγωγική: Από τη θεωρία στην πράξη*, Αθήνα: Πατάκη
- Οικονόμου, Μ. (2003), *Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός. Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα*, Αθήνα: Κριτική
- Πυργιωτάκης, Ι. Ε. (1999), *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Σκαλτσά, Μ. (2001), *Η Μουσειολογία στον 21<sup>ο</sup> αιώνα – θεωρία και πράξη (Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου)* Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο
- Σκαλτσά, Μ. (1999), *Για τη μουσειολογία και τον πολιτισμό*, Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο
- Bloch, M. (1994), *Απολογία για την Ιστορία. Το επάγγελμα του Ιστορικού*, μετ. Κ. Γαγανάκης, Αθήνα Εναλλακτικές εκδόσεις/Δοκίμια 2
- Cannadine, D. (2007), *Τι είναι ιστορία σήμερα;*, μετάφραση: Κ. Αθανασίου, Αθήνα: Νήσος
- Graham Black (2005), *Το Ελκυστικό Μουσείο – Μουσεία και Επισκέπτες*, μετάφραση: Σ. Κωτίδου, Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς

Hegel G. W. F. (2006), Ο Λόγος στην ιστορία. Εισαγωγή και φιλοσοφία της ιστορίας, μετ. Π. Θανασάς, Αθήνα: Μεταίχμιο

Hooper – Greenhill, E. (2006), Το Μουσείο και οι Πρόδρομοί του, μετάφραση: Α. Παππάς. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς

Mezirow, J. (2007), Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση, Αθήνα: Μεταίχμιο

Moniot, H. (2002), Η Διδακτική της Ιστορίας, μετάφραση: Ε. Κάννερ, Αθήνα: Μεταίχμιο

Βαζούρα, Ζ. (2007), Η διδακτική της ιστορίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με βάση τις αρχές του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διδασκαλία των γλωσσών, Θεσσαλονίκη: University Studio Press

Βακαλούδη, Α. (2003), Διδάσκοντας και μαθαίνοντας με τις νέες τεχνολογίες, Θεωρία και Πράξη, Αθήνα: Πατάκη

Γαζή, Έ. (2003), Περί Μεταμοντερνισμού και Ιστοριογραφίας, Ο Πολίτης, 107 (Ιανουάριος), Αθήνα

Καψάλης, Α. & Ραμπίδης, (2006), «Εισαγωγική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: εσωτερική αξιολόγηση μιας προσπάθειας», Εκπαίδευση και Επιστήμη, 10 (3)

<http://www.pi-schools.gr>

<http://www.e-yliko.gr>

<http://www.culture.gr>

<http://www.ime.gr>

<http://www.e-history.gr>

<http://www.elia.org.gr>

## Ενδεικτικές δικτυακές τοποθεσίες των Εκπαιδευτικών Φύλλων

Επίσημος ιστότοπος του Μουσείου της Πέλλας:

<http://www.pella-museum.gr>

Ντοκιμαντέρ της ΕΡΤ για την αρχαία Πέλλα:

<http://www.hpert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=0000004769&tsize=0&autostart=0>

Αρχαιολογικός χώρος Πέλλας:

[http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj\\_id=2399](http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2399)

Ο κύκλος των Μουσείων - Το Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας:

<http://www.latsis-foundation.org/megazine/publish/ebook.php?book=68&preloader=1>

Για τη μακεδονική φάλαγγα:

<http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=150611>

Βιογραφία του Μ. Αλεξάνδρου:

[http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%AD%CE%BE%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%82\\_%CE%BF\\_%CE%9C%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%82](http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%AD%CE%BE%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%BF_%CE%9C%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%82)

Ο Μ. Αλέξανδρος, η ζωή και οι κατακτήσεις του:

<http://www.alexanderofmacedon.info/greek/homepagegr.htm>

Πλουτάρχου, Παράλληλοι Βίοι, Αλέξανδρος:

<http://el.wikisource.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%AD%CE%BE%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%82>

Αρριανού, Αλεξάνδρου Ανάβασις:

[http://el.wikisource.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%B5%CE%BE%CE%AC%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%85\\_%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B9%CF%82](http://el.wikisource.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%B5%CE%BE%CE%AC%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%85_%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B9%CF%82)

Για τον τάφο του Μ. Αλεξάνδρου, ντοκιμαντέρ της ΕΡΤ:

<http://www.hpert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=0000069193&tsize=0&autostart=0>

Εκπαιδευτική τηλεόραση της ΕΡΤ, μέρος 1, 2, 3, 4 αντίστοιχα, για το Μ. Αλέξανδρο:

<http://www.edutv.gr/deyterobathmia/aleksandros-o-megas-1o-meros>

<http://www.edutv.gr/deyterobathmia/aleksandros-o-megas-2o-meros>

<http://www.edutv.gr/deyterobathmia/aleksandros-o-megas-3o-meros>

<http://www.edutv.gr/deyterobathmia/aleksandros-o-megas-4o-meros>

Σύνδεση με ιστότοπους, στους οποίους υπάρχουν έργα γλυπτικής, ζωγραφικής, ψηφιδωτών, νομισμάτων με κεντρικό θέμα – πρόσωπο το Μ. Αλέξανδρο:

[http://commons.wikimedia.org/wiki/Alexander\\_the\\_Great](http://commons.wikimedia.org/wiki/Alexander_the_Great)

Ιστότοπος με εικόνες από νομίσματα του Αλέξανδρου και μεταγενέστερα με την μορφή του Αλέξανδρου: AlexandertheGreatCoins The History Channel: [www.thehistorychannel.co.uk](http://www.thehistorychannel.co.uk)

Arthistory (και για την αρχαία Ελλάδα και το Βυζάντιο.):

Διαδικτυακή πύλη δήμου Χαιρώνειας: <http://witcombe.sbc.edu/ARTHLinks.html>

Το Βρετανικό Μουσείο:

[www.thebritishmuseum.ac.uk](http://www.thebritishmuseum.ac.uk)

Το Μουσείο του Λούβρου στο Παρίσι:

[www.louvre.fr](http://www.louvre.fr)

(Internet Movie Database Inc.) Κατάλογος και πληροφορίες για κινηματογραφικές ταινίες:

[www.us.imdb.com](http://www.us.imdb.com)

Αφιέρωμα του Βρετανικού Μουσείου στην Αρχαία Ελλάδα με πληροφορίες, εικόνες και παιχνίδια, στα αγγλικά:

[www.ancientgreece.co.uk](http://www.ancientgreece.co.uk)

Το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού με πλούσιες πληροφορίες και πηγές για την ελληνική ιστορία:

<http://alexandros.ime.gr>

Πανεπιστήμιο της Πενσυλβάνιας:

[www.museum.upenn.edu](http://www.museum.upenn.edu)

[http://www.museum.upenn.edu/Greek\\_World/index.html](http://www.museum.upenn.edu/Greek_World/index.html)

Έκθεση για την Αρχαία Ελλάδα (καθημερινή ζωή, τέχνη) με φωτογραφίες (στα αγγλικά): [http://www.hyperhistory.com/online\\_n2/History\\_n2/a.html](http://www.hyperhistory.com/online_n2/History_n2/a.html)

Παγκόσμια Ιστορία (και ελληνική):

<http://www.fordham.edu/halsall/ancient/asbook07.html>

Ιστοσελίδα στα αγγλικά για την αρχαία ελληνική ιστορία: Βιογραφίες στα αγγλικά (εδώ του Μ. Αλεξάνδρου):

<http://www.biography.com/people/alexander-the-great-9180468>